

Stav ptactva v Česku 2026

BirdLife INTERNATIONAL PARTNER

ČSO

Věnujeme památce našich přátel a učitelů Jiřího Flouska a Jana Hory,
spoluautorů předchozí zprávy o stavu ptactva.

Editoři: Alena Klvaňová a Filip Tuháček

Autorský tým: Peter Adamík, Jaroslav Cepák, Barbora Kaminiecká, Alena Klvaňová, Vojtěch Kodet, Ivan Mikuláš, Vlasta Škorpíková, Filip Tuháček, Ondřej Volf

Dále přispěli tito autoři: Václav Beran, Gašpar Čamlík, Gabriela Dobruská, Tomáš Görner, David Horal, Jan Hušek, Michaela Kadavá, Petr Klvaňa, Filip Petřík, František Pojer, Tomáš Pospíšil, Libor Praus, Petr Procházka, Martin Šálek, Lukáš Viktora, Jiří Vlček, Petr Voříšek, Václav Zámečník

Doporučená citace: Klvaňová A. & Tuháček F. (eds.) 2026: Stav ptactva v Česku 2026. Česká společnost ornitologická.

Vřele děkujeme recenzentům Vojtěchu Brlíkovi, Davidu Horalovi, Peteru Mikulovi, Jiřímu Reifovi a Petru Voříškovi za jejich přínosné připomínky, které vedly k vylepšení publikace.

Sazba: Jana Kloučková Kudrnová
Korektura: Milan Bronclík
Tisk: POINT CZ, s. r. o., Brno
Na obálce: Lejsek bělokrký, foto: Jiří Parůžek

Děkujeme všem, kdo svým pozorováním nebo účastí v programech občanské vědy přispěli k poznání našeho ptactva.

ISBN: 978-80-87572-81-8

© Česká společnost ornitologická, 2026

Obsah

Předmluva 2
Souhrn 3
Úvod 4
STAV 6
- Ptáci Česka 8
- Otevřená zemědělská krajina 21
- Lesy 25
- Mokřady 29
- Lidská sídla a jejich okolí 33

PROBLÉMY 36
- Úbytek prostředí 38
- Změny hospodaření 41
- Změna klimatu 48
- Proč na ptácích záleží 50
- Nástrahy soužití s lidmi 53

ŘEŠENÍ 70
- Legislativa a dotační programy 72
- Územní ochrana 74
- Šetrné hospodaření 76
- Druhová ochrana 81
- Monitoring 84
- Občanská věda 85
- Osvěta a vzdělávání 91
- Boj proti kriminalitě 93

A co dál? 94
Literatura 95

Předmluva

Foto: archiv Vlastivědného muzea v Olomouci

V jubilejním roce 2026, kdy Česká společnost ornitologická slaví 100 let, se přímo nabízí zastavit se a podívat se, jak si ptáci v Česku vedou. Předchozí a zároveň první zpráva o stavu ptactva z dílny ČSO vyšla v roce 2009. Od té doby se mnohé změnilo – v české krajině, v početnosti a rozšíření jednotlivých druhů, ale také v množství informací, které o našich ptácích máme.

Na stav ptáků v Česku se v této publikaci díváme ze tří pohledů – popisujeme současný stav a jeho změny, identifikujeme hlavní problémy a pokoušíme se hledat jejich řešení. Jako odborná společnost chceme vycházet především z faktů. Snažili jsme se proto co nejvíce využít výsledků výzkumu a dlouhodobého monitoringu, na nichž se podíleli čeští ornitologové. Při čtení zprávy je dobře patrné, jak intenzivně se u nás ptáci zkoumají a jak rychle naše znalosti narůstají.

Příznačné je – a mám z toho velkou radost –, že se v české ornitologii vhodně doplňuje práce profesionálních ornitologů s činností velkého množství lidí, kteří se ptákům věnují ve svém volném čase. Nemusí přitom jít jen o cílený výzkum. I zdánlivě obyčejné zaznamenávání pozorování při vycházkách do přírody do databáze Avif vytváří množství cenných dat, která lze následně odborně zpracovat. Bez zapojení dobrovolných spolupracovníků by dnes nebylo možné sledovat stav našeho ptactva v takovém rozsahu. Stejně tak je ČSO partnerem univerzitních a akademických pracovišť při řadě výzkumných projektů. Právě v tomto propojování profesionálů, dobrovolných spolupracovníků a různých institucí vidím jednu z největších sil české ornitologie.

Výsledný obraz není jednoznačný. Stav ptactva není jen inventurou vítězů a poražených. Má ukázat, kde jsou problémy, ale také že některé negativní trendy lze změnit a že znalost jejich příčin umožňuje hledat řešení. Příčiny pozorovaných změn přitom nebývají jednoduché a v řadě případů jim dosud plně nerozumíme. Jejich poznání je však prvním krokem k tomu, abychom dokázali nepříznivý vývoj zvrátit. Doufám proto, že tato publikace nebude jen ohlédnutím za tím, co jsme za uplynulé roky zjistili, ale také podnětem k tomu, co můžeme pro ptáky a jejich prostředí udělat v dalších letech.

Přeji inspirativní čtení.

Peter Adamík

Souhrn – hlavní zjištění

–13,4 %

Běžných ptáků v Česku ubývá. Největší ztráty zaznamenává zemědělská krajina.
Od roku 1982 poklesla početnost běžných druhů o **13,4 %**; v posledním desetiletí klesala v průměru o **1,6 %** ročně. Nejrychleji mizí polní a luční ptáci, kterých je dnes téměř o polovinu méně než před 44 lety.

Populace ptáků se mění

Největší dlouhodobé ztráty zaznamenávají druhy zemědělské krajiny, jejichž populace klesla téměř o **45 %**. Mezi nejvíce zasažené druhy patří **koroptev polní**, **čejka chocholatá**, **konipas luční** nebo **chocholouš obecný**.

Také lesní druhy dlouhodobě ubývají; v posledním desetiletí jejich početnost klesala o **2,1 % ročně**. Nejvíce ubývají druhy vázané na chladnější oblasti a jehličnaté lesy, jako například **králíček obecný**.

Stav mokřadních ptáků není jednotný. Prosperují zejména druhy, které využívají zemědělskou krajinu nebo vysokou produkci rybníků, jako **husa velká** nebo rybožravé druhy (**kormorán velký**, **morčák velký**), zatímco **polák velký** a **chocholačka** či **racek chechtavý** zaznamenali strmý populační pokles.

Hlavní příčiny změn

Nejvýznamnější tlak představuje **intenzifikace zemědělství**, úbytek pestré krajiny a vhodných hnízdních i potravních stanovišť.

Rostoucí vliv má také **změna klimatu**: teplomilné druhy se šíří, zatímco druhy vázané na chladnější prostředí ustupují.

Negativně působí i **změny lesního a rybničního hospodaření**, vysušování krajiny a další **lidské zásahy** včetně úmyslného **pronásledování**.

Ochrana přináší výsledky

- Navzdory celkovému poklesu řada druhů díky cílené ochraně **výrazně posílila** své populace.
- Od roku 2009 významně přibyli například **orel mořský**, **luňák červený**, **jeřáb popelavý** nebo **moták lužní**.
- Tyto příklady ukazují, že cílená **ochrana, vhodné hospodaření a dlouhodobá podpora mohou nepříznivé trendy zvrátit**.

České ptactvo v číslech

45 mil.
V Česku **hnízdí** přibližně **45 milionů párů ptáků** (asi **90 milionů jedinců**).

405
Od roku 1880 bylo na našem území zaznamenáno **405 druhů ptáků**.

216
V letech 2009 až 2025 u nás prokazatelně **hnízdilo 216 druhů**.

10
10 druhů zahnízdilo **nově**, z nich **4 nepůvodní**.

5,7 mil.
Nejpočetnějším druhem je **pěnkava obecná** s **5,7 milionu párů**.

Úvod

Kolik u nás žije ptáků a jak se jim daří? Kteří z nich ubývají a mizí a můžeme s tím něco dělat? A proč by nám vlastně mělo na ptácích tolik záležet? To jsou otázky, které stály u zrodu této publikace a na něž jsme se snažili na základě dostupných údajů odpovědět.

Účinná ochrana ptáků se neobejde bez spolehlivých informací o stavu jejich populací, příčinách změn početnosti a rozšíření ani bez průběžného vyhodnocování účinnosti ochranářských opatření. Česká společnost ornitologická (ČSO) se na výzkumu ptactva na našem území podílí už od roku 1926. Od roku 1934 se u nás kroužkují ptáci a sčítají čápi bílí v rámci mezinárodního sčítání. Od 50. let se sbírají údaje pomocí hnízdních karet a od roku 1966 se sčítá zimující vodní ptactvo. Od 70. let 20. století koordinovaně mapujeme hnízdní výskyt, od roku 1982 systematicky sčítáme populace běžných druhů a od roku 2010 sbíráme údaje o pozorování ptáků do faunistické databáze Avif. Vedle akademických pracovišť a státní ochrany přírody tak ČSO přispěla k tomu, že ptáci patří k nejlépe prozkoumaným skupinám organismů v Česku.

Ptáci poskytují řadu ekosystémových služeb, obohacují kulturu a zpříjemňují život lidem, kteří je pozorují. Že nám na ptácích záleží, ukázal průzkum agentury IPSOS pro ČSO z dubna 2026: pozitivní vztah k ptákům ve svém okolí uvedlo 57 % obyvatel Česka a téměř tři čtvrtiny respondentů považují pozorování ptáků za přínosné pro duševní zdraví. Ptáci jsou zároveň citlivými indikátory změn v krajině. Nevypovídají proto pouze o stavu avifauny, ale také o kondici ekosystémů, na nichž závisí lidská společnost.

Ve 100. roce existence ČSO jsme cítili potřebu zhodnotit stav ptactva v naší zemi a navázat na první souhrnnou zprávu, která vyšla před sedmnácti lety (Voříšek et al. 2009). Od jejího vydání se výrazně rozšířilo množství dostupných dat i možnosti jejich analýzy. Proběhlo další celostátní mapování hnízdního rozšíření ptáků, byly dokončeny tři reportovací cykly podle směrnice o ptácích, pokračovalo dlouhodobé sčítání běžných druhů v rámci Jednotného programu sčítání ptáků a posléze Liniového sčítání druhů i pravidelný monitoring vybraných druhů, vyšel další červený seznam ptáků a přibyly nové zdroje informací založené na zapojení tisíců dobrovolníků prostřednictvím databáze Avif i dalších programů občanské vědy.

Současně však přibývá důvodů k obavám. Pokračuje úbytek druhů zemědělské krajiny; v posledních letech se prohlubuje pokles početnosti některých lesních druhů a stále výrazněji se projevují dopady klimatické změny, intenzivního hospodaření i úbytku vhodného prostředí. Obzvlášť varovným signálem je snížení početnosti běžných druhů ptáků. Pojem „vzácný druh“ získává nový obsah. Chocholouš, sýček ani tetřívek už dávno nejsou „obecní“, jak napovídají jejich kdysi výstižná druhová jména. V posledním desetiletí však začaly výrazně ubývat i druhy, které byly v době předchozí zprávy ještě považovány za relativně běžné, například polák chocholačka nebo sýkora lužní. Vedle ztrát pozorujeme také pozitivní příklady návratu některých druhů, šíření nových hnízdících druhů i úspěchy cílené ochrany.

Tato publikace přináší syntézu současných poznatků o stavu ptactva v Česku mezi lety 2009 a 2026, přičemž toto časové vymezení je pouze orientační, protože jednotlivé zdroje dat pokrývají různě dlouhá období. Shrnuje změny početnosti a rozšíření druhů, hodnotí stav hlavních biotopů, identifikuje nejvýznamnější ohrožující faktory a upozorňuje na priority ochrany přírody pro nadcházející roky. Věříme, že přínosem budou také případové studie dokládající účinnost konkrétních ochranářských opatření a že publikace poskytne cenné podklady pro rozhodování ochranářů, státní správy, hospodářů i široké veřejnosti.

Stejně jako předchozí zpráva o stavu ptactva je i tato publikace založena především na datech získaných dlouhodobou prací profesionálních i amatérských ornitologů. Česko přitom díky páté nejdelší časové řadě údajů ze systematického monitoringu běžných ptáků v Evropě a čtyřem dosud vydaným atlasům hnízdního rozšíření patří v tomto ohledu k evropské špičce. Mnohaleté úsilí tisíců lidí

Sýček obecný, foto: Jiří Hornek

představuje jeden z nejcennějších zdrojů poznání o české přírodě a umožňuje sledovat proměny krajiny v rozsahu, který by bez zapojení dobrovolníků nebyl možný. Patří jim proto velký dík.

Zpráva používá taxonomii založenou na jednotném seznamu ptáků světa AviList v2025b (AviList 2026) a české názvosloví (Čížek et al. 2021).

Stav

Stav českého ptactva v roce 2026 odráží proměny krajiny i společnosti. Některé druhy u nás přestaly hnízdit a jejich populace se dostaly na historická minima, jiné naopak svůj areál rozšířily, zvýšily početnost nebo se u nás nově objevily. Díky rozvoji monitoringu a občanské vědy máme o ptácích více informací než kdykoli v minulosti. Následující kapitola shrnuje vývoj ptačích populací v Česku a nejvýraznější změny avifauny v mokřadech, zemědělské krajině, lesích i lidských sídlech.

Brhlík lesní, foto: Michal Mašík

Ptáci Česka

Česká avifauna se v průběhu času proměňuje nejen počtem druhů, ale především jejich rozšířením a početností. Od roku 2009 u nás přibyli noví hnízdiči i druhy zaznamenané vůbec poprvé a některé populace se úspěšně šíří. Současně však pokračuje úbytek mnoha běžných ptáků, zejména v zemědělské krajině, a nově ubývají i některé specializované lesní druhy.

Kolik je u nás druhů

Na základě údajů Faunistické komise ČSO (FK ČSO)[1] bylo mezi lety 1880–2025 na území Česka zastiženo **405 druhů ptáků**, z nichž 381 bylo pozorováno alespoň jednou po roce 1950, 15 alespoň jednou od 1. 1. 1800 do 31. 12. 1949, ale později již nebylo zaznamenáno; zbylých 9 druhů pocházelo z introdukované, samostatně se udržující populace na našem nebo cizím území, a neřadíme je proto do avifauny našeho státu (FK ČSO).

Celkem u nás **do roku 2025 hnízdilo 224 druhů**. Z nich 153 pravidelně, 42 v malém počtu nebo lokálně a 22 výjimečně (FK ČSO). Dalších 7 druhů hnízdilo někdy v historii, ale jako hnízdící vymizely (tabulka 1). Zatímco některé z nich, jako třeba skalník zpěvný, na našem území hnízdily vždy pouze sporadicky, jiné, jako např. mandelík hajní, bývaly pravidelnými hnízdiči.

Na území Česka v letech 2009–2025 prokazatelně hnízdilo **nejméně 216 druhů.** Z nich 206 bylo doloženo při posledním mapování z let 2014–2017 (Šťastný et al. 2021). Od té doby došlo k několika novým záznamům hnízdění. V roce 2019 bylo po 70 letech prokázáno hnízdění **volavky bílé** na Břeclavsku (Čamlík & Chudý 2019) a po 16 letech hnízdění **poštolky rudonohé** na Prostějovsku (Poprach & Palička 2024). Po 23 letech se znovu podařilo prokázat hnízdění **výrečka malého**, který u nás naposledy prokazatelně hnízdil v roce 1998. V roce 2021 bylo doloženo první hnízdění ve městě (v Olomouci), což napovídá, že tato drobná sova může unikat pozornosti (Grim et al. 2022). U **rybáka bahenního**, hodnoceného jako vymizelý hnízdní druh mezi dvěma posledními mapováními, byla v roce 2023

Volavky bílé, foto: Marek Mejstřík

na Olšovém rybníku nedaleko Karviné v Moravskoslezském kraji nalezena hnízdní kolonie čítající 35–42 párů (Molitor et al. 2025). Červený seznam (Šťastný et al. 2017) uvádí jako regionálně vymizelý druh také **racka bouřního**. Druh však později v roce 2019 opět zahnízdil a na stejné lokalitě na Dyji každoročně prokazatelně nebo pravděpodobně hnízdí (Čamlík 2019, birds.cz; Horal 2026, birds.cz).

Od roku 2009 u nás nově zahnízdilo 10 druhů, z nichž u šesti bylo hnízdění volně žijící populace prokázáno historicky poprvé. Zbývající čtyři druhy jsou nepůvodní; tři unikly ze zajetí a berneška velká se k nám rozšířila z již etablované populace v západní Evropě (tabulka 2).

Díky poloze ve středu Evropy naše území každoročně překonávají tažní ptáci během jarní i podzimní migrace, přičemž na něm leží tahové rozhraní populací táhnoucích východní nebo západní cestou. **Pravidelně tudy táhne 174 druhů** a nepravidelně nebo v malých počtech 66 druhů. **Pravidelně u nás zimuje 90 druhů**, nepravidelně nebo v malých počtech 59 druhů a dalších 21 druhů výjimečně (FK ČSO). Stejný druh přitom může být zahrnut do více kategorií, například u nás hnízdí i protahuje.

Do avifauny Česka řadíme i 49 zatoulanců – druhů, které se k nám zatoulaly více než 10×, a 81 výjimečných zatoulanců (do 10 pozorování). Dva druhy

1 FK ČSO používá jiný taxonomický systém (IOC World Bird List), který dosud vnímá vránu šedou a vránu černou jako dva druhy, na rozdíl od AviListu, který je považuje za poddruhy a slučuje je do druhu vrána obecná. Podle AviListu u nás tedy bylo zaznamenáno 404 druhů.

Rok	Druh	Lokalita	Typ hnízdění	FK ČSO*	Červený seznam**	Zdroj
1979	**skalník zpěvný**	Pavlovské vrchy	ojediněle	vymizel	RE	Hudec & Macháček in Šťastný & Hudec 2011
1988	**ťuhýk rudohlavý**	Jižní Morava	10–30 párů	vymizel	RE	Šťastný & Hudec 2011
1991	**mandelík hajní**	Kobylí	pravidelně	vymizel	RE	Martiško et al. 1994
1994	**ťuhýk menší**	Morava, Západní Čechy	10–30 párů	vymizel	RE	Šťastný et al. 1987
1995	**dytík úhorní**	Lechovice	ojediněle	vymizel	RE	Škorpíková & Horák 2004
2001	**ostralka štíhlá**	Velký a Malý Tisý, Třeboňsko	ojediněle	neznámé	RE	Bureš & Kloubec in Šťastný et al. 2006
2002	**kulík hnědý**	Krkonoše	ojediněle	výjimečně	RE	Flousek 2002
2002	**drozd cvrčala**	Brdy	výjimečně	nehnízdící	NA (okraj areálu)	Šťastný et al. 2006
2003	**potápka rudokrká**	Chabařovice u Ústí nad Labem	výjimečně	výjimečně	NA (nepravidelný výskyt)	Šťastný et al. 2006
2006	**drop velký**	Znojemsko	jednotky párů	vymizel	RE	Škorpíková & Zámečník 2008
2006	**rybák černý**	Písecko	desítky párů	vymizel	RE	Šťastný et al. 2021
2011	**koliha velká**	Praha-Ruzyně	jednotky až desítky párů	výjimečně	CR	Šena 2013

Tabulka 1: Poslední prokázaná hnízdění druhů, které na našem území historicky hnízdily, ale pozdější hnízdění nebylo spolehlivě doloženo. Koliha velká, podobně jako drozd cvrčala, však bývá u nás pravidelně zastižena v hnízdní době, včetně projevů toku (birds.cz).

* Hodnocení hnízdního statusu druhu podle FK ČSO

** Kategorie IUCN podle Červeného seznamu ptáků České republiky (Šťastný et al. 2017): RE – Regionally Extinct (vymizelý pro území ČR); CR – Critically Endangered (kriticky ohrožený); NA – Not Applicable (nevhodný pro hodnocení)

považuje FK ČSO za „vyhynulé" – stepokura kirgizského, který se u nás vyskytl jednorázově v 19. století, a poštolku jižní, která však byla pozorována i v roce 2025 a vzhledem k rostoucí populaci například v Bulharsku a nedávným výskytům v Maďarsku nebo Rakousku je pravděpodobné, že se tu bude objevovat častěji.

Mezi lety 2009 a 2025 bylo u nás historicky poprvé prokazatelně pozorováno **24 nových druhů** ptáků. Jednalo se většinou o zálety druhů, které na naše území zavítaly výjimečně, zřejmě v důsledku extrémních podmínek počasí (jako mořští trubkonosí z Atlantského oceánu nebo vodouš žlutonohý, pisík americký, kulík hnědokřídlý a čírka karolínská ze Severní Ameriky). Jindy šlo pravděpodobně o zatoulání mladých nezkušených jedinců během tahu (např. pěnice malá z východní Evropy a Asie).

Počtem druhů tvořících avifaunu země může zamíchat i taxonomie. Tak došlo ke snížení počtu ptáků Česka o dva druhy, když byly v roce 2021 původně tři druhy čečetek (zimní, tmavá a bělavá) sloučeny do jediného druhu čečetka zimní (Funk et al. 2021).

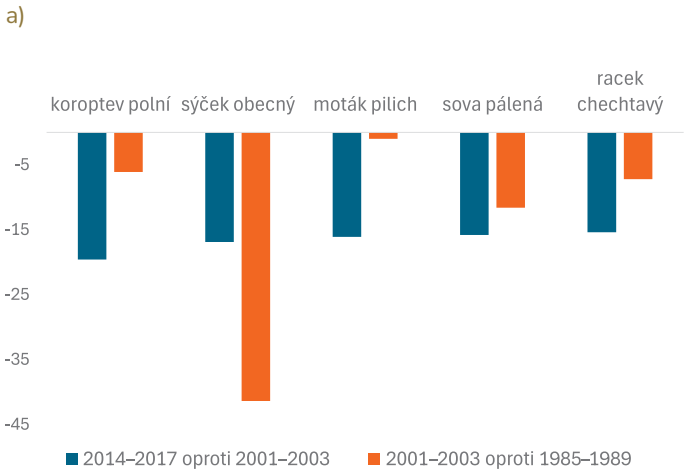
Jak ptačí druhy mění svůj areál rozšíření

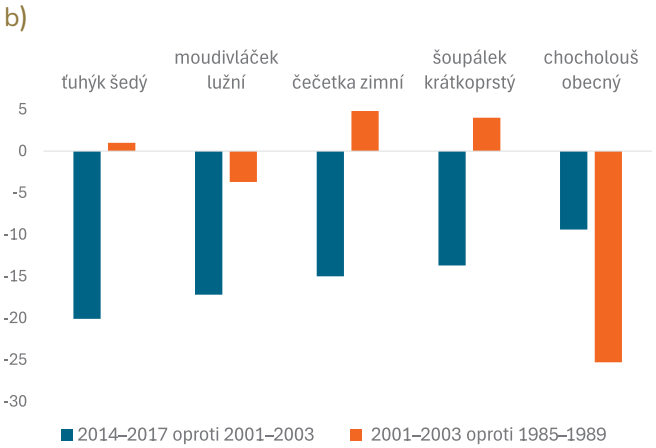
Zatímco počet druhů, které se na našem území nově usazují nebo z něj mizí, se nemění rychle ani dramaticky, změny velikosti areálu rozšíření jsou v některých případech značné. Srovnáme-li plochu obývanou jednotlivými druhy mezi posledními dvěma mapováními hnízdního rozšíření (2001–2003 a 2014–2017; Šťastný et al. 2021), k jejímu největšímu zmenšení došlo u **koroptve polní** (obr. 1a). Ačkoli je tento druh známý strmým úbytkem početnosti, v předchozím srovnání dvou atlasových mapování (Šťastný et al. 2006) v první pětici druhů ještě nefiguroval. Také u **racka chechtavého** se ztráta

Rok	Druh	Lokalita	Typ	Zdroj
2010	**konipas citronový**	Úpské rašeliniště, Krkonoše	první	Chutný 2011
2013	**berneška bělolící**	Házlov, Chebsko	nepůvodní	Jäger et al. 2024
2014	**kachnička karolínská – smíšený pár s kachnou divokou**	Praha-Malešice	nepůvodní	Suhrada, birds.cz
2016	**volavka rusohlavá**	Nový Vrbenský ryb., Českobudějovicko	první	Kubelka & Havlíček 2017
2017	**labuť zpěvná**	Chropyňský ryb., Kroměřížsko	první	Šírek 2018
2020	**moták stepní**	střední Čechy	první	Boháč et al. 2020
2020	**husice rezavá**	Klatovsko	první	Gibiš 2020
2020	**berneška velká**	Kladensko	nepůvodní	Brandl, birds.cz
2022	**kormorán malý**	vodní dílo Nové Mlýny, Břeclavsko	první	Horal & Čamlík 2025
2022	**hrdlička východní**	vodní dílo Nové Mlýny, Břeclavsko	nepůvodní	Berka & Horal 2023

Tabulka 2: První prokázané hnízdění druhů na území Česka v letech 2009–2025

hnízdišť natolik prohloubila, že se nově posunul do první pětky. Na třetím místě najdeme **motáka pilicha**, u kterého však později došlo k dalšímu vývoji. Po mnoha letech bylo u nás v roce 2019 a v letech 2022–2023 opět prokázáno hnízdění (Bělka et al. 2020, Škorpíková 2025) a vzhledem k poměrně početné hnízdní populaci v Rakousku v blízkosti našich hranic (Sachslehner 2024) je možné očekávat jeho další šíření. V žebříčku stále figurují i obě synantropní sovy – **sýček obecný** a **sova pálená**, u níž se však zdá, že přinejmenším v některých oblastech zůstává její areál od 80. let 20. století stabilní (Poprach 2008, Poprach 2025).

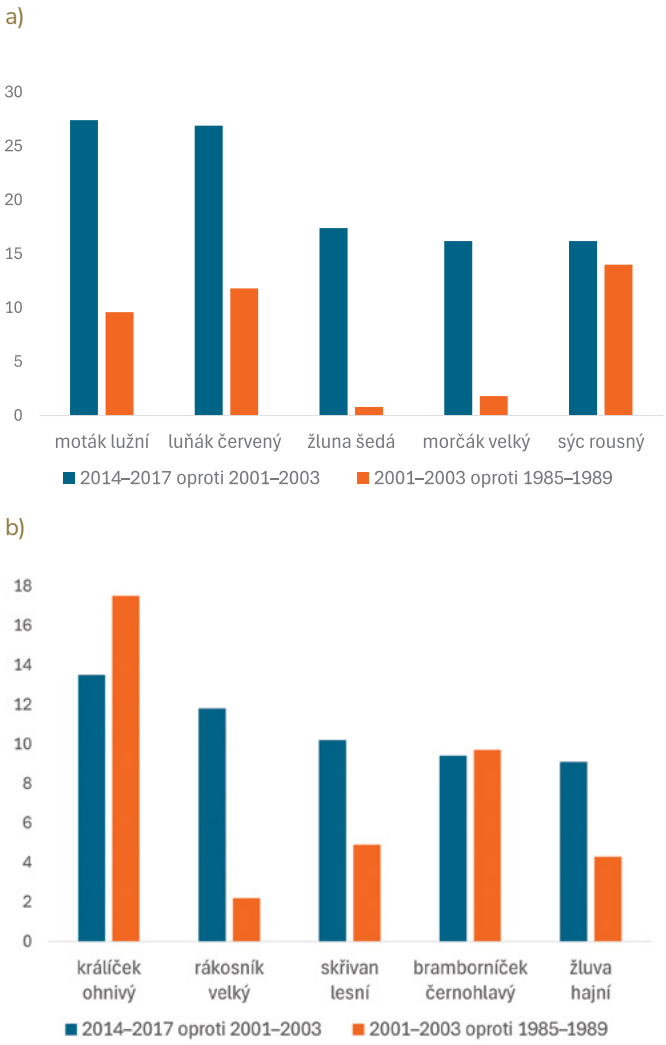

Obr. 1: Druhy nepěvců (a) a pěvců (b) s nejvíce se zmenšujícím hnízdním rozšířením v Česku mezi jednotlivými mapováními *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků* (Šťastný et al. 2006, Šťastný et al. 2021). Sloupce vyjadřují rozdíl v procentech obsazených mapovacích kvadrátů mezi mapováními.

I mezi pěvci došlo k proměně pětice druhů s nejvíce se zmenšujícím hnízdním areálem. Výrazný úbytek rozšíření mezi dvěma mapováními nově zaznamenali **ťuhýk šedý**, **čečetka zimní** a **šoupálek krátkoprstý**; u **moudivláčka lužního** se ztráta území ještě více prohloubila, zatímco u **chocholouše obecného** výrazně zpomalila (obr. 1b).

Podíváme-li se na druhy nepěvců, které se mezi posledními dvěma mapováními naopak nejvíce šířily (obr. 2a), dostaneme velmi odlišný obrázek než při předchozím srovnání. Největší zvětšení obývané

plochy zaznamenali **moták lužní** a **luňák červený**, kteří nově obsazený areál ještě více než zdvojnásobili. Za nimi pak následuje **žluna šedá** a **morčák velký**, u nichž rychlé šíření pozorujeme až během druhého srovnávaného období, zatímco **sýc rousný** se šířil stále přibližně stejně rychle. Druhy, které v této pětici figurovaly v minulém srovnání, měly různý trend. Zatímco šíření chřástala polního, volavky popelavé i motáka pochopa se výrazně snížilo, u holuba doupňáka zůstalo přibližně stejné. K největší změně areálu došlo u křepelky polní, která zaznamenala dokonce jeho zmenšení.

Obr. 2: Druhy nepěvců (a) a pěvců (b) s největším šířením v Česku mezi jednotlivými mapováními *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků* (Šťastný et al. 2006, Šťastný et al. 2021). Sloupce vyjadřují rozdíl v procentech obsazených mapovacích kvadrátů mezi mapováními: oranžově 2001–2003 oproti 1985–1989, modře 2014–2017 oproti 2001–2003.

Králíček ohnivý, foto: Monika Sružinová

Z pěvců (obr. 2b) se nejvíce šířil **králíček ohnivý**, který jako jediný figuroval v první pětici i v předchozím srovnání. Areál se i nadále zvětšoval i u **rákosníka velkého**, **skřivana lesního**, **bramborníčka černohlavého** a **žluvy hajní**. Dříve nejrychleji se šířící krkavec velký tempo zvětšování areálu zpomalil, stejně jako strnad luční a slavík modráček. U cvrčilky říční pak došlo ke zvrácení trendu a zmenšení areálu.

Jak ptačí druhy mění svou početnost

V Česku žije v hnízdní době přibližně 44,6 milionu párů ptáků, tedy mírně přes 89 milionů jedinců (AOPK ČR 2025). Nejpočetnějším pěvcem i ptačím druhem vůbec je **pěnkava obecná** s 5,7 milionu párů. Z nepěvců, nepočítáme-li zdivočelé populace **holubů domácích** s 1,7 milionu párů, u nás žije nejvíce **strakapoudů velkých** – 460 000 párů.

Pro 106 běžných druhů ptáků známe díky pravidelnému systematickému monitoringu změny početnosti za posledních čtyřicet čtyři let (tabulka 3). Z nich od 80. let 20. století **32 druhů zmenšilo svou populační velikost**, **44 ji zvětšilo**, u **26 zůstává stabilní a 4 mají nejistý trend**. V posledním desetiletí (2016–2025) se počet druhů s klesající (31) a stabilní (25) početností nezměnil; počet přibývajících druhů se ale snížil na 15 a vzrostl počet druhů s nejistým trendem (35).

Tabulka 3: Dlouhodobý a krátkodobý trend početnosti 106 běžných druhů ptáků v Česku na základě údajů JPSP/LSD (ČSO 2026) a odhad početnosti v letech 2019–2025 (AOPK ČR 2025).

Druh	Dlouhodobý trend (1982–2025)	Krátkodobý trend (2016–2025)	Velikost populace v párech 2019–2024 (min–max)
bažant obecný	↓	–	120 000–290 000
bekasina otavní[5]	↓	?	600–1000
bramborníček černohlavý	–	?	2100–6400
bramborníček hnědý	–	↓	5600–21 000
brhlík lesní	↑	–	600 000 až 1 400 000
budníček lesní	↓	↓	50 000–150 000
budníček menší	↑	↑	940 000 až 2 300 000
budníček větší	↓	↓	310 000–850 000
cvrčilka říční	↓	↓	2600–14 400
cvrčilka zelená	↓	↓	7300–20 500
čáp bílý	↑	?	500–900
čejka chocholatá	↓	↓	1400–5200
červenka obecná	↑	–	540 000 až 1 200 000
čížek lesní	–	↓	26 000–250 000
datel černý	↑	–	5500–14 000
dlask tlustozobý	↓	–	117 000–320 000
drozd brávník	↑	↓	32 000–67 000
drozd kvíčala	–	↓	45 000–106 000
drozd zpěvný	↑	–	390 000–930 000
dudek chocholatý	↑	?	200–400
holub doupňák	↑	↑	5300–12 300
holub hřivnáč	↑	↑	230 000–610 000
hrdlička divoká	↓	↓	26 000–77 000
hrdlička zahradní	↑	–	190 000–440 000
hýl obecný	–	?	73 000–220 000
chocholouš obecný[5]	?	?	300–400
chřástal polní[2]	?	?	1200–2000
jiřička obecná	↑	↓	530 000 až 1 700 000
káně lesní	↑	–	10 000–15 000
kavka obecná	↓	?	7000–32 000
konipas bílý	↑	–	89 000–220 000
konipas horský	–	?	15 500–38 000
konipas luční	↓	↓	1200
konopka obecná	–	–	66 000–160 000
koroptev polní	↓	?	3300–14 700
kos černý	↑	–	1 980 000 až 4 320 000
krahujec obecný	↓	?	3500–4700
králíček obecný	↓	↓	94 000–250 000
králíček ohnivý	↑	↓	54 000–150 000
krkavec velký[4]	↑	?	2300–6900
krutihlav obecný	↓	–	2300–6300
křepelka polní[6]	?	?	2900–17 500
křivka obecná	–	↓	14 000–130 000
kukačka obecná	↓	–	26 000–73 000
kulík říční	–	?	1200
ledňáček říční	↑	?	700–1200
lejsek bělokrký	↑	–	35 000–90 000
lejsek černohlavý	–	?	9 000–34 000
lejsek šedý	–	↑	32 000–114 000
linduška lesní	↓	↓	240 000–720 000
linduška luční	↓	?	6000–20 000
lyska černá	↑	↓	18 000–36 000
mlynařík dlouhoocasý	–	?	37 000–125 000
moták lužní[1]	↑	?	200–500
moták pochop	↑	?	1300–1700
moudivláček lužní[5]	↓	?	500–1000
ořešník kropenatý	–	?	2500–5000
pěnice černohlavá	↑	↑	1 000 000 až 2 400 000

Druh	Dlouhodobý trend (1982–2025)	Krátkodobý trend (2016–2025)	Velikost populace v párech 2019–2024 (min–max)
pěnice hnědokřídlá	–	↑	99 000–250 000
pěnice pokřovní	–	↑	43 000–113 000
pěnice slavíková	↓	?	154 000–380 000
pěnkava obecná	↓	↓	3 260 000 až 8 140 000
pěvuška modrá	↓	↓	175 000–440 000
poštolka obecná	↑	–	10 000–14 000
rákosník obecný	–	?	35 000–128 000
rákosník proužkovaný	↑	?	29 000–110 000
rákosník velký	–	?	1100–5100
rákosník zpěný	↓	↓	51 000–140 000
rehek domácí	↑	–	200 000–450 000
rehek zahradní	↑	↑	45 000–110 000
rorýs obecný	–	?	46 000–120 000
sedmihlásek hajní	↓	↓	22 000–57 000
skřivan lesní[6]	?	?	900–4200
skřivan polní	↓	↓	460 000 až 1 135 000
slavík obecný	↑	↑	11 000–27 000
slípka zelenonohá	↑	?	3000–6000
sojka obecná	↑	↓	143 000–440 000
stehlík obecný	–	↑	220 000–520 000
straka obecná	↑	–	58 000–130 000
strakapoud malý	–	↑	3500–18 000
strakapoud prostřední[3]	↑	?	2500–7400
strakapoud velký	↑	↑	290 000–640 000
strnad luční	↑	?	3600–11 500
strnad obecný	↓	↓	1 300 000 až 3 200 000
strnad rákosní	↑	?	40 000–110 000
střízlík obecný	↑	–	105 000–305 000
sýkora babka	↑	↓	39 000–100 000
sýkora koňadra	↑	–	3 350 000 až 7 300 000
sýkora lužní	–	↓	19 000–67 000
sýkora modřinka	↑	–	730 000 až 1 800 000
sýkora parukářka	–	–	78 000–210 000
sýkora uhelníček	↓	↓	290 000–740 000
šoupálek dlouhoprstý	–	↓	230 000–570 000
šoupálek krátkoprstý	↓	?	40 000–120 000
špaček obecný	↑	–	1 050 000 až 2 800 000
ťuhýk obecný	↑	–	30 500–77 000
ťuhýk šedý	–	?	1000–2700
vlaštovka obecná	–	–	300 000–870 000
vrabec domácí	↓	–	2 700 000 až 6 900 000
vrabec polní	↓	↓	250 000–600 000
vrána obecná	–	↑	12 000–24 000
zvonek zelený	↓	↓	220 000–640 000
zvonohlík zahradní	↓	↓	300 000–800 000
žluna šedá	↑	?	3200–9800
žluna zelená	↑	↑	10 500–29 000
žluva hajní	↑	↑	8600–23 000

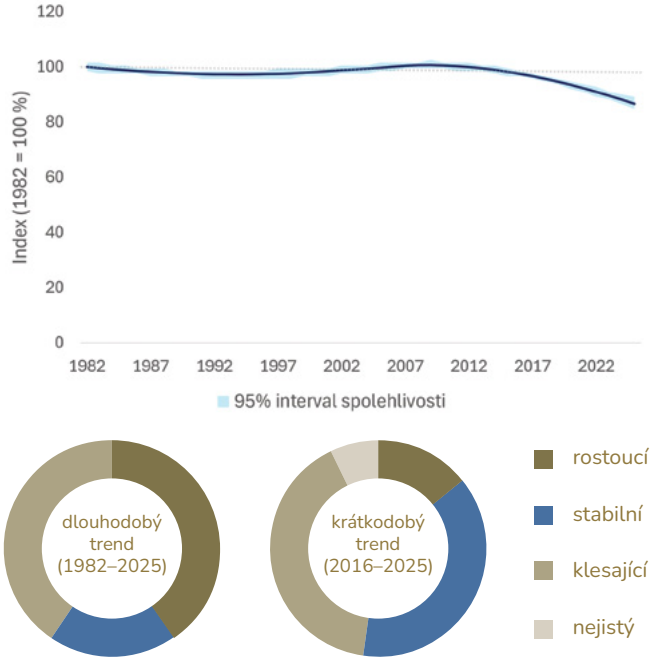
Poznámka

[1] dlouhodobý trend 1992–2025
[2] dlouhodobý trend 1988–2025
[3] dlouhodobý trend 1983–2025
[4] dlouhodobý trend 1987–2025
[5] dlouhodobý trend 1982–2024; krátkodobý trend 2015–2024
[6] dlouhodobý trend 2018–2025; krátkodobý trend 2021–2025

Trend

↑ rostoucí
↓ klesající
– stabilní
? nejistý

O stavu běžných druhů ptáků vypovídají tzv. **ptačí indikátory**, které na základě údajů ze systematického sčítání každoročně publikuje ČSO. Pro výpočet vícedruhových indikátorů se používají indexy změn početnosti reprezentativního výběru druhů, např. ptáků zemědělské krajiny (str. 22), lesních ptáků (str. 26) či teplomilných a chladnomilných druhů (str. 52). Indikátor běžných druhů ptáků kombinuje trajektorii vývoje početnosti 42 druhů a ukazuje, že celkově jsme od roku 1982 přišli o 13,4 % běžných ptáků, přičemž tempo úbytku bylo v posledním desetiletí (2016 až 2025) 1,6 % ročně (ČSO 2026).

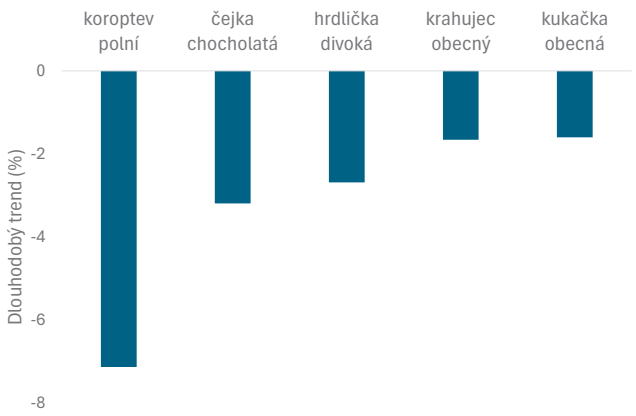

Obr. 3: Indikátor běžných druhů ptáků (1982–2025); podkres světlou barvou – 95% interval spolehlivosti. Zdroj dat: ČSO (LSD/JPSP)

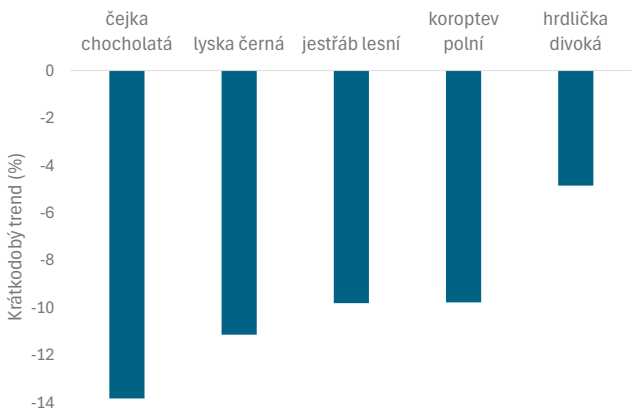
K nejrychleji dlouhodobě ubývajícím druhům nepěvců na našem území patří **koroptev polní** a **čejka chocholatá** (obr. 4a), stejně jako v roce 2009 (Voříšek et al. 2009). Oproti stavu před sedmnácti lety se zhoršil trend **hrdličky divoké**, **krahujce obecného** a **kukačky obecné**, které pětici druhů s největším poklesem populace doplňují. Naproti tomu u krutihlava obecného, který dříve patřil k nejrychleji ubývajícím druhům, se dlouhodobý pokles zpomalil z –4 % na –1,2 % ročně. Úbytek početnosti koroptve, čejky i hrdličky se navíc v posledním desetiletí zrychluje (obr. 4b) a v tomto období začali výrazně ubývat i **lyska černá** a **jestřáb lesní**. Metodika sčítání běžných druhů však v případě tohoto lesního dravce nemusí přinášet dostatečně reprezentativní údaje a podle výsledků cíleného monitoringu byla populace jestřába v letech 2015–2024 stabilní (Hlaváč 2025).

Obr. 4: Nejrychleji ubývající **nepěvci** v Česku v období 1982 až 2024 (a) a v posledním desetiletí 2016 až 2025 (b) podle výsledků JPSP a LSD. Trend početnosti je průměrná změna početnosti v procentech za rok. Do hodnocení nebyly zahrnuty druhy, jejichž trend je vinou nižší kvality dat nepřesný (hodnota trendu klasifikovaná jako „uncertain“).

a)

b)

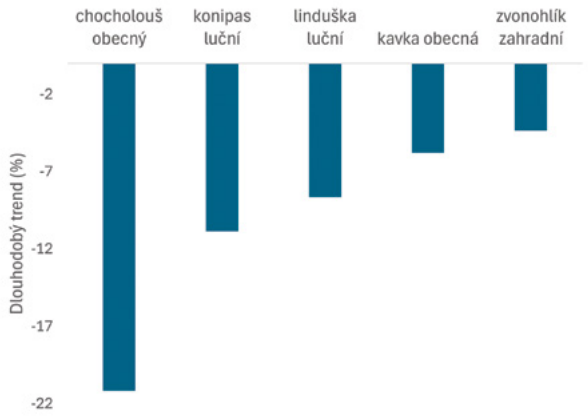

Oproti poslednímu hodnocení stavu ptactva (Voříšek et al. 2009) se pořadí na prvních čtyřech příčkách žebříčku nejrychleji dlouhodobě ubývajících pěvců nezměnilo. Nejrychlejší pokles nadále vykazují **chocholouš obecný**, **konipas luční** a **linduška luční**, tedy druhy otevřené krajiny, přestože tempo jejich úbytku v posledních letech zpomalilo (obr. 5). Všechny tři druhy již mají na našem území tak nízkou početnost, že nelze spolehlivě stanovit její změnu za

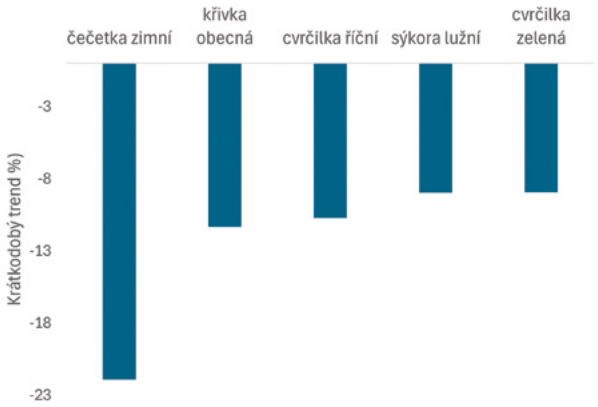
Chocholouš obecný, foto: Jiří Bohdal

Obr. 5: Nejrychleji ubývající druhy **pěvců** v Česku v období 1982–2024 (a) a v posledním desetiletí 2016–2025 (b) podle výsledků JPSP a LSD. Trend početnosti je průměrná změna početnosti v procentech za rok. Do hodnocení nebyly zahrnuty druhy, jejichž trend je vinou nižší kvality dat nepřesný (hodnota trendu klasifikovaná jako „uncertain“).

a)

b)

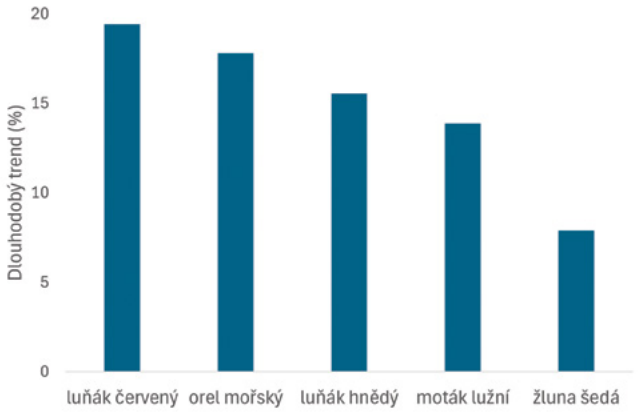

poslední desetiletí. Úbytek **kavky obecné** se pravděpodobně v souvislosti s její pokračující synantropizací zpomalil téměř na polovinu, avšak krátkodobý trend je nejistý. K jediné změně v této pětici došlo na posledním místě, kde v roce 2009 figuroval strnad luční. U tohoto druhu nedošlo za sledované období pouze ke změně latinského názvu rodu (dříve *Miliaria*, nyní *Emberiza*), ale také ke zvrácení trendu a razantnímu nárůstu početnosti, kdy se průměrná meziroční změna zvýšila o téměř 14 %. Do potíží se naopak dostal další druh otevřené zemědělské krajiny **zvonohlík zahradní**, který i v posledním desetiletí ubýval rychlostí 3 % ročně. Zdá se ale, že se tempo úbytku všech pěti dlouhodobě nejrychleji ubývajících pěvců zpomalilo. V posledním desetiletí totiž v první pětici najdeme druhy vyšších poloh, **čečetku zimní** a **křivku obecnou**, a dále tři druhy spojené s mokřady a porosty podél vod (obr. 5b).

Výčet druhů, jejichž početnost roste nejrychleji, se od roku 2009 výrazně změnil. První příčku si sice podržel **luňák červený**, i když mírně zpomalil tempo růstu z 26 % na 19 % ročně, k nejrychleji přibývajícím ptákům však patří nově i tři další druhy dravců **orel mořský**, **luňák hnědý** a **moták lužní** a lesní šplhavec **žluna šedá**. Dříve v pětici figurující křepelka polní tempo růstu výrazně zpomalila, u kopřivky obecné a husy velké se velikost populace stabilizovala a ledňáček říční zaznamenává výkyvy početnosti.

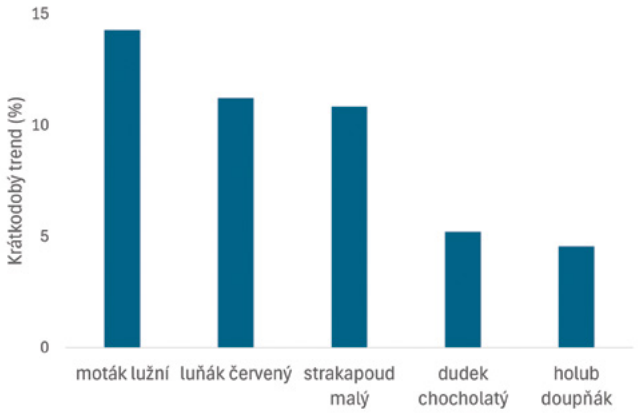
V posledním desetiletí se nejrychleji šířili dva dravci, **moták lužní** však ještě trochu rychleji než **luňák červený**, a dále dva lesní druhy – **strakapoud malý** a **holub doupňák**. Rychlostí 5 % ročně pak rostla populace **dudka chocholatého**.

Obr. 6: Nejrychleji přibývající druhy **nepěvců** v Česku v období 1982–2024 (a) a v posledním desetiletí 2016–2025 (b) podle výsledků JPSP a LSD. Trend početnosti je průměrná změna početnosti v procentech za rok. Do hodnocení nebyly zahrnuty druhy, jejichž trend je vinou nižší kvality dat nepřesný (hodnota trendu klasifikována jako „uncertain“).

a)

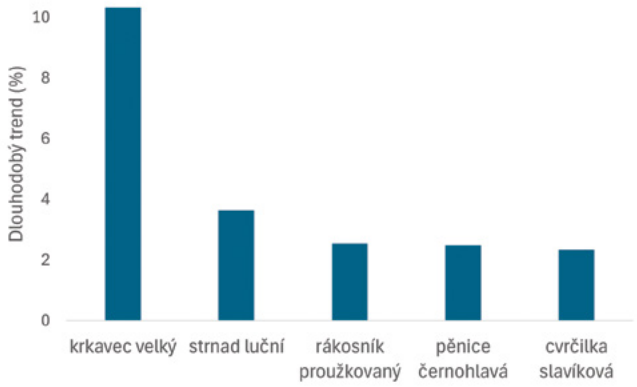

b)

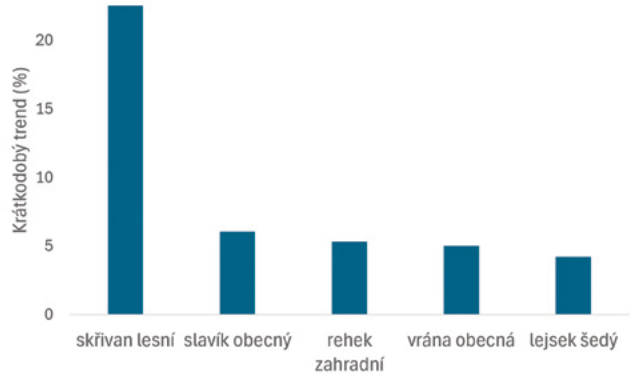

Obr. 7: Nejrychleji přibývající druhy **pěvců** v Česku v období 1982–2024 (a) a v posledním desetiletí 2016–2025 (b) podle výsledků JPSP a LSD. Trend početnosti je průměrná změna početnosti v procentech za rok. Do hodnocení nebyly zahrnuty druhy, jejichž trend je vinou nižší kvality dat nepřesný (hodnota trendu klasifikovaná jako „uncertain“).

a)

b)

Z pěvců dlouhodobě nejrychleji přibývá **krkavec velký**, který průměrnou 10% meziroční rychlostí růstu populace výrazně předstihuje zbylé čtyři druhy – **strnada lučního**, **rákosníka proužkovaného**, **pěnici černohlavou** a **cvrčilku slavíkovou**. Z nich jedině pěnice černohlavá se v první pětici nejrychleji přibývajících pěvců udržela, zatímco ťuhýk obecný, rehek zahradní, sojka obecná a pěnice pokřovní již tempo růstu oproti minulému zhodnocení (Voříšek et al. 2009) zpomalily. V posledních deseti letech pak nejrychleji přibýval **skřivan lesní**, ale i **slavík obecný**, **rehek zahradní**, **vrána obecná** a **lejsek šedý**.

Velikosti ptačích populací jsou u nás pravidelně aktualizovány při mapování hnízdního rozšíření a v šestiletých cyklech v rámci zprávy pro Evropskou komisi. Tu jsou členské státy povinny dodávat podle článku 12 směrnice o ptácích (směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES) a hodnotit v ní stav volně žijících ptáků. Hodnocení u nás zajišťuje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR). Zprávy, na nichž spolupracuje také ČSO a které čerpají z atlasových údajů, z monitoringu běžných druhů i ze specializovaných druhových monitoringů, jsou zveřejněny na biomonitoring.cz.

Relevantně tedy můžeme srovnávat období dvou posledních reportovacích období (2013–2018 a 2019–2024). Seznam druhů, u nichž mezi těmito obdobími došlo k největšímu populačnímu úbytku, zahrnuje vodní a mokřadní ptáky, z nichž nejmarkantnější pokles utrpěly především dva druhy potápivých kachen – **polák chocholačka** a **polák velký**, ale i **pisík obecný** a **moták pochop**. Více než polovinu populace pak ztratili **čejka chocholatá**, **sýček obecný**, který tak stále zůstává naší nejvíce ubývající sovou, a **racek chechtavý**. Do první desítky se již nedostala **sova pálená** se 13% poklesem populace. Populační velikost tohoto druhu se však vyznačuje značnými výkyvy; od roku 2009 počet hnízdních párů dosáhl minima 57 párů v roce 2013 a maxima 244 párů v roce 2024 (Poprach 2025).

Druh	2013–2018 až 2019–2024 (%)
polák chocholačka	**–70**
polák velký	**–62**
čejka chocholatá	**–61**
sýček obecný	**–56**
racek chechtavý	**–52**
tetřívek obecný	**–33**
pisík obecný	**–33**
koroptev polní	**–25**
moták pochop	**–14**
hrdlička divoká	**–14**

Tabulka 4: Deset druhů **nepěvců**, u nichž byl mezi dvěma posledními reportovacími obdobími zaznamenán největší populační úbytek. Zařazeny jsou pouze druhy s nejméně 50 hnízdícími páry v obou obdobích. Zdroj: AOPK ČR 2025

Mezi pěvci byl nejvýraznější populační pokles mezi obdobími 2013–2018 a 2019–2024 zjištěn u **lejska malého** (–61 %). O více než polovinu se snížila také početnost **lindušky luční**, **čečetky zimní** a **moudivláčka lužního**. Ve skupině deseti nejvíce ubývajících druhů najdeme zástupce lesních i mokřadních stanovišť včetně druhů s dlouhodobě stabilní populací, které začaly ubývat až v posledním desetiletí, jako jsou **drozd kvíčala** nebo **sýkora lužní**. U **králíčka obecného** pak pokračuje setrvalý pokles. K negativnímu vývoji populace došlo také u **hýla rudého**, který v Česku od svého populačního maxima v 90. letech výrazně ustupuje (Mikuláš et al. 2023).

Druh	2013–2018 až 2019–2024 (%)
lejsek malý	**–61**
linduška luční	**–57**
čečetka zimní	**–54**
moudivláček lužní	**–50**
hýl rudý	**–48**
drozd kvíčala	**–41**
cvrčilka zelená	**–38**
králíček obecný	**–37**
sýkora lužní	**–37**
cvrčilka říční	**–30**

Tabulka 5: Deset druhů **pěvců**, u nichž byl mezi dvěma posledními reportovacími obdobími zaznamenán největší populační úbytek. Zařazeny jsou pouze druhy s nejméně 50 hnízdícími páry v obou obdobích. Zdroj: AOPK ČR 2025

Žebříček deseti nepěvců, jejichž početnost se nejvíce zvýšila, vede **racek bělohlavý**, jehož hnízdní populace se téměř zosmínásobila. Populační velikost **dudka chocholatého** i **puštíka bělavého** se více než zdvojnásobila. Výrazně vzrostla populace i u **strakapouda malého**, **husy velké** a **jeřába popelavého**. Odhad populační velikosti se mezi dvěma zprávami navýšil také u **chřástala vodního** (317 %). V tomto případě jde ale o změnu díky lepšímu poznání v důsledku zavedení cíleného monitoringu a vylepšení metodiky sběru dat. Ukazuje se, že skutečná početnost tohoto druhu nám dříve unikala. Mezi nepůvodními druhy nejvíce vzrostla populace husice nilské (400 %).

Druh	2013–2018 až 2019–2024 (%)
racek bělohlavý	**785**
puštík bělavý	**242**
dudek chocholatý	**233**
strakapoud malý	**140**
husa velká	**129**
jeřáb popelavý	**106**
luňák červený	**86**
vlha pestrá	**81**
luňák hnědý	**80**
hohol severní	**67**

Tabulka 6: Deset druhů **nepěvců**, u nichž byl mezi dvěma posledními reportovacími obdobími zaznamenán největší populační nárůst. Zařazeny jsou pouze druhy s nejméně 50 hnízdícími páry v obou obdobích. Zdroj: AOPK ČR 2025

I skupina pěvců s největším populačním nárůstem zahrnuje druhy z různých prostředí. Nejvíce se zvětšila populace **skřivana lesního** a **skorce vodního**. O více než polovinu vzrostla populace **slavíka obecného** a **krkavce velkého**.

Druh	2013–2018 až 2019–2024 (%)
skřivan lesní	**219**
skorec vodní	**133**
slavík obecný	**57**
krkavec velký	**53**
rákosník velký	**48**
kavka obecná	**43**
lejsek šedý	**39**
ťuhýk šedý	**37**
žluva hajní	**31**
rehek zahradní	**30**

Tabulka 7: Deset druhů **pěvců**, u nichž byl mezi dvěma posledními reportovacími obdobími zaznamenán největší populační nárůst. Zařazeny jsou pouze druhy s nejméně 50 hnízdícími páry v obou obdobích. Zdroj: AOPK ČR 2025

Jeřáb popelavý, foto: Libor Šejna

Jeřáb popelavý: nárůst na hnízdištích i zimovištích

Jeřáb popelavý (*Grus grus*) prodělal ve sledovaném období výrazný populační růst. Od 80. let 20. století, kdy u nás díky přirozenému šíření ze sousedních populací v Německu začal hnízdit, jeho početnost souvisle roste. Zatímco kolem roku 2009 se česká hnízdní populace pohybovala mezi 45–51 páry, v letech 2014–2017 činila 80–100 párů (Šťastný et al. 2021) a odhaduje se, že v letech 2019–2024 dosáhla 150 až 220 párů (AOPK ČR 2025). Paralelně s růstem početnosti probíhala územní expanze. Původní hnízdní oblast na Českolipsku se rozšířila do dalších regionů a jeřábi kolonizovali vhodné lokality nejprve v Čechách a později i na Moravě a ve Slezsku.

Měnila se také migrační strategie. Vlivem mírných zim část populace tohoto původně tažného druhu na našem území pravidelně zimuje. Počet zimujících jeřábů v Česku vzrostl z přibližně 100 jedinců v zimě 2014/2015 na více než 430 na začátku roku 2026, tedy zhruba na čtyřnásobek během deseti let. Centrum zimování se postupně přesouvá od Pardubicka k oblasti Rožďalovických rybníků na Jičínsku (Kadava 2026). Velikost tahové populace dosahuje až 350 000 jedinců (waterbirdmonitoring.info).

I evropská hnízdní populace jeřába má stoupající trend (pecbms.info). Nárůst početnosti je výsledkem kombinace úspěšné ochrany, dostupnosti potravy, zejména kukuřice, v zemědělské krajině a mírnějších zim vedoucích ke zkracování tahových cest a vytváření nových zimovišť. Klíčovým mezníkem pro bezpečnost jeřábů na západní tahové cestě byla 70. léta 20. století, kdy byl nejprve ve Španělsku (1973) a ve Francii (1976) a posléze roku 1979 v celé EU díky zavedení směrnice o ptácích zakázán jejich lov. Tento krok radikálně snížil úmrtnost jeřábů na zimovištích a nastartoval jejich celoevropský populační boom (Prange 2016).

Jak velkou část evropských populací druhů Česko hostí

Nyní již víme, kolik druhů ptáků v Česku žije a jak se jim daří. Naše avifauna však není izolovaná. Ptáci překračují hranice států a populace mnoha druhů jsou sdílené napříč Evropou. Odpovědnost za jejich ochranu proto neseme společně s ostatními zeměmi, v nichž se vyskytují. Míru této odpovědnosti přitom do značné míry určuje to, jak velkou část evropské populace daného druhu hostíme. Čím vyšší je podíl populace soustředěný v jedné zemi, tím významnější je její role pro zachování druhu v celoevropském měřítku.

Údaje o velikosti populací v jednotlivých státech pravidelně vyhodnocuje BirdLife International na základě zpráv členských zemí Evropské unie zpracovávaných podle směrnice o ptácích a dat partnerských organizací z dalších evropských zemí. Přestože je Česko rozlohou poměrně malým státem, soustřeďuje nezanedbatelnou část evropských populací několika druhů, které jsou předmětem ochranářského zájmu.

Mezi celosvětově ochranářsky významné druhy si zvláštní pozornost zaslouží zejména **polák velký**, protože v Česku hnízdí přibližně 2 % jeho evropské populace (BirdLife 2025). Jeho početnost u nás přitom mezi lety 2014 a 2024 klesla o 62 % (AOPK ČR 2025, Šťastný et al. 2021). Tento propad se promítl i do celoevropského významu české populace, jejíž podíl oproti předchozímu hodnocení (BirdLife 2017) poklesl z 5 % na 2 %. Podobný vývoj zaznamenal také **polák chocholačka**, jehož český podíl na evropské populaci se od roku 2017 snížil ze 3 % na 0,5 %.

Největší odpovědnost nese Česko za **strnada obecného**, který je druhem celoevropského ochranářského zájmu. Každý desátý evropský strnad hnízdí právě u nás. Tento podíl se mezi dvěma posledními hodnoceními nezměnil. Přestože česká populace ve sledovaném období nadále klesala průměrným tempem 3,25 % ročně, obdobný trend byl zaznamenán i v ostatních částech Evropy.

Významný podíl evropské populace hostí Česko také u **jiřičky obecné** (6 %) a **špačka obecného** (5 %). Zatímco početnost jiřičky u nás do roku 2019 rostla, v následujících letech došlo k obratu a její krátkodobý trend (2016–2024) je již hodnocen jako klesající. Z uvedených druhů tak v současnosti vykazuje příznivý populační vývoj pouze **špaček obecný**.

Druh	% evropské populace 2025	% evropské populace 2017
polák velký	**2**	**5**
hrdlička divoká	**1**	**1**
raroh velký	**0,8**	**3**
strnad obecný	**10**	**10**
jiřička obecná	**6**	**5**
špaček obecný	**5**	**4**

Tabulka 8: Druhy a procenta evropské populace hnízdící v Česku. Modře: druhy, jejichž ochrana je předmětem celosvětového zájmu; černě: tři evropsky ochranářsky významné druhy s největším podílem populace u nás.

Špaček obecný, foto: Michal Dobeš

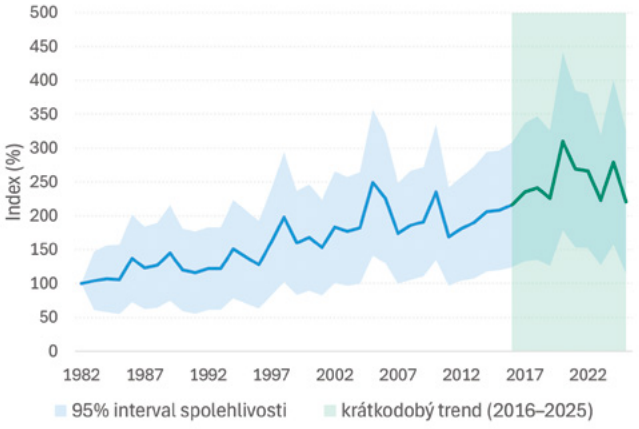
Špaček obecný – nevítaný host i mizející druh

Kropenatý hlučný špaček obecný (*Sturnus vulgaris*) je u nás tak hojný, že patří k nejznámějším ptákům. Ve srovnání s rokem 1982 je dnes špačků v Česku dokonce více než dvojnásobek a mírný nárůst početnosti sledujeme i v dalších zemích východní a střední Evropy. Není tomu tak ale všude – na západě kontinentu populace dlouhodobě klesají a v evropském měřítku špaček výrazně ubývá. Od 80. let 20. století se jeho početnost v Evropě snížila přibližně o dvě třetiny (PECBMS 2025) a patří tak k druhům s největším absolutním poklesem početnosti mezi evropskými ptáky – za necelých čtyřicet let zmizelo 74,6 milionu jedinců (Burns et al. 2021).

Hlavní příčinou je proměna zemědělství. Špaček jako typický druh polní krajiny vyhledává potravu na krátkostébelných trávnících, často udržovaných pastvou. Intenzifikace hospodaření, úbytek pastvy a přesun chovu skotu do stájí však vedly ke zhoršení potravních podmínek a svou roli nejspíš sehrál i výrazný úbytek hmyzu. Proč však existují tak velké regionální rozdíly v populačních trendech napříč kontinentem, se dosud nepodařilo spolehlivě vysvětlit (Heldbjerg et al. 2019).

Špaček nám tak ukazuje, že změny ptačích populací jsou někdy velmi složité a těžko vysvětlitelné, a to i v případě běžných druhů.

Česko hostí přibližně 5 % evropské populace (BirdLife 2025). A to je na zemi tvořící jen 0,78 % rozlohy Evropy dost na to, abychom cítili za špačka zodpovědnost. Přesto špaček není vždy vítán – zejména na vinicích, kde je za přísných podmínek stanovených vyhláškou č. 294/2006 Sb. povoleno jeho plašení, výjimečně i s použitím střelby.

Obr. 8: Populační trend špačka obecného (*Sturnus vulgaris*). Zdroj: ČSO (LSD/JPSP)

Otevřená zemědělská krajina

Úbytek ptáků zemědělské krajiny je dokumentován již od počátku 80. let 20. století. Zprvu byl pokles jejich početnosti jen mírný, po roce 2000 nabral rychlejší tempo. Dnes jsou populace sledovaných druhů o skoro 45 % méně početné než v roce 1982, kdy začal jejich systematický monitoring. Na zlomek své původní početnosti se tak dostaly druhy jako koroptev polní, čejka chocholatá nebo konipas luční.

Za zemědělskou krajinu, kterou tvoří orná půda, trvalé travní porosty a trvalé kultury, lze označit 45 % rozlohy Česka. Téměř 71 % zemědělské půdy zabírá orná půda, na níž se dlouhodobě nejčastěji pěstují pšenice, ječmen, kukuřice a řepka. Trvalé travní porosty, tedy louky a pastviny, dnes tvoří 27 % zemědělské půdy, což je o 4 % více než v roce 2002. Souvisí to hlavně s rozšiřováním pastevního chovu masných plemen skotu v horských a podhorských oblastech. Na zbytku zemědělské půdy jsou pěstovány další trvalé kultury – vinice, chmelnice a sady, jejichž výměra po roce 2002 vzrostla o 5 tisíc ha, tedy o více než 40 %. Úbytek výměry naopak zaznamenaly sady; v roce 2024 jich u nás byla jen asi polovina oproti roku 2002 (ČSÚ 2024a).

Druhová diverzita a početnost ptáků se v zemědělské krajině odvíjejí od intenzity jejího využívání. Rozsáhlé jednotvárné monokultury bohatě hnojené a pravidelně ošetřované herbicidy a insekticidy jsou k ptákům nevstřícné (Rigal et al. 2023). Nenacházejí tu bezpečné místo pro hnízdění ani potravu pro sebe a mláďata. Ačkoli se u nás dle zprávy Ministerstva zemědělství od roku 2018 snížila spotřeba herbicidů až o 22 % (MZe 2024a), vliv na populace ptáků se zatím neprojevil (ČSO 2026).

Podle veřejného registru zemědělské půdy má ucelený pozemek obhospodařovaný jedním uživatelem průměrně 13–15 ha, v Jihomoravském kraji nebo na Hané však mají pozemky i více než 40 ha. Příčinami tohoto stavu jsou scelování půdy v 50.–80. letech minulého století a dominance velkých podniků (v roce 2023 byla průměrná výměra zemědělského subjektu v Česku 106 ha obhospodařované půdy; ČSÚ 2024a), nízká členitost krajiny v nížinách a malý podíl krajinných prvků. V členité zemědělské krajině

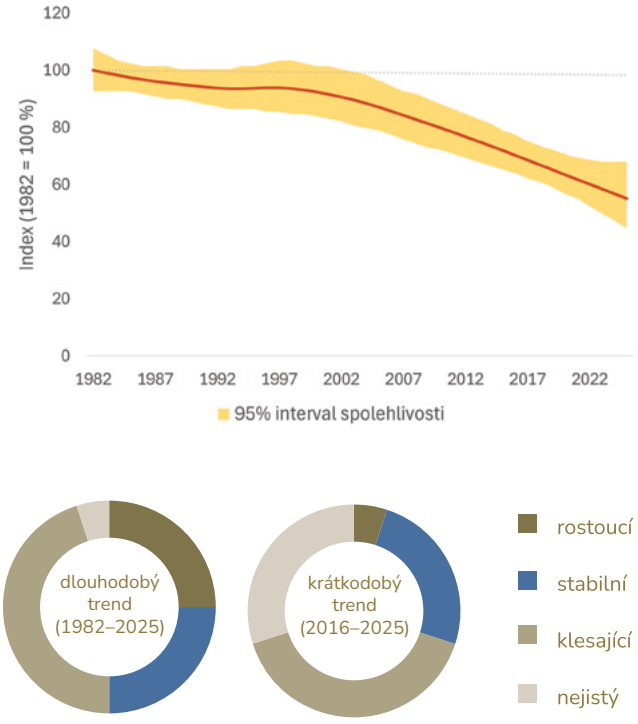
Foto: Karel Šimeček

s menšími poli a větším podílem okrajů polí je přitom početnost i druhová rozmanitost polních ptáků zhruba o polovinu vyšší než v krajině tvořené rozsáhlými lány, protože pestřejší prostředí nabízí více potravy, úkrytů i hnízdních příležitostí (Šálek et al. 2021). Nežádoucí je ale také opouštění zemědělské půdy, protože ta v průběhu několika let zaroste dřevinami a zcela změní svůj charakter. Pro ptáky je pozitivní skutečnost, že se dočasně zvětšuje výměra neobdělávané půdy, tedy úhorů. V posledním období společné zemědělské politiky mají zemědělci povinnost vyčlenit část pozemků z produkce, což se projevilo v roce 2025, kdy výměra úhorů v Česku přesahovala 100 000 ha, tedy čtyřikrát větší plochu než v roce 2022 (ČSÚ 2024a). Podíl ladem ležící půdy přitom zvyšuje druhovou rozmanitost ptáků obývajících zemědělskou krajinu i jejich početnost (Hertzog 2023).

Indikátor ptáků zemědělské krajiny, založený na změnách početnosti 20 druhů, ukazuje, že jejich početnost v Česku dlouhodobě klesá a v posledním desetiletí se tento úbytek ještě zrychlil (obr. 9). Každoročně jsme tak v letech 2016–2025 ztratili průměrně 3,1 % populací polních ptáků (ČSO 2026).

Bukovany – přechod ze záhumenků do velkolánů, foto: Karel Šimeček

Obr. 9: Indikátor běžných ptáků zemědělské krajiny (1982 až 2025). Podkres světlou barvou – 95% interval spolehlivosti. Zdroj dat: ČSO (LSD/JPSP)

Skřivan polní – vlajkový druh polní krajiny

Skřivan polní (*Alauda arvensis*) je považován za klíčový druh indikující stav zemědělské krajiny v Evropě (Gregory et al. 2005). Obývá otevřenou polní krajinu, a je proto obzvláště citlivý na intenzifikaci zemědělství. Hnízdí na zemi, na půdě s řídkou vegetací, a nevyhovuje mu tedy pěstování ozimých obilovin, husté porosty plodin, časné sečení a nedostatek ladem ležících ploch. Protože svá mláďata krmí bezobratlými, trpí i sníženou dostupností hmyzu způsobenou nadužíváním pesticidů.

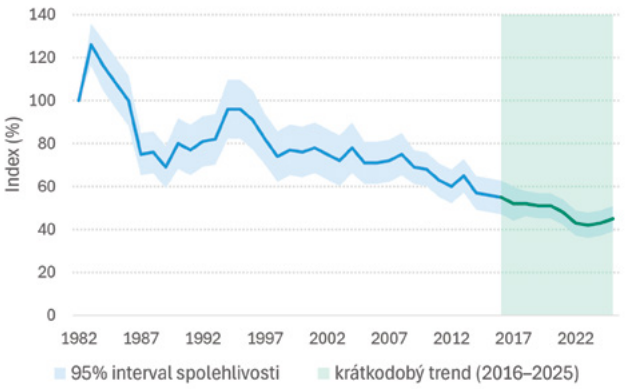
Populace skřivana v Česku se dlouhodobě zmenšuje. Index jeho početnosti klesl k roku 2025 na 45 % ve srovnání s rokem 1982 (ČSO 2026). Jen v období let 2009–2025 ztratila česká hnízdní populace přibližně 20 % jedinců. Ke zmenšení populací i areálu rozšíření skřivana došlo v celé Evropě, kde od roku 1980 ubylo 58 % jedinců a početnost i nadále klesá tempem přibližně 2 % ročně.

Skřivan polní, foto: Jiří Parůžek

Účinná podpora skřivana polního spočívá především v zachování otevřené a strukturálně pestré zemědělské krajiny. Výzkumy z Česka a Slovenska ukazují, že druh preferuje prostředí s nižší a řidší vegetací, dostatkem bezobratlých a nízkým zastoupením dřevin na okrajích polí. Vyšší početnosti skřivanů byly zjištěny v krajině s menšími půdními bloky a větší heterogenitou porostů, která nabízí vhodné podmínky pro hnízdění i získávání potravy (Hološková et al. 2024a). Významnou roli hraje také šetrnější hospodaření. Na ekologicky obhospodařovaných polích dosahuje skřivan vyšší početnosti díky kombinaci vhodnější vegetační struktury a bohatší nabídky bezobratlých živočichů, kteří tvoří důležitou složku potravy mláďat (Hološková et al. 2024b). K doporučovaným opatřením proto patří zařazování jarních plodin do osevních postupů, zakládání skřivánčích plošek v ozimých obilovinách, ponechávání neprodukčních ploch a biopásů, omezení používání pesticidů a celkové zvýšení rozmanitosti zemědělské krajiny.

Skřivánčí ploška je neosetá plocha o velikosti přibližně 4 × 4 m ponechaná uvnitř obilného pole. Skřivanům polním poskytuje prostor pro sběr potravy a hnízdění v jinak příliš hustém porostu.

Obr. 10: Populační trend skřivana polního (*Alauda arvensis*). Zdroj: ČSO (LSD/JPSP)

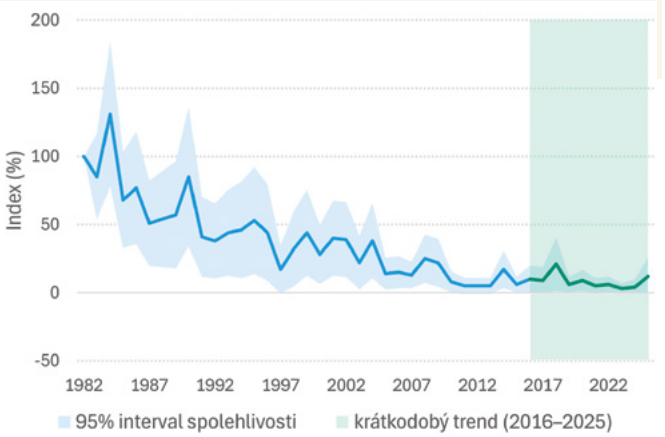

Koroptev polní, foto: Lukáš Kadava

Mizející koroptve

Koroptev polní (*Perdix perdix*) patří mezi nejvíce ubývající ptačí druhy zemědělské krajiny. Zatímco ještě v roce 1968 se početnost koroptví pohybovala kolem 930 000 jedinců, v roce 2024 jich bylo už jen asi 34 000 (ČSÚ 2026a). Pokles pokračoval i mezi lety 2009 a 2024, jak potvrzují myslivecké statistiky (ČSÚ 2026a) i výsledky sčítání běžných druhů ptáků (ČSO 2026). Nezastavil se ani od posledního atlasového mapování (2014–2017), kdy byla hnízdní populace odhadnuta na 8 000–16 000 párů; nejnovější odhad populační velikosti je 3 300–14 700 párů (AOPK ČR 2025).

Hlavní pokles početnosti je spojený se scelováním polí v 50. letech 20. století a s následným nástupem chemizace v zemědělství, které vedly ke ztrátě potravních zdrojů i vhodných hnízdních a úkrytových stanovišť (Kuijper 2009, Černý et al. 2020, Šálek & Zámečník 2020). V případě potravy byly zásadní zejména pokles abundance hmyzu, který představuje nezbytnou potravu kuřat v prvních týdnech života, a omezení dostupnosti semen plevelných rostlin pro dospělé ptáky. Významně se také snížila výměra extenzivně obhospodařovaných mezí a ruderálních ploch, které koroptve preferují k hnízdění (Šálek et al. 2004, Šálek & Zámečník 2020). Přestože po vstupu do Evropské unie v roce 2004 mohou zemědělci vstupovat do agroenvironmentálně-klimatických opatření zaměřených na podporu biodiverzity a dochází k postupnému „ozelenění“ zemědělských dotací, skutečný přínos pro koroptve je zatím nedostatečný (Zámečník 2019). Nadějí mělo být zejména opatření Kombinované biopásy, které funguje od roku 2023 s cílem vytvořit bezpečné hnízdní i potravní stanoviště (MZe 2024b), ale dosavadní zájem zemědělců o vstup je minimální (nepublikované údaje MZe 2026). Dlouhodobé zachování druhu vyžaduje obnovu pestré krajinné mozaiky s polními cestami, neobhospodařovanými plochami, úhory, extenzivně udržovanými travnatými pásy a plochami s řídkou raně sukcesní vegetací (Zámečník 2013). Vypouštění uměle odchovaných koroptví se zatím nejeví jako účinný způsob obnovy životaschopných populací. Odchovaní ptáci mají horší předpoklady k přežití i rozmnožování a mohou v konečném důsledku ohrozit i zbytky divokých populací (Rymešová et al. 2013; Šálek & Zámečník 2020).

Obr. 11: Populační trend koroptve polní (*Perdix perdix*). Zdroj: ČSO (LSD, JPSP)

Lesy

Lesy mohou působit jako nejstálejší součást české krajiny, ve skutečnosti však procházejí výraznými proměnami. Vedle dopadů sucha, větrných kalamit a gradací hmyzu mění jejich podobu i způsob hospodaření a postupná proměna druhové i věkové struktury porostů. Zatímco některým lesním ptákům tyto změny prospívají, jiné připravují o vhodné prostředí. Vývoj lesních populací proto není jednotný a odráží složitou proměnu českých lesů v 21. století.

Lesní půda v Česku zaujímá více než třetinu rozlohy státu (ČSÚ 2024b) a její podíl dlouhodobě roste (Bičík 2015). Lesů s přirozenou strukturou a druhovou skladbou však zůstává jen málo (asi 12 %), převažují totiž hospodářské porosty. Ty se v posledních desetiletích zároveň mění. Přibývá starších lesních porostů, zvyšuje se zastoupení listnatých dřevin a smíšených lesů a v některých oblastech vznikají rozsáhlá sukcesní stadia po rozpadu porostů způsobeném kůrovcovými či větrnými kalamitami (Reif et al. 2022).

Tyto změny se promítají také do vývoje ptačích populací. Řada běžných druhů hospodářských lesů zůstává v posledním desetiletí početně stabilní, například dlask tlustozobý, sýkora koňadra a modřinka, brhlík lesní nebo kos černý (ČSO 2026; AOPK ČR 2025). Početnost některých plošně rozšířených druhů dokonce roste, například u pěnice černohlavé nebo budníčka menšího. Přibývají také druhy vázané na starší lesní porosty jako holub doupňák, lejsek bělokrký, lejsek šedý, žluva hajní a většina šplhavců. Tento trend je pravděpodobně spojen se stárnutím části lesních porostů, zvyšujícím se objemem mrtvého dřeva a větší dostupností hnízdních dutin (Reif et al. 2022).

Dlouhodobě příznivý vývoj vykazují také některé vzácnější lesní druhy. Populace puštíka bělavého roste díky šíření druhu z karpatské oblasti a dobrému stavu zachovalých horských lesů. V západních Čechách k tomu přispěl i reintrodukční program na Šumavě (Kloubec et al. 2005).

Výrazně se rozšířil také strakapoud prostřední, dříve omezený především na zachovalé listnaté lesy teplejších oblastí, dnes běžný v řadě nížinných a pahorkatinných listnatých porostů. Stabilní nebo rostoucí populace si dosud udržují rovněž sýc rousný a kulíšek nejmenší obývající starší, převážně jehličnaté porosty středních a vyšších poloh (AOPK ČR 2025).

Datlík tříprstý, foto: Petr Šaj

Dříve poměrně stabilní prostředí hospodářských porostů v poslední době vykazuje v souvislosti s klimatickou změnou výrazné změny. V důsledku větrných smrští, stále častějších a delších suchých období i jiných výkyvů počasí a gradací hmyzu přibývá disturbancí. Díky tomu se rozšířil datlík tříprstý, jehož výskyt je úzce spojen s odumírajícími smrkovými porosty a vysokým podílem mrtvého dřeva (Šťastný et al. 2021). Rozpad stromového patra a následná obnova lesa vytvořily na některých lokalitách vhodné podmínky také pro tetřeva hlušce. Jeho populace na Šumavě v posledních letech vzrostla, mimo jiné díky ponechání části území samovolnému vývoji (Hruška 2025). Tyto pozitivní efekty však nemusí být trvalé. Druhy vázané na raná stadia rozpadu lesa mohou z nově vzniklých otevřených ploch profitovat pouze přechodně, než porosty znovu odrostou.

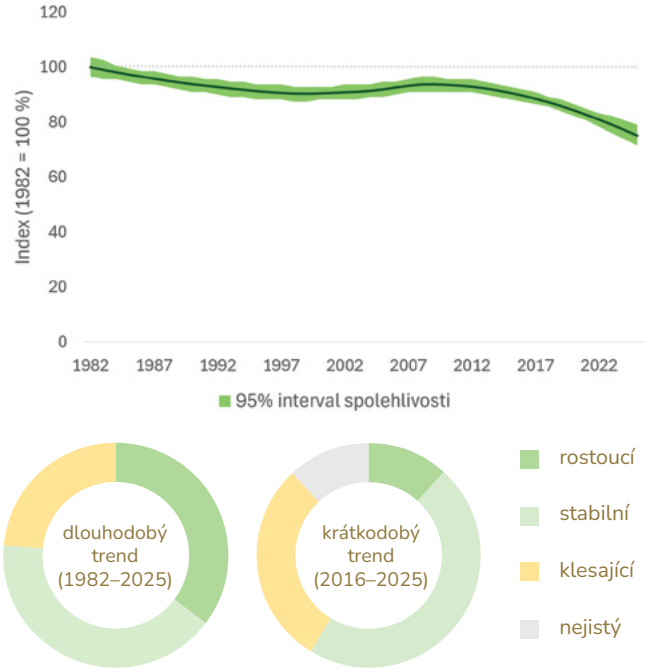
Jiné ptačí druhy našich lesů však svoji početnost naopak snižují. Mezi nejvýrazněji ubývající patří linduška lesní, králíček obecný, budníček větší, sýkora uhelníček nebo pěvuška modrá (ČSO 2026). Tyto druhy preferují jehličnaté porosty a vyšší polohy spojené s chladnějšími klimatickými podmínkami

Puštík bělavý, foto: Jan Fnouček, Avif

(Šťastný et al. 2017); jejich pokles proto nesouvisí jen se změnami lesního hospodaření, ale také s postupujícím oteplováním klimatu (Storch et al. 2023). Mezi ubývajícími druhy jsou ale i takové, které byly vždy vzácné nebo málo rozšířené. Typickým příkladem je lejsek malý, vázaný především na zachovalé bukové porosty. Vývoj rozlohy těchto porostů neodpovídá plošnému ani početnímu úbytku druhu, a příčinu tohoto vývoje je tak pravděpodobně nutné hledat jinde, například na zimovištích nebo tahových cestách.

Stav lesů na našem území odráží **indikátor lesních ptáků**, který dlouhodobě mírně klesá (obr. 12). Po krátkém období stability zaznamenala početnost lesních druhů ptáků v posledních letech výraznější pokles, který se mezi lety 2016 a 2025 zrychlil až na 2,1 % ročně. Interpretace stavu lesních ptáků však není zcela jednoznačná. Některé studie založené na širším souboru druhů ukazují, že celková početnost lesních ptáků v Česku dlouhodobě neklesá, ale naopak mírně roste (Reif et al. 2022), a to díky zvětšující se početnosti dutinových druhů, stálých druhů a ekologických generalistů. Současně dochází k úbytku řady specialistů a unifikaci společenstev. Vzácné a ekologicky náročné druhy se tak stávají ještě vzácnějšími, zatímco několik úspěšných generalistů získává stále větší podíl na celkové početnosti lesních ptáků.

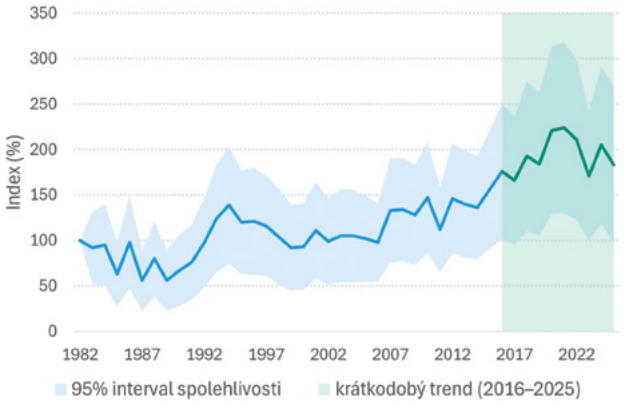

Obr. 12: Průběh indikátoru běžných lesních ptáků (1982–2025). Podkres světlou barvou – 95% interval spolehlivosti. Zdroj dat: ČSO (LSD/JPSP)

Datel černý, foto: Martin Mecnarowski

S rostoucí plochou lesa přibývá datlů

Datel černý (*Dryocopus martius*) obývá lesy všech typů od nížin do hor s přítomností starších stromů, kde nalézá potravu a ve kterých si tesá hnízdní dutiny. Vhodnost stanoviště spíše než na rozloze lesa závisí na stáří stromů a dostatečné potravní nabídce. S oblibou tesá dutiny ve vysokých osamoceně stojících stromech s dlouhým úsekem kmene bez větví. Vytesané dutiny využívají i některé další druhy ptáků, savců i bezobratlých, proto datla považujeme za významný klíčový a deštníkový druh. Podle dat JPSP/LSD početnost datla černého u nás dlouhodobě stoupá. Výkyv dolů v posledních letech je zřejmě důsledkem kůrovcové kalamity, kdy bylo vykáceno množství starších smrkových porostů. Určitý vliv na dlouhodobý nárůst početnosti může mít i rostoucí rozloha lesů, celková zásoba dřeva a podíl přestárlých porostů starších 120 let. Datel je přítomen v naprosté většině lesních chráněných území, ale běžně se s ním setkáme i v hospodářských lesích. Jen na Vysočině, kde od roku 2007 probíhá ochrana doupných stromů jejich značením v hospodářských lesích vybraných vlastníků, bylo již označeno přes 3 000 stromů s datlími dutinami. Při podrobném monitoringu 363 dokončených datlích dutin jejich přímou kontrolou ve 322 doupných stromech v Jihlavských vrších na rozloze 150 km² v roce 2023 (Hruška et al. 2023) bylo zjištěno 210 dutin obsazených těmito ptáky: holub doupňák (151), datel černý (24), brhlík lesní (19), sýc rousný (16), puštík obecný (4), špaček obecný (2), strakapoud velký (1) a sýkora sp. (1).

Obr. 13: Populační trend datla černého (*Dryocopus martius*). Zdroj: ČSO (LSD, JPSP)

Čáp černý, foto: Karel Brož

Čáp černý naráží na limity krajiny

Čáp černý (*Ciconia nigra*) obývá lesy všech typů od nížin do hor s přítomností starších porostů. Vhodnost stanoviště závisí zejména na rozloze lesa a na stáří stromů vhodných k hnízdění. V širším okolí musí být dostatečná nabídka potravy, zejména drobných ryb, které jsou hlavní potravou mláďat. Za potravou čáp vyletuje do volné krajiny i několik kilometrů od hnízda, především k potokům, rybníkům a mokřadům.

Početnost druhu výrazně vzrostla z asi 200 párů v roce 2009 na přibližně 500 párů v roce 2014 (Kameníková 2017). Poslední celostátní sčítání v roce 2024 pak potvrdilo stabilní populaci o velikosti 480 párů (Brož 2025). Prudký nárůst početnosti v prvních desetiletích 21. století byl spojen s rozšiřováním druhu do běžných hospodářských lesů a obsazováním nových hnízdních lokalit po celém území státu (Šťastný et al. 2021). V posledních letech se však populační růst zastavil a na některých lokalitách dochází k úbytku hnízdních párů. Příčinou mohou být změny vodního režimu krajiny související s klimatickou změnou, zejména vysychání drobných vodotečí a pokles dostupnosti potravy, například v oblasti Doupovských hor. Negativní vliv dlouhodobého sucha byl zaznamenán také v oblasti Soutoku či Pálavy, zatímco kácení smrkových porostů v souvislosti s kůrovcovou kalamitou se například na Vysočině zatím výrazněji neprojevilo.

Spolu s růstem populace se proměnila i skladba stromů využívaných k hnízdění. Zatímco v roce 2004 připadalo na modříny pouze 4,9 % známých hnízd a více než 44 % hnízd bylo umístěno na bucích, v letech 2014 a 2024 se podíl hnízd na modřínech zvýšil až na 27 %, zatímco podíl buků klesl na přibližně 22 %. Tento posun pravděpodobně souvisí s rozšiřováním populace do hospodářských lesů a s obsazováním širšího spektra hnízdních stromů, nikoli nutně se změnou preference druhu stromu.

Čápi černí často využívají stejná hnízdní teritoria po mnoho let a na některé lokality se vracejí i po dlouhých přestávkách. Pokud hnízdo přetrvá, bývá po letech znovu obsazeno, ačkoli často jiným párem. Čápi dobře znají sousední hnízda ve vzdálenosti i více než 10 km a po jarním návratu je kontrolují, přičemž se tvoří i nové hnízdní páry. Kromě stromových hnízd známe u nás také hnízda na skalách, mysliveckých posedech a zcela výjimečně i na zemi. Občas dochází i k využívání hnízd původně postavených jinými velkými druhy ptáků, včetně výra velkého (Svetlíková et al. 2024). Naopak konkurence o hnízdní lokality či predace mohou na některých lokalitách snižovat hnízdní úspěšnost.

Mokřady

Mokřady patří k našim biologicky nejcennějším, ale zároveň nejohroženějším ekosystémům. Podle Ramsarské úmluvy[2] zahrnují širokou škálu stanovišť od rašelinišť, slatinišť a mokrých luk přes slepá ramena, tůně a litorály rybníků až po vodní nádrže a periodicky zaplavovaná území. Přestože dnes zaujímají jen malou část rozlohy státu, jsou klíčové pro více než 60 hnízdících druhů ptáků a další desítky druhů je využívají během tahu nebo zimování.

Současný stav mokřadů je výsledkem dlouhodobých změn krajiny. Jejich rozloha se začala za účelem rozšiřování rozlohy zemědělsky obdělávatelné půdy výrazně zmenšovat již ve středověku, zásadní proměna však přišla až ve 20. století. Ještě před 2. světovou válkou byly mokřady zpravidla ručně obhospodařovány. Obtížnost extenzivního obhospodařování ale vedla k plošnému odvodňování, zavážení mokřadů a jejich převádění na ornou půdu. Tyto úpravy, jejichž vrchol nastal v 70. a 80. letech minulého století, vedly k odvodnění více než jednoho milionu hektarů zemědělské půdy (Just et al. 2003). Za posledních sto let se rozloha mokřadů a niv snížila přibližně o 80 % (AOPK ČR 2026) a dnes mokřady pokrývají pouze asi 1,5 % rozlohy Česka (Čížková et al. 2011).

Odvodňování, regulace toků a intenzifikace zemědělství i rybníkářství měly na populace mokřadních ptáků negativní dopad. Rozorávání mokrých luk, místně navíc spojené s těžbou rašeliny a slatiny a rozsáhlými změnami krajinného rázu, vedlo ke zpustošení populací lučních bahňáků, jako jsou bekasina otavní nebo vodouš rudonohý, ale mělo patrně vliv i na tetřívka obecného. Vývoj mokřadů v posledních desetiletích však není pouze negativní. Vedle pokračující degradace části lokalit probíhají snahy o obnovu vodního režimu krajiny prostřednictvím revitalizace vodních toků, obnovy mokřadů či budování tůní. Současně na řadě lokalit na sklonku 20. století dosloužily meliorační systémy a na jejich místě vznikly polní rozlivy, které poskytují stanoviště čejce chocholaté, vodouši rudonohému, konipasu lučnímu, ale i řadě vzácných druhů bahňáků, jako je např. tenkozobec opačný (Němec et al. 2012; Sychra et al. 2021).

Přesto zůstává stav mnoha mokřadních ptáků nepříznivý. Přirozených mokřadů, jako jsou tůně, slepá ramena a močály, se zachovalo jen málo a jako hnízdiště v podstatě ztratily význam. Většina vodních ptáků je dnes závislá na řekách a umělých nádržích – přehradách a zejména rybnících a malých vodních nádržích, kterých je u nás přibližně 24 000 a které zaujímají rozlohu zhruba 52 až 53 tisíc hektarů. Právě rybníky proto představují klíčový biotop. Jejich ekologický stav však dlouhodobě ovlivňuje intenzivní rybářské hospodaření s důrazem na produkci kapra. Vysoké rybí obsádky snižují dostupnost přirozené potravy a negativně ovlivňují například populace potápek, lysky černé, racka chechtavého nebo mnoha druhů kachen. Přetrvávajícím problémem je také rozsáhlé vyhrnování rybníků za účelem odbahňování, eutrofizace zapříčiněná hnojením a likvidace litorálních porostů, v nichž se soustřeďuje značná část biologické rozmanitosti rybničních ekosystémů (Kolář et al. 2022).

Vývoj mokřadních ptáků ale není jednotný. Prosperují zejména druhy, které dokážou využívat zemědělskou krajinu nebo vysokou produkci rybníků. Roste početnost husy velké či labutě velké, dlouhodobě přibývají také rybožravé druhy, jako jsou kormorán velký, morčák velký a volavka popelavá (AOPK ČR 2025).

Významným trendem po roce 2009 je rostoucí počet projektů zaměřených na budování nových vodních nádrží (zejména tůní) z důvodu zadržování vody v krajině a zvyšování biodiverzity, které mohou vést ke vzniku cenných stanovišť pro ptáky i další organismy. Současně se však ukazuje, že jejich přínos závisí především na vhodném umístění a respektování místních přírodních podmínek. Jak ukázala studie Sychry et al. (2025), necitlivě realizované projekty mohou poškodit cenné vlhké louky nebo vysychavé polní mokřady. Obnova mokřadů proto nepředstavuje pouze budování nových vodních ploch, ale především obnovu přirozeného vodního režimu krajiny.

2 Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva je celosvětová mezivládní smlouva sjednaná 2. února 1971 v íránském městě Ramsar, která slouží k ochraně a udržitelnému využívání mokřadů.

Novořecké močály na Třeboňsku, foto: Jan Ševčík

Dramatická změna početnosti racka chechtavého

Na příkladu racka chechtavého (*Chroicocephalus ridibundus*) lze dokumentovat, jak dramaticky se může změnit početnost populace ptačího druhu v průběhu několika lidských generací. Koloniálně hnízdící racek vždy patřil k typickým ptákům české (nejen rybniční) krajiny, o čemž svědčí historické záznamy prvních ornitologů i lovecké statistiky z 19. století. Výrazný nárůst početnosti pak nastal po roce 1945. Při prvním atlasovém mapování v letech 1973–1977 stavy dosáhly maxima s odhadovanou početností 200 000–350 000 párů na území dnešní ČR a v největších koloniích hnízdilo i více než 10 000 párů. Pozvolné ubývání začalo v 80. letech minulého století – odhad pro rok 1989 činil 80 000–150 000 párů a při třetím atlasovém mapování v letech 2001–2003 byl zaznamenán další pokles na 50 000–100 000 párů. Skutečně dramatický propad pak nastal v průběhu první dekády nového tisíciletí. V roce 2011 početnost na celém území zřejmě nepřesáhla 20 000 párů a v současnosti u nás již zřejmě hnízdí méně než 3 000 párů.

Příčiny úbytku nebyly dosud spolehlivě vysvětleny. Vývoj početnosti racka ale kopíruje změny v rybničním hospodaření a využívání krajiny. Po maximu početnosti v 70. letech za mírné eutrofizace rybníků, relativně nízkých rybích obsádek, a tudíž dostatku potravní nabídky následoval propad v 80. letech, kdy se zvýšily eutrofizace a rybí obsádky spojené s úbytkem hnízdních příležitostí v důsledku vyhrnování rybníků, zmenšila se rozloha litorálních porostů a docházelo k úhynům

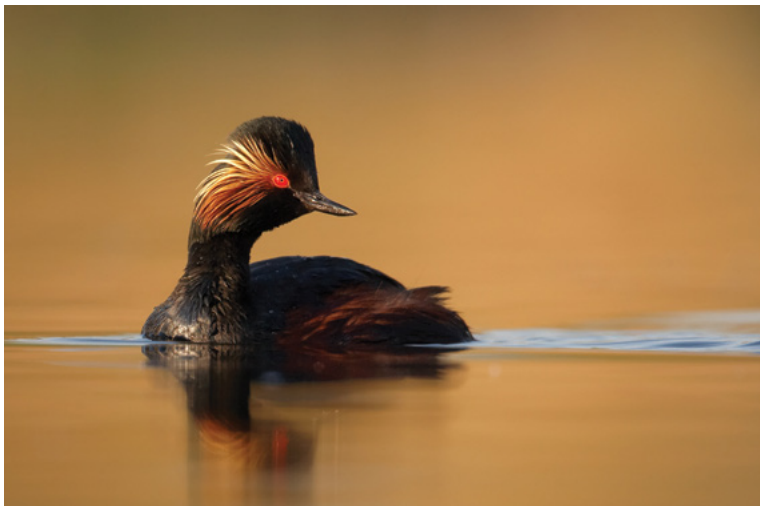

Racek chechtavý, foto: Jiří Bohdal

způsobeným botulismem. Po roce 1989 pak došlo ke změnám ve využívání zemědělské krajiny v okolí rybníků, což mohlo mít za následek další snížení potravní nabídky. Oslabené hnízdní kolonie byly v novém tisíciletí nuceny čelit dalším pohromám v podobě (zčásti nepůvodních) pozemních predátorů a šířícího se racka bělohlavého a byly zaznamenány i masové otravy hnízdících ptáků rodenticidy (Poprach et al. 2016a). Význam může mít i zanikání hnízdních příležitostí v důsledku zarůstání ostrovů dřevinami (Kadava 2018).

Vymizení potápky černokrké

Potápka černokrká (*Podiceps nigricollis*) se k nám jako hnízdič rozšířila z kaspické oblasti v druhé polovině 19. století, zřejmě v důsledku dlouhotrvajícího sucha panujícího v původní oblasti jejího výskytu. Její početnost dosáhla vrcholu v 60.–70. letech minulého století, podobně jako u většiny bentofágních vodních ptáků. Byla nejhojnějším druhem potápky rozšířeným po celém území a její největší kolonie čítaly až několik stovek párů. Zhruba od počátku 80. let došlo k výraznému poklesu početnosti a vymizení z většiny lokalit. Početnost v Česku a na Slovensku v letech 1985–1989 byla odhadnuta na 2 500–5 000 párů (Šťastný et al. 1997), v Česku pak v roce 1994 na 1 000–1 500 párů (Hudec et al. 1995) a v roce 2000 již pouze na 400 až 800 párů (BirdLife International 2004). V roce 2025 již hnízdilo pouze několik posledních párů na 2–3 rybnících (ČSO 2002–2026). Negativní populační trend byl zaznamenán i v některých dalších zemích (Maďarsku, Slovensku, Polsku),

Potápka černokrká, foto: Martin Mecnarowski

naopak v zemích na západním okraji areálu (Francii, Španělsku) početnost kolísá, či dokonce narůstá (Keller et al. 2020).

Za vymizením potápky černokrké stojí především intenzivní rybniční hospodaření, které způsobilo výrazný úbytek velkých druhů vodních bezobratlých a jejich larev (makrozoobentosu), na něž je potravně specializována, a dramatický úbytek racků chechtavých, se kterými sdílela hnízdní kolonie (Cepák 2015).

Protichůdné trendy českých kachen

U řady druhů kachen pokračuje negativní trend, započatý na začátku 21. století. Úbytek se prohloubil zejména u bentofágních druhů, jako jsou polák velký a chocholačka, ale nízké počty zůstávají i u druhů s vyššími nároky na hnízdní prostředí a kvalitu vody, jako jsou např. čírka obecná, čírka modrá nebo lžičák pestrý. Pokles početnosti souvisí s degradací hnízdního prostředí, kterým

Poláci velcí, lysky černé a kachny divoké, foto: Ondřej Ryška

jsou v našich podmínkách hlavně mělké rybníky. Situace se v posledních 15 letech nezlepšila ani v hustotě rybí obsádky, ani v průhlednosti vody, ani co do kvality příbřežních porostů (Charalambous et al. 2024). Tento stav má za následek, že oba druhy čírek či lžičák pestrý jsou v rámci Česka na hranici vyhynutí (jejich hnízdní počty nepřesahují 30 párů) a u poláka velkého a chocholačky se pohybují v rozmezí 3 000 až 5 000 párů, což je třetina oproti odhadu početnosti z let 2013 až 2017 (Šťastný et al. 2021, Portál ISOP, Musil et al. 2024).

Pokles početnosti u poláka velkého a chocholačky není ovlivněn tělesnou kondicí inkubujících samic, která je velmi dobrá, a samice si proto mohou dovolit vysokou investici do formování snůšky (Gajdošová et al. 2023). Výsledky monitoringu nicméně ukazují klesající počty rodinek i mláďat v rodince, zejména u kachňat starších než čtyři týdny (Musil et al. 2023). Nízké počty mláďat jsou pravděpodobně ovlivněny vysokou predací snůšek a u těch úspěšně vyvedených pak nízkým přežíváním mláďat, což opět může souviset s malou nabídkou vhodného hnízdního prostředí a potravní konkurencí rybí obsádky.

Možným řešením by byla nižší hustota rybí obsádky, která má pozitivní vliv na průhlednost vody a množství potravy pro mláďata. Takové rybníky s vhodnými hnízdními podmínkami jsou schopné přilákat vysoké počty hnízdících kachen a samic s mláďaty (Musil et al. 2023). Na těchto lokalitách však může dojít k vysokému nárůstu hnízdní hustoty, což výrazně zvyšuje riziko hnízdní predace a může vzrůst i vnitrodruhový a mezidruhový parazitismus (Šťovíček et al. 2013), což ve výsledku negativně ovlivní celkovou hnízdní produktivitu. Data z fotopastí instalovaných na Třeboňsku ukazují, že hlavním predátorem kachních snůšek zůstává moták pochop. Pokud na lokalitě chybí ochrana kachních hnízd např. ve formě račí kolonie, může predace snůšek motákem dosáhnout i více než 50 % (Homolková et al. 2026).

Počty herbivorních druhů, jakými jsou kachna divoká a kopřivka obecná, jsou stabilní nebo mírně rostou. Příčinou rostoucích početností těchto druhů může být fakt, že jsou schopny hnízdit i v terestrickém prostředí poměrně daleko od vody, což snižuje jejich zranitelnost z pohledu změn v okolí rybníků. Jejich mláďata si navíc tolik potravně nekonkurují s kapří obsádkou. Herbivorní je i zrzohlávka rudozobá, jejíž početnost v posledních 15 letech výrazně vzrostla. Růst se však v posledních letech zpomaluje, což dokládají i data z Třeboňska, kde počty dospělců (zejména samců) sice stále stoupají, ale počet samic s mláďaty zůstává relativně stabilní (Poláková et al. 2017).

Lidská sídla a jejich okolí

Zastavěná plocha zaujímá v Česku necelá 2 % území, a pokud připočteme i související plochy, jako je zeleň či komunikace, dostaneme něco přes 10 % území ČR. Prostředí lidských sídel nabízí ptákům pestrou mozaiku biotopů, kde nacházejí dostatek potravy, vody, úkrytů a hnízdních příležitostí. Proto někteří hledají blízkost člověka a již zcela opustili svá původní prostředí.

Městské prostředí se ale může stát i smrtelnou pastí, jak dokládají četné úhyny ptáků po nárazu do skleněných ploch nebo uhynulá mláďata rorýsů v nevhodně rekonstruovaných budovách. Hustá doprava, nadměrný hluk i světelný smog mohou být příčinou vyššího stresu. Přirozené predátory ve městech a na vesnicích nahradily domácí kočky. Přesto s námi

Holub hřivnáč, foto: Ludmila Korešová

mnozí ptáci postupně začali sdílet naše domovy.

Proces synantropizace proběhl u mnoha ptačích druhů již velmi dávno, ale někteří ptáci se začali do lidských sídel z okolní krajiny stěhovat teprve nedávno. Velká města jsou paradoxně na ptačí druhy díky pestrému prostředí velmi bohatá, třeba na území Prahy se můžeme setkat s téměř 250 druhy ptáků, z nichž zhruba polovina tu i hnízdí (Pražské ptactvo 1800–2020). Obecně ve městech platí, že periferie s dostatkem zeleně a místa s výskytem vody jsou druhově bohatší. Zastavěná a hustě obydlená centra využívá menší počet druhů, ale často ve vysokých počtech, jako třeba zdivočelí domácí holubi, jejichž největší populace žije v Praze (Šťastný et al. 2017). Ačkoli po roce 1989 tento druh svou početnost snížil z důvodu zabezpečování staveb proti hnízdění a aktivních eradikačních zásahů (Fuchs et al. 2002), je dosud naším nejpočetnějším nepěvcem (AOPK 2025). Drastické metody, jako je odstřel nebo usmrcení odchycených holubů plynem, jsou nahrazovány humánnějšími metodami. U dnes často diskutovaných městských holubníků, kde jsou vejce nahrazena podkladky, se neprokázala schopnost významně regulovat velikost městských populací (Skandrani et al. 2018) a negativem je i jejich vysoká finanční náročnost. V některých městech, jako v Janově (Albonetti et al. 2015) či Barceloně (González-Crespo et al. 2022), však vedla k redukci populace aplikace antikoncepčního přípravku nicarbazinu (Ovistop®) do krmiva.

Dalšími typickými městskými hnízdiči jsou rorýs, jiřička a kavka. Zatímco populace kavek se v posledních letech zvětšuje (AOPK ČR 2025), u jiřičky je krátkodobý trend početnosti klesající (ČSO 2026). Jednou z příčin může být častá likvidace jejich hnízd, k níž dochází přesto, že je to nezákonné. V minulosti docházelo v souvislosti s rekonstrukcemi budov a zateplováním také k ničení hnízdišť rorýsů. V jejich případě se ale díky tomu, že jde o zvláště chráněný ohrožený druh, ČSO podařilo prosadit, že hnízdní otvory rorýsů dnes musí být při opravách zachovány nebo vhodně nahrazeny.

Ptáky do měst, zejména v zimě, přivádějí také krmítka coby zdroj potravy. Abychom jim skutečně

prospěli, krmme výhradně kvalitní potravou, dávejme přednost závěsným tubusovým krmítkům, na nichž se nehromadí zbytky a trus, a dodržujme pravidelnou hygienu. Přikrmování ptáků není plošně legislativně nijak omezováno, ale města mohou krmení ptáků a dalších zvířat na veřejných místech omezit vyhláškou (např. v Praze vyhláška č. 8/2008 Sb.).

Města si oblíbily i druhy dříve typicky lesní nebo původní obyvatelé volné krajiny. Z dravců to jsou zejména poštolky, krahujci a v posledních desetiletích sokoli stěhovaví. Dostatek potravy a bezpečná hnízdiště i nocoviště našla v posledních desetiletích ve městech dříve velmi pronásledovaná straka obecná. Z typicky lesních druhů se ve městech běžně potkáme se žlunou zelenou a strakapoudem velkým, v rozsáhlejším parcích už není vzácný ani výskyt datla černého. Šíření lesních druhů (přidejme ještě sojku obecnou nebo holuba hřivnáče) do měst v posledních letech zřejmě souvisí i s šetrnější péčí o městskou zeleň (zachování starých stromů, výsadba bobulovin, omezení vysekávání trávy, městská pastva), což vede k zvýšení potravní nabídky a hnízdních možností. Populace holuba hřivnáče se zřejmě i díky jeho přizpůsobení životu ve městech u nás za posledních 44 let téměř zčtyřnásobila, a v posledním desetiletí dokonce přibývala tempem 4 % ročně (ČSO 2026). Kvůli zvelebování dříve zanedbaných, zarostlých zákoutí ubývají ve městech pěvušky modré, mlynaříci dlouhoocasí a pěnice slavíkové. A dříve běžné chovy drůbeže i v centru měst a keře chybí domácím vrabcům (Grünwald et al. 2024).

Některá města jsou také významnými zimovišti třeba pro havrany polní, kormorány velké a pro mnoho vodních ptáků, zejména kachen. Dříve vzácného morčáka velkého můžeme dnes na řekách ve městech v zimě běžně zastihnout a od začátku tisíciletí u nás i pravidelně hnízdí, v Praze prokazatelně od roku 2016 (Kubenka & Kubenka 2009), v Brně nejpozději od roku 2019 (birds.cz). V posledních letech jsou z měst stále častější záznamy o zimování jinak tažných druhů (budníček menší, pěnice černohlavá, rehek domácí, holub hřivnáč), což pravděpodobně souvisí s mírnějším průběhem zimy a také s přikrmováním (Wahl et al. 2023).

Sýček obecný, foto: Ondřej Prosický

ADAPTACE PTÁKŮ NA MĚSTSKÉ PROSTŘEDÍ

Jedním z typických znaků městských ptáků je ztráta plachosti (Mikula et al. 2025). Lidé jsou všude a zpravidla ptákům neubližují, takže úniková vzdálenost se výrazně zmenšila. Kvůli neustálému hluku z dopravy si někteří ptáci zvykli zpívat dlouho před rozedněním nebo naopak v noci, aby je bylo lépe slyšet. Je prokázáno, že ptáci ve městech zpívají hlasitěji, na vyšších frekvencích a častěji (Gil & Brumm 2013). Městské prostředí může dokonce měnit ptačí morfologii. Městští kosi mají například kratší a zaoblenější křídla, která jim umožňují lépe manévrovat mezi stavbami a v dopravě (Saccavino et al. 2018).

Sýček v pozměněné krajině: z dutých stromů do paneláků

Kulturní krajina prošla během posledního století – z evolučního hlediska pouhým mrknutím oka – zásadní proměnou své struktury i intenzity obhospodařování. Řada ptačích druhů, které se na tyto změny nedokázaly adaptovat, z naší krajiny vymizela, výrazně ustoupila nebo osídlila alternativní biotopy, včetně lidských sídel. Právě zde se místy zachovaly prvky původní jemnozrnné krajiny poskytující klíčové potravní i hnízdní zdroje. Typickým příkladem je sýček obecný (*Athene noctua*). Zatímco ještě v 80. letech tvořily stromové dutiny v otevřené krajině 89 % známých hnízdišť, v posledních dvou dekádách sýčci hnízdí téměř výhradně v dutinách budov (například ve větracích šachtách či holubnících), zejména na vesnicích a okrajích měst. Pozoruhodný je také výskyt tzv. panelákových sýčků, kteří hnízdí ve výškových budovách. Klíčová hnízdiště pro sýčky i další kriticky ohrožené druhy, jako jsou sova pálená nebo chocholouš, dnes představují statky, zejména ty s aktivním hospodařením. Na nich se soustřeďují více než tři čtvrtiny populace. Také zde však sýčci čelí řadě hrozeb, zejména technickým pastem a predátorům, především kunám a kočkám. Proto patří mezi hlavní opatření na jejich ochranu instalace bezpečných hnízdních budek, ve kterých dnes hnízdí přibližně polovina české populace.

Sokoli na lidských stavbách

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) je celosvětově rozšířený, mimořádně přizpůsobivý druh, i přesto však byl v 60. letech 20. století na pokraji vyhubení kvůli zemědělské chemii, např. DDT. V rámci areálu hnízdí na skalách a stromech, v některých biotopech, jako je tundra, dokonce i na zemi. A v posledních desetiletích také na lidských stavbách. Tento fenomén se do Česka, kde sokol v minulosti hnízdil výhradně na skalách, rozšířil ze sousedního Německa. Tam sokoli hnízdí na průmyslových stavbách už od konce

Kroužkování mláděte sokola stěhovavého, foto: Michal Turek

minulého století. První hnízdění na budovách – kostelech v Praze a Plzni v letech 1996–2004 – skončilo bez dalšího pokračování a sokoli na historických stavbách u nás dále nehnízdí. První volně žijící páry na průmyslových stavbách se v severozápadních Čechách začaly objevovat od roku 2006.

První hnízdění prokázali technici připravující demolici komínu v elektrárně Tušimice v roce 2010. Samice snášela vejce do smotku kabelů ve výšce téměř 300 m. Mezi lety 2011–2026 ornitologové nainstalovali budky na celkem 85 objektů, hlavně komínů vyšších než 100 m. Sokoli je obsazovali od severozápadu. V roce 2025 jsme v budkách na stavbách zaznamenali 46 teritoriálních párů, z nichž 40 hnízdilo a celkem vyvedlo 104 mláďat. Počet vyvedených mláďat na hnízdo byl 2,86 a hnízdní úspěšnost dosahovala 85 %. Při porovnání s úspěšností na přírodních hnízdištích (58 %; 1,84 mláděte na hnízdo) jasně vyplývá, že průmyslové objekty jsou pro hnízdění sokolů bezpečnější a umožňují jim vyvádět více mláďat. Na stavbách již sokoli hnízdí až po slovenskou hranici a populace se stále zahušťuje, především podle dostupnosti vhodných objektů a instalovaných budek. Klesají také nároky na výšku stavby.

Problémy

Za proměnami ptačích populací stojí řada vzájemně propojených faktorů. Patří mezi ně například ztráta vhodných stanovišť, změny hospodaření, klimatická změna, kolize se stavbami a dopravou, nepůvodní predátoři i přímé pronásledování. Společně vytvářejí tlak, kterému mnoho druhů nedokáže čelit. Následující kapitola představuje hlavní problémy, které stav českého ptactva ovlivňují.

Rorýs obecný, foto: Ben Andrew (rspb-images.com)

Úbytek prostředí

Lidé mění krajinu od nepaměti. Úbytek prostředí nemusí nutně znamenat, že daný biotop úplně zmizí, například když je pole zastavěno výrobní halou. V našich podmínkách je pravděpodobně mnohem častější degradace prostředí, které se postupně mění a stává se pro ptáky méně vhodným. Rybník zůstane rybníkem i při vysoké rybí obsádce, ale pro mnoho vodních druhů ptáků se může stát nevhodným pro hnízdění.

Dalším procesem je fragmentace prostředí, při níž se původně souvislé plochy vhodného stanoviště rozpadají na menší a navzájem izolované části. Malé izolované populace jsou pak už v důsledku náhodných demografických procesů náchylnější k lokálnímu vymření.

Úbytek prostředí nejlépe vidíme ve svém bezprostředním okolí. Renovace bytových domů mohou vést k náhlému zániku vhodných hnízdišť pro rorýse, zatímco jiřičkám lidé často aktivně brání v hnízdění. Mění se i struktura zahrad. Tradiční selské zahrady jsou nahrazovány zahradami plnícími převážně okrasnou funkci, mizí domácí chov hospodářských zvířat i vysokokmenné ovocné stromy a extenzivně udržované plochy jsou nahrazovány pravidelně sečenými trávníky. V sídlech a jejich okolí zároveň dochází k zahušťování zástavby na úkor zeleně.

V okolí mnoha měst a významných komunikací dochází k záboru zemědělské půdy, a tím k přímé ztrátě prostředí pro polní druhy. Za posledních 30 let se výměra orné půdy snížila o 261 tisíc ha, často ve prospěch lesa (ČSÚ 2026b). Mnohem rozsáhlejší změny však mohou probíhat bez změny využití půdy. Česká zemědělská krajina je charakteristická rozsáhlými půdními bloky a nízkou prostorovou heterogenitou. V kombinaci s intenzivním hospodařením, degradací půdy a prodlužujícími se obdobími sucha se tak mění podmínky pro hnízdění i získávání potravy.

Pro mokřady a vodní toky představují stále významnější problém dlouhá období sucha a s nimi spojený nedostatek vody v krajině. U rybníků přetrvávají problémy spojené s vysokým přísunem živin a intenzivním rybničním hospodařením, včetně vysokých rybích obsádek, které výrazně mění potravní nabídku i vegetaci.

Plocha lesů v Česku dlouhodobě narůstá, částečně i na úkor zemědělské půdy. Zvyšuje se i podíl porostů ve vyšších věkových kategoriích. Zalesňování či spontánní zarůstání opuštěných zemědělských ploch však může vést k zániku otevřených a křovinatých stanovišť raných sukcesních stadií, která představují významný biotop pro řadu druhů ptáků. Klimatická změna a rozsáhlé disturbance zároveň mění strukturu českých lesů. Úbytek smrkových porostů v nižších a středních polohách mění podmínky pro druhy vázané na jehličnaté lesy, zatímco vznik otevřených ploch, křovin a mladých porostů vytváří prostředí pro druhy raných sukcesních stadií.

Rorýs a jiřička: ze sousedů vyhnanci

Rorýs obecný (*Apus apus*) k hnízdění využívá skuliny ve fasádách, větrací otvory nebo štěrbiny v podstřeší. Zateplování a rekonstrukce budov proto mohou dostupnost těchto míst výrazně omezit. Rorýsi se vyznačují silnou věrností hnízdišti – až 95 % jedinců se vrací do stejné dutiny, ve které hnízdili i v minulosti (Bell et al. 2026), a zachování existujících hnízdišť tak hraje pro udržení početných populací zásadní roli. V Česku je rorýs obecný zvláště chráněným druhem a zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, chrání jak všechna jeho vývojová stadia, tak jím užívaná hnízdiště. Zásahy do jeho přirozeného vývoje, tedy i rekonstrukce prováděné v hnízdním období, jsou proto zakázány.

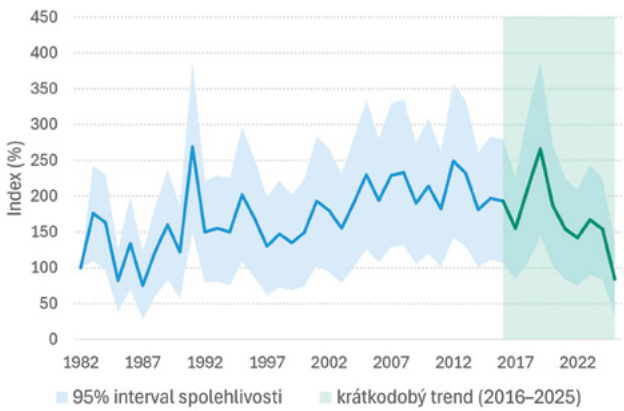
Jiřička obecná (*Delichon urbicum*) staví svá hnízda ze směsi bláta, slin a rostlinného materiálu, nejčastěji v rozích oken, pod římsami, střechami, okapy nebo balkony. Instalací bodců, sítí nebo odpuzovačů se jí lidé často snaží zabránit ve stavbě hnízd, nejčastěji kvůli znečištění fasád a oken trusem nebo blátem. Samotná likvidace hnízd je v rozporu se zákonem a může naplňovat i skutkovou podstatu trestného činu týrání

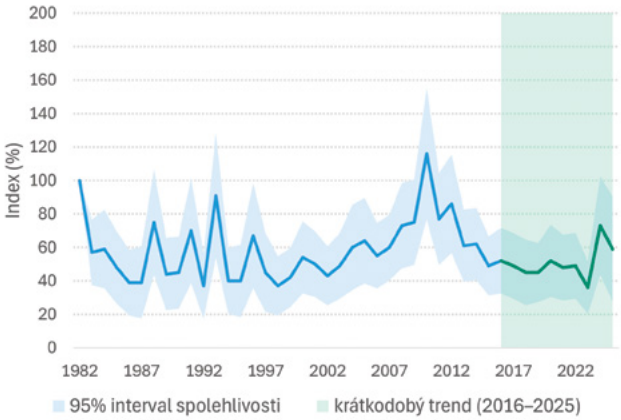
Jiřičky obecné, foto: Ludmila Korešová

zvířat. Zachování existujících hnízd je přitom klíčové: ptáci v nich začínají hnízdit dříve a pravděpodobnost druhé nebo náhradní snůšky je vyšší než v hnízdech nově postavených. Alternativou může být instalace umělých hnízd, která nabízejí podobné výhody jako přirozená hnízda a mají tu výhodu, že neznečišťují fasádu stavebním materiálem. Bývají navíc bezpečnější, protože u nich nehrozí zřícení, ke kterému může dojít u hnízd stavěných na hladkých, méně přilnavých plastových či dřevěných prvcích na budovách (Kettel et al. 2021). Problematická jsou ovšem kompenzační opatření na panelové zástavbě, která je v současnosti významným hnízdištěm synantropních ptáků. Teprve v letošním roce byly zjištěny první dva případy akceptace kompenzačních opatření jiřičkami na pražském sídlišti Řepy. Jiřičky jsou tak v tomto směru nejohroženějšími synantropními ptáky u nás.

ČSO se ochraně hnízdišť věnuje dlouhodobě. Vyvrcholením těchto snah bylo v roce 2014 prosazení metodiky průzkumu staveb s cílem identifikovat sídla ptáků a savců využívajících budovy. Žadatelé o dotace musejí doložit provedený průzkum spolu s návrhem opatření na ochranu zjištěných sídel. Metodika se mimo operační program Životní prostředí rozšířila i do dalších dotačních titulů a dodržování této metodiky vyžadují orgány ochrany přírody i u nedotovaných staveb.

Obr. 14: Populační trend jiřičky obecné (*Delichon urbicum*). Zdroj: ČSO (LSD, JPSP)

Obr. 15: Populační trend rorýse obecného (*Apus apus*). Zdroj: ČSO (LSD, JPSP)

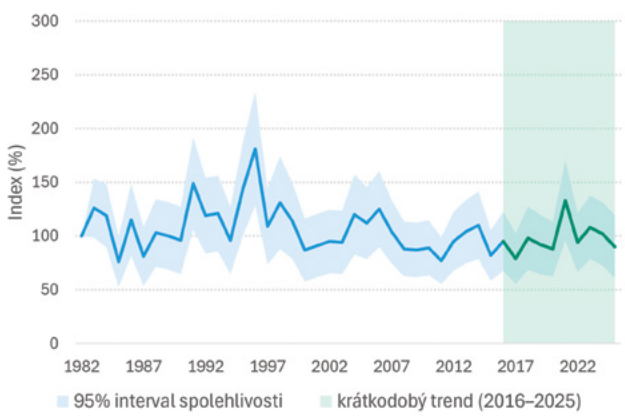
Vlaštovka ve městech

S intenzifikací zemědělství v posledních desetiletích dochází v Evropě k poklesu početnosti dříve hojné a široce rozšířené vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*), jejíž počty jsou dnes o pětinu nižší než v 80. letech 20. století (PECBMS 2025). Zlom pro naši populaci znamenal rok 1989 a následný útlum chovů hospodářských zvířat, na které jsou vlaštovky vázány. Počty chovaného skotu poklesly za posledních 30 let o 60 %, prasat pak dokonce o 70 %. Řada farem byla opuštěna či se změnila ve sklady nebo dílny nevhodné pro hnízdění. Spolu s celkovou modernizací venkova tak došlo k úbytku vlaštovek, kterých dnes u nás hnízdí o 10 % méně než v 80. letech (ČSO 2026).

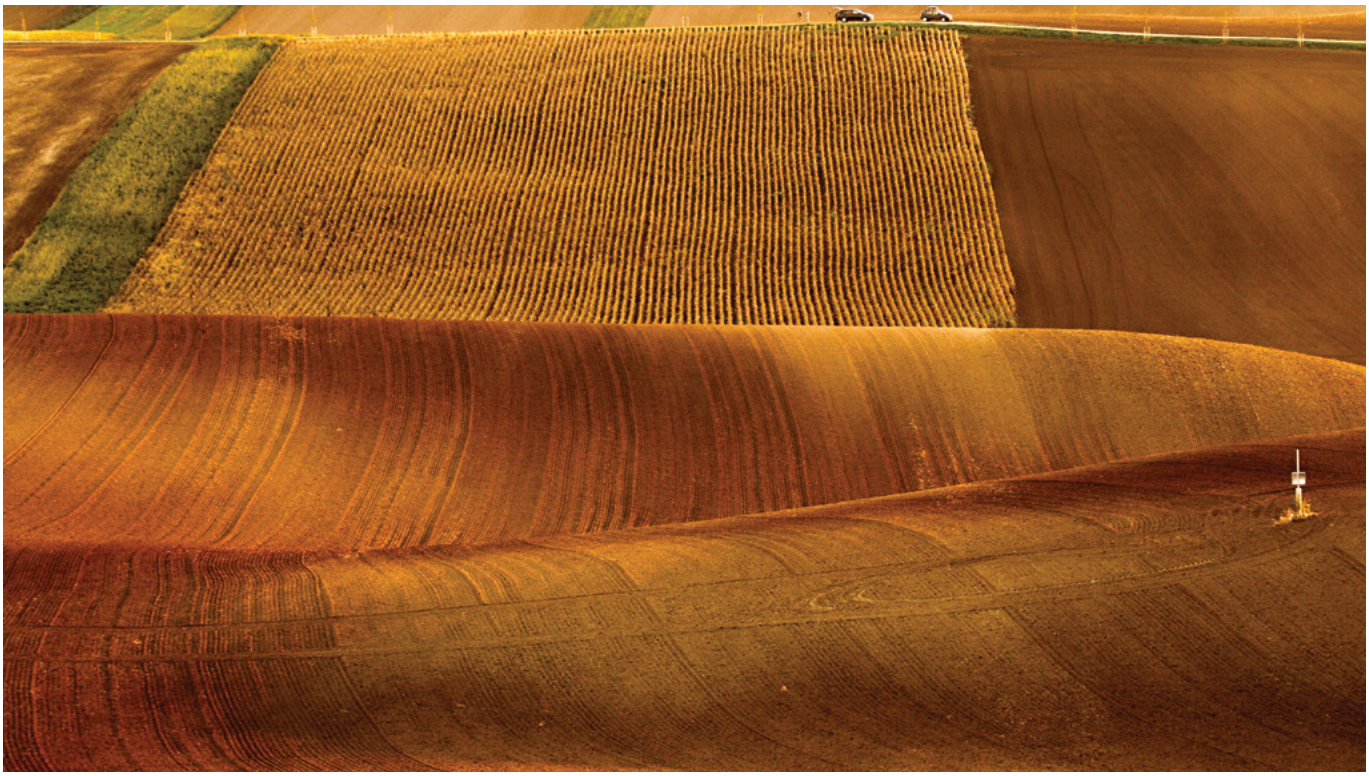
I Praha, ač velkoměsto, hostila poměrně početnou vlaštovčí populaci. Ještě v 80. letech minulého století byla vlaštovka běžně hnízdícím pražským pěvcem. Při mapování v letech 1985 až 1989 bylo hnízdění zjištěno v podstatě na celém území města a početnost dosahovala kolem 1 500 párů (Fuchs et al. 2002). Významný pokles byl zaznamenán již v letech 2001–2003, kdy byly vlaštovky v centru zjištěny pouze v minimálních počtech. Podrobné mapování v letech 2018–2019 ukázalo, že velikost pražské hnízdní populace nepřesahuje 500 párů a naprostá většina z nich hnízdí na periférii v koňských stájích. Poslední páry hnízdící v centru čelí modernizaci domů a znepřístupňování hnízdišť, zejména z hygienických důvodů. Díky vstřícnému přístupu majitelů a správců některých objektů lze ale potenciální konflikt vyřešit. Například na nejpočetnějším hnízdišti (4–8 párů) v činžovním domě na Smetanově nábřeží v centru Prahy pomohlo vyvěšení umělých hnízd od firmy Schwegler hnízdící vlaštovky soustředit do jedné části domu, a zabránit tak plošnému znečisťování prosklených pavlačí trusem. V Havlíčkově Brodě byla v roce 2026 vybudována jako náhrada za zaniklou hnízdní budovu dřevostavba z OSB desek („vlaštovčí dům“), kterou vlaštovky úspěšně obsadily. Instalací umělých hnízd lze řešit tuto problematiku i v případě často ještě více pronásledovaných jiřiček obecných.

Vlaštovka obecná, foto: Tomáš Ebert, Avif

Obr. 16: Populační trend vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*). Zdroj: ČSO (LSD, JPSP)

Rozsáhlé lány průmyslového zemědělství, foto: Karel Šimeček

Změny hospodaření

Pole, řeky, rybníky a lesy. Tam všude lidé hospodaří a nejednou svou aktivitou pomáhají vytvářet prostředí příznivé pro ptáky. Když ale intenzita zásahů překročí jistou mez, mohou být lidské aktivity v rozporu s potřebami ptáků. Důsledkem je pak pokles početnosti nebo zmenšení plochy rozšíření dotčeného druhu.

Stav mnoha druhů ptáků v Česku je úzce spojen se způsobem, jakým hospodaříme v krajině. Nejvýrazněji se to projevuje v zemědělství, kde dlouhodobý monitoring běžných druhů dokládá výrazný pokles počtu polních ptáků. Po roce 2004 nadále probíhá intenzifikace hospodaření (Reif et al. 2024). Mění se zrno krajiny, ubývají drobné krajinné prvky a krajina se více homogenizuje. Nástup nových rychlejších technologií sklizně snižuje nabídku potravy i hnízdních příležitostí a zmenšuje časové okno pro jednotlivé agrotechnické zásahy.

Významný vliv má také hospodaření na rybnících. Mnohé studie opakovaně prokázaly, že vysoké obsádky ryb, zvýšený vstup živin do vody a omezení litorálních porostů snižují vhodnost rybníků pro vodní a mokřadní ptáky (ČSO 2017). Přestože rybníky patří k nejcennějším biotopům české krajiny, jejich produkční využití často omezuje biologickou rozmanitost. Vodní toky trpí zvyšující se frekvencí suchých období, kdy zejména horní toky vykazují značnou proměnlivost.

V lesním hospodaření se nejvýrazněji projevuje letitá kůrovcová kalamita, která významně proměnila stav našich lesů. Výrazným jevem je tak úbytek smrkových lesů a výraznější nástup smíšených listnatých porostů (Máslo & Synek 2025). Celá řada druhů vázaných na smrkové porosty tak vykazuje pokles početnosti, zatímco raně sukcesní druhy ze změn těží. Díky celé řadě stresových faktorů jsou mnohé lesní porosty v zhoršeném zdravotním stavu, což dočasně koreluje s nárůstem početnosti šplhavců.

Intenzivní zemědělství

Zemědělská krajina pokrývá přibližně polovinu území Česka a pro řadu druhů ptáků představuje klíčové prostředí. V posledních desetiletích však prošla výraznou proměnou: zatímco výměra obhospodařované půdy a počty hospodářských zvířat klesaly, výnosy a užitkovost rostly (ČSÚ 2024a).

To odráží intenzifikaci, která může být ekonomicky efektivní, ale často snižuje biologickou hodnotu krajiny. Pro ptáky je zásadní nejen množství zemědělské půdy, ale i její kvalita – dostupnost hmyzu, semen, neobhospodařovaných pásů a pestré mozaiky plodin a krajinných prvků.

Dlouhodobý monitoring ČSO ukazuje, že právě ptáci zemědělské krajiny patří mezi nejrychleji ubývající druhy v Česku. Nejvíce jsou zasaženy specializované druhy otevřené krajiny, například čejka chocholatá a skřivan polní. Dlouhodobé změny početnosti ptáků zemědělské krajiny nejsou v rámci Česka prostorově homogenní a souvisejí s charakterem zemědělského hospodaření v jednotlivých regionech (Reif et al. 2008; Hanzelka et al. 2015). Po vstupu Česka do Evropské unie se navíc úbytek polních ptáků dále prohloubil, což naznačuje, že nastavení Společné zemědělské politiky a dotačních nástrojů nedokázalo tento trend zvrátit (Reif & Vermouzek 2019).

Vedle změn na zemědělské půdě se proměňuje i prostředí hospodářských dvorů. Modernizace zemědělských areálů často omezuje dostupnost hnízdních míst a snižuje nabídku potravy pro druhy tradičně vázané na lidská sídla a zemědělské stavby. Současně z krajiny mizí extenzivní chovy hospodářských zvířat, tradiční hospodářské zázemí a další prvky, které byly důležitým zdrojem potravy zejména pro hmyzožravé a semenožravé druhy (Šálek et al. 2020; Šálek & Mayer 2023).

Významným faktorem je také dostupnost bezobratlých, jejichž množství v intenzivně obhospodařované krajině často klesá (Hološková et al. 2025). Společně s úbytkem neprodukčních ploch to vede ke zhoršování podmínek pro rozmnožování mnoha druhů ptáků. Naopak vyšší druhová rozmanitost bývá spojena s pestřejší krajinnou mozaikou, menšími půdními bloky a větším zastoupením travnatých pásů, rozptýlené zeleně a dalších krajinných prvků (Hološková et al. 2025; Šálek et al. 2025). Ochrana ptáků zemědělské krajiny proto závisí především na tom, zda se podaří skloubit produkční funkci zemědělství s obnovou krajinné rozmanitosti a ekologických funkcí venkovské krajiny.

Budoucnost čejek závisí na přežívání mláďat

Čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*) patří mezi druhy, jejichž populace v České republice během druhé poloviny 20. století dramaticky poklesla – jen od roku 1982 o více než 90 % (Česká společnost ornitologická 2026). Hlavní příčinou je proměna zemědělské krajiny spojená s intenzifikací hospodaření. Historické mokré louky a pastviny byly ve velkém rozsahu odvodněny, rozorány nebo zastavěny a většina čejek dnes hnízdí na intenzivně obhospodařované orné půdě (Fiala 2008). Zde jsou hnízda často ničena při agrotechnických pracích, přestože jejich značení a spolupráce se zemědělci dokážou toto riziko částečně snížit (Kubelka et al. 2018, Zámečník et al. 2018).

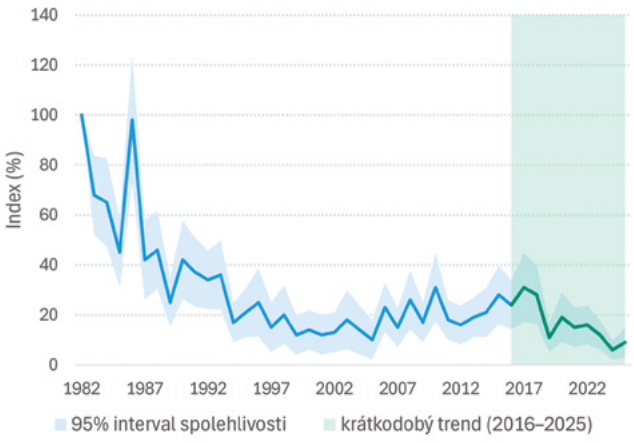
Systémovou možností ochrany je od roku 2015 agroenvironmentálně-klimatické opatření Ochrana čejky chocholaté, jehož cílem je na předem vytipovaných hnízdištích na orné půdě zajistit vhodné hnízdní podmínky pro čejky. Jedná se zejména o vytvoření holých ploch na jaře a vyloučení veškerých zemědělských aktivit během hnízdění (MZe 2024c). Zájem zemědělců o vstup do opatření postupně roste, aktuálně je do něj zařazeno zhruba 100 hnízdních lokalit o celkové výměře 733 ha (nepublikované údaje MZe 2026).

Klíčovým problémem nicméně stále zůstává nízké přežívání kuřat (Plard et al. 2020). Současná krajina postrádá dostatek mělkých mokřadů, podmáčených ploch a otevřených stanovišť s bohatou nabídkou bezobratlých, které jsou pro růst mláďat nezbytné. Situaci dále zhoršuje rychlé zarůstání porostů během jara, klimatická

Čejka chocholatá, foto: Jan Pavlíček

změna spojená s častějšími obdobími sucha a fragmentace krajiny, která nutí rodiny překonávat velké vzdálenosti za potravou (Schekkerman et al. 2008, Eglington et al. 2009). Na těchto přesunech kuřata hynou vlivem predace, nepříznivého počasí i obtížně prostupné vegetace (Schekkerman et al. 2008). Dlouhodobá ochrana čejky proto vyžaduje nejen ochranu jednotlivých hnízd a vybraných hnízdišť pomocí dotačního opatření, ale především pestré osevní postupy s významnějším podílem jarních plodin a vytváření otevřených mokřadních stanovišť (Eglington et al. 2009; Schmidt et al. 2017).

Obr. 17: Populační trend čejky chocholaté (*Vanellus vanellus*). Zdroj dat: ČSO (LSD, JPSP)

Chřástal polní, foto: Martin Mecnarowski

Počty chřástalů polních trvale klesají

Původním hnízdním prostředím chřástala polního (*Crex crex*) v Česku byly nížinné i podhorské louky kolem řek a potoků. Dnes jsou to ale zejména sekundární travnaté porosty a luční monokultury, především v blízkosti podmáčených či vlhkých ploch. Někdy však můžeme volající samce zaslechnout i v obilném poli.

Počet skrytě hnízdících samic je obtížné zjistit, proto se početnost populace odhaduje podle počtu volajících samců na tokaništích. Poslední monitoring v roce 2020 pokryl 40 významných oblastí výskytu chřástala a ukázal trvale klesající trend (Pykal et al. 2021) s odhadovanou početností 1 200–1 400 samců, oproti 1 700–2 000 samců v roce 2011 (Hora et al. 2011).

Systematické sledování početnosti a struktury biotopů, kde ptáci pravidelně tokají a hnízdí, dokládá souvislost poklesu početnosti populace s intenzivním využíváním zemědělské půdy po vstupu do EU. Mezi hlavní problémy patří ztráta či degradace biotopů, vysoká mortalita na hnízdištích i změna klimatu – teplejší jaro urychluje růst travních porostů a dřívější sklizeň siláže a senáže.

Stále častější celoroční pastva skotu podporovaná dotačními programy vede k degradaci vegetace. Nízké a intenzivně spásané porosty ptáci nevyužívají ani k toku, ani k hnízdění. Dalším problémem je intenzivní sečení luk za účelem produkce biomasy pro bioplynové stanice. Na mnoha lokalitách jsou louky sečeny třikrát až čtyřikrát ročně, což znemožňuje úspěšné hnízdění a současně snižuje nabídku hmyzu i semen trav. V některých oblastech se přidává řídnutí luk, které pak neposkytují dostatečný úkryt. Příčinou úbytku vhodného prostředí je i rozvíjející se zástavba a rušení v rekreačních oblastech. Aktuálním problémem se v horách stává i chladné a suché jarní počasí, které způsobuje, že vegetace při příletu ptáků nedosahuje ani výšky 20 cm, která odpovídá výšce chřástala a je důležitá pro úspěšné hnízdění. Ptáci proto hnízdí většinou pouze jednou v červenci, kdy při až 80% mortalitě mláďat zákonitě dochází k poklesu početnosti populace. Vliv má i predace kočkou domácí, divokými prasaty či kunou skalní a v současnosti se k negativním vlivům přidává i vysychání krajiny, včetně pramenišť, podmáčených niv a mokřadů, které jsou pro výskyt chřástala zásadní.

Foto: Zdeněk Tyller

Lesní hospodaření

Vztah mezi lesním hospodařením a populacemi ptáků v Česku prošel v letech 2009 až 2025 dramatickým vývojem, který zásadně ovlivnila rozsáhlá kalamita z let 2015–2021. Tato situace byla způsobena primárně klimatickou změnou a nedostatkem dostupné vláhy v letech 2015–2016, na což sekundárně navázalo poškození lesů podkorními škůdci, zejména kůrovci na jehličnatých dřevinách.

Došlo k velmi výrazné proměně struktury porostů, a to především v oblastech s vysokým podílem smrkových monokultur, jako na Vysočině nebo v oblasti Nízkého Jeseníku. Zatímco běžná roční těžba se v minulosti pohybovala v rozmezí 15–17 mil. m³/rok, v době vrcholící kalamity dosahovala až 35 mil. m³/rok. Holiny tak vznikly přibližně na 10 % plochy tuzemského lesního půdního fondu, což představuje více než 250 000 ha z celkové rozlohy 2 700 000 ha. Do roku 2015 byla situace relativně stabilní, avšak v následujícím období došlo k velkoplošnému kácení odumírajících a odumřelých porostů, v jehož důsledku se změnila také ptačí společenstva v lesním prostředí.

Srovnání lesního hospodaření se stavem před rokem 2009 vykazovalo jen pozvolný odklon od konvenčního pasečného modelu s dominancí smrku pěstovaného v homogenních porostech. Tento přechod byl však plošným odlesněním po kalamitě výrazně urychlen. Vznik velkoplošných holin sice znamenal lokální likvidaci hnízdních a potravních biotopů ptáků korunového patra, zároveň však vytvořil otevřené plochy a řídké lesy vhodné pro ptačí generalisty vázané na tyto biotopy. Pozitivně lze po roce 2020 hodnotit snahu o zvýšení podílu listnatých dřevin v obnově lesa a ponechávání většího množství tlejícího dřeva, které je klíčovým bioindikátorem kvality prostředí pro hmyzožravé ptactvo.

Zatímco v roce 2009 dominovaly obavy z intenzivního lesnictví, rok 2025 staví ptačí společenstva před realitu fragmentovanějších lesů, které se adaptují na klimatickou změnu. Lesní ptáci jako celek sice vykazují v evropském měřítku mírnější pokles než ptáci zemědělské krajiny, přesto je současný stav v Česku z pohledu biologické rozmanitosti významně narušen. Stabilizace populací lesních specialistů bude v budoucnu přímo závislá na podpoře přírodě blízkých forem lesního hospodaření bez využívání velkoplošných holosečí, na podpoře ponechávání biotopových stromů i tlejícího dříví, na vyloučení chemizace a na vytváření pestré krajinné mozaiky.

Rybníkářství

Rybníky představují nejvýznamnější mokřadní biotop v Česku a jsou klíčové pro přežití mnoha druhů ptáků, obojživelníků, bezobratlých i vodních rostlin. Jejich ekologický stav však významně ovlivňuje způsob rybářského hospodaření. To se během 20. století zaměřovalo především na zvyšování produkce ryb prostřednictvím růstu úživnosti rybníků, což vedle vyšších výnosů přineslo i řadu negativních dopadů na biodiverzitu.

Do konce 19. století byla intenzita rybářského hospodaření minimální – lze odhadnout, že produkce se pohybovala průměrně okolo 30 kg/ha. Většinu rybníků by bylo možné zařadit mezi oligotrofní (tj. „čisté“ a živinami chudé). Na konci 19. století vzrostla snaha zvýšit úživnost rybníků pomocí umělého přísunu živin (hnojení), a odstartovala tak éru intenzifikace produkce ryb, především kapra. K největšímu nárůstu produkce (na asi 350 kg/ha) došlo v průběhu 50. až 70. let 20. století. Úživnost rybníků byla v té době ideální i pro většinu druhů vodních ptáků a profitovaly z ní především bentofágní druhy – většina druhů kachen a potápek, lyska černá atp. K enormnímu zvýšení hnojení rybníků přispěl i rozmach živočišné výroby. Využití hnoje a kejdy v rybnících tak vrcholilo v 80. letech. Synergicky působila i intenzifikace zemědělské krajiny, která způsobila další nárůst zatížení rybníků živinami. Při hustotách rybích obsádek vysoko nad 400 kg/ha již docházelo k negativnímu ovlivnění prostředí pro hnízdění ptáků – jak z potravního (úbytek vodních bezobratlých), tak z biotopového hlediska (úbytek vzplývavé a litorální vegetace). V 80. letech došlo i k vyhrnování sedimentu z rybníků a tím k velkoplošné likvidaci litorálních porostů. Působení vysokých kapřích obsádek vede k zákalu vody způsobenému fytoplanktonem, který následně omezuje růst makrofytů a výskyt bezobratlých. Kapři navíc vodní bezobratlé i přímo konzumují a jsou tak pro vodní ptáky výrazným potravním konkurentem. V současnosti můžeme většinu rybníků u nás zařadit mezi eutrofní až hypertrofní (tj. velice bohaté živinami). Početnost většiny bentofágních druhů vodních ptáků poklesla o desítky procent na zlomek hodnot ze 70. let 20. století.

Managementová opatření spočívající ve snižování kapřích obsádek na některých lokalitách v MCHÚ ukazují pozitivní vliv na početnost vodních ptáků (Musil et al. 2016). Ukazuje se ale, že jejich dlouhodobější fungování je limitováno velkou živinovou zátěží v sedimentu a může ho narušit i výskyt invazních druhů ryb (střevlička východní, karas stříbřitý) nebo v případě hnízdících ptáků i predace nepůvodními druhy predátorů (norek americký, mýval severní).

Velkým problémem je i zarůstání břehů rybníků a okolí dřevinami (způsobené absencí zemědělského obhospodařování), které vede k zániku hnízdních biotopů (vlhkých luk jako biotopu bahňáků) a v neposlední řadě k izolaci rybníků a „neprůchodnosti“ krajiny např. pro přesunující se rodiny bahňáků a kachen.

Kormorán velký ukazuje limity současného hospodaření na vodách

Počty hnízdících kormoránů velkých (*Phalacrocorax carbo*) jsou na území Česka v posledních 15 letech stabilní a pohybují se mezi 240–350 páry. Kromě jižních Čech (Třeboňska, Jindřichohradecka) a jižní Moravy (Břeclavska) došlo k pravidelnému zahnízdění i v některých dalších oblastech, například v Poodří, na Chomutovsku nebo na štěrkopískovně u Ostrožské Nové Vsi (Musil 2024). Většímu nárůstu hnízdní populace pravděpodobně brání plašení dospělců a jejich odstřel na začátku hnízdní sezony, stejně jako nelegální ničení hnízd na nových lokalitách (Kohoutek 2015). Kormorán velký je konfliktním druhem zejména v období podzimní migrace a zimování. Na podzim přes naše území denně protahuje až 14 000 kormoránů zejména z Pobaltí a Skandinávie. Zimuje u nás 10 000–15 000 jedinců. Mírné zimy a vysoké rybí obsádky v rybnících umožňují kormoránům lovit po celé zimní období. Škody, které kormoráni

Kormorán velký, foto: Jiří Bohdal

způsobují, vedou ke konfliktům s rybáři. Tlak rybářské a myslivecké lobby vyústil ve snížení legislativní ochrany kormorána velkého i ve vyplácení zástřelného, což navýšilo roční odstřely. I přes vysoké počty odstřelených ptáků se situace nelepší. Odstřel nejenže neřeší problém vysokých počtů kormoránů, kteří často po vyplašení vyvrhnou již ulovenou potravu a přesunou se na jinou lokalitu, ale často plaší další druhy, které jsou na mokřady vázané. Problém s kormoránem jen podtrhuje špatný stav regulovaných řek, kde rybám chybí přirozené úkryty před predátory. Na rybnících by pomohlo snížit hustotu ryb, instalovat mechanické zábrany na menších rybnících a místo plošného lovu přejít k lokálnímu plašení vybraných lokalit. Místo pokusu o nápravu stavu řek však rybáři volají po menší evropské legislativní ochraně nejen pro kormorána, ale i pro morčáka velkého nebo volavku popelavou.

Obr. 18: Roční odlov kormoránů velkých (*Phalacrocorax carbo*) uvedený v ročních výkazech myslivosti. Zdroj dat: Národní lesnický institut

Změna klimatu

Změna klimatu výrazně ovlivňuje stav ptactva v Česku. Rostoucí teploty, častější období sucha a vyšší frekvence extrémních meteorologických jevů mění podmínky, na které jsou jednotlivé druhy během svého života adaptovány. Klíčová je neobvyklá rychlost změny klimatu. Dopady se neprojevují pouze změnami početnosti, ale také proměnou druhového složení ptačích společenstev, posuny areálů rozšíření a načasováním klíčových životních událostí (například dobami příletů a hnízdění).

Jedním z nejlépe doložených projevů jsou změny fenologie. Dlouhodobé fenologické řady ukazují, že řada tažných druhů přilétá na jaře dříve než v minulosti, přičemž rychlost změn se mezi druhy liší (Kolářová et al. 2017; Koleček et al. 2020). Dopady klimatické změny jsou patrné i mimo hnízdní období. Dlouhodobý monitoring zimujících vodních ptáků ukazuje, že mírnější zimy vedou ke změnám početnosti i rozšíření jejich populací. Česko se postupně stává významnějším zimovištěm pro řadu vodních druhů ptáků a roste význam stojatých vod, které díky oteplování zůstávají déle nezamrzlé (Musilová et al. 2009, Musil et al. 2011). Data z JPSP také ukazují proměnu druhového složení české avifauny. Postupně přibývá druhů s jižnějším geografickým rozšířením, zatímco druhy vázané na chladnější prostředí a vyšší nadmořské polohy vykazují méně příznivé trendy. Výsledkem je tzv. termofilizace ptačích společenstev, tedy postupné nahrazování chladnomilných druhů druhy lépe přizpůsobenými teplejším podmínkám. Tento proces byl doložen jak v Česku, tak v celoevropském měřítku (Storch et al. 2023).

Nejcitlivěji reagují druhy obývající horské oblasti, mokřady a další biotopy závislé na specifických klimatických podmínkách. Současně se ukazuje, že klimatická změna nepůsobí izolovaně, ale zesiluje dopady dalších tlaků, zejména intenzivního zemědělství, degradace mokřadů nebo změn v lesním hospodaření. Vývoj ptačích populací v budoucnosti proto nebude záviset pouze na rychlosti oteplování, ale také na schopnosti krajiny poskytovat dostatek potravy, vody a vhodných stanovišť. Klimatická změna se tak stává jedním z klíčových faktorů formujících podobu české avifauny v 21. století.

Fenologie – analýza změn

V Česku je nebývale dlouhá tradice sledování příletů tažných ptáků. Díky tomu dobře víme, jak se měnily přílety už v době před probíhající klimatickou změnou. V posledních třiceti letech je posun v příletech velice konzistentní a představuje tři až čtyři dny za dekádu, přičemž mezi druhy je značná proměnlivost (Kolářová et al. 2017). Obecně druhy, které zimují blíže k Česku, přilétají dřív a mají rychlejší tempo posunu. Ty druhy, které neposunuly své přílety dostatečně rychle, vykazují pokles početnosti (Koleček et al. 2020). Přibývá druhů, u kterých alespoň část populace zůstává u nás i přes zimní období (rehci domácí, viz projekt Rehci v zimě) nebo posouvá dobu odletů do pozdního podzimu (například budníčci nebo pěnice černohlavé). Naopak u populací, které hnízdí na sever od Česka a u nás pouze zimují, lze očekávat postupný pokles zimních výskytů (havran polní, káně rousná).

U celé řady druhů se posouvá i doba hnízdění, a to k časnějšímu datu. Dobře to dokumentují kroužkovací data mláďat (Cuchot et al. 2025; Najmanová & Adamík 2009). Tím se u některých druhů otevírá možnost více snůšek za sezonu. Překvapivě ale ze změny profitují druhy s vícero snůškami v sezoně, kdežto u druhů s jedním hnízděním v sezoně často dochází k poklesu počtu vyvedených mláďat (Halupka et al. 2023). Data z kroužkování také ukazují, že v letech s teplým jarním počasím bývá obvykle vyvedeno méně mláďat než v teplotně průměrném roce (Telenský et al. 2020).

Vlha pestrá, foto: Dagmar Stříbrná

Vlha pestrá a dudek chocholatý: vítězové oteplujícího se klimatu

Mezi nejvýraznější příklady druhů, které v období 2009–2025 v Česku rozšířily svůj areál i zvýšily početnost, patří dudek chocholatý (*Upupa epops*) a vlha pestrá (*Merops apiaster*). Oba druhy jsou vázány na teplé oblasti Evropy, Asie a Afriky a jejich šíření v posledních desetiletích dobře ilustruje probíhající proměnu ptačích společenstev vlivem klimatické změny.

Zatímco dudek v českých zemích pravidelně hnízdil již v 19. století, první prokázané hnízdění vlhy bylo zaznamenáno až v roce 1952 u České Lípy. Obsazenost našeho území i početnost v průběhu 20. století u dudka kolísaly a u vlhy pomalu rostly. Po roce 2000 pozorujeme u obou druhů růst populace i šíření z původního centra výskytu na jižní Moravě do nížin na celém území Česka. Mezi lety 2013 a 2024 vzrostla populace dudka o 74 % a u vlhy o 81 %; územní trend obou druhů ve stejném období vzrostl téměř dvojnásobně (AOPK ČR 2025).

Druh	2014–2017*	2019–2024**
vlha pestrá	**700–900**	**1200–1700**
dudek chocholatý	**100–120**	**200–400**

Tabulka 9: Velikost populace (páry) v Česku

* Šťastný et al. 2021

** Reporting, AOPK ČR 2025

Vývoj v Česku odpovídá celoevropským trendům. Oba druhy rozšiřují areál především na severním okraji svého rozšíření, zatímco v některých částech jižní a západní Evropy jejich populace stagnují nebo klesají, především v důsledku urbanizace, úbytku stanovišť a intenzivního obhospodařování (Bastian & Aymí 2020). Hlavní příčinou šíření je oteplování klimatu, které prodlužuje období vhodné pro hnízdění a zvyšuje dostupnost hmyzí potravy. U dudka byly klimatické podmínky identifikovány jako jeden z hlavních faktorů ovlivňujících výskyt a reprodukční úspěšnost (Arlettaz et al. 2010). Také u vlhy byla prokázána úzká vazba mezi klimatem, dostupností potravy a hnízdní úspěšností (Bastian & Bastian 2017).

Přestože oba druhy z oteplování zatím profitují, jejich budoucnost závisí také na kvalitě prostředí. Dudek potřebuje mozaikovitou, extenzivně obhospodařovanou krajinu s roztroušenými stromy a ploškami holé půdy, kde sbírá půdní bezobratlé (Guillod et al. 2016). Významná část naší národní populace žije také ve světlých lesích, především v oborách do nadmořské výšky 550 m. Umisťování hnízdních budek ve vhodných biotopech tak sice může na místní úrovni vést k podpoře populace, zásadní je ale dostatek kořisti v okolí (Barbaro et al. 2008). Vlha pak vyhledává otevřenou krajinu s výskytem velkého létajícího hmyzu a vhodnými hnízdními stěnami. Úbytek hmyzu, ztráta stanovišť a intenzifikace zemědělství tak mohou dlouhodobě omezovat další růst populací těchto nápadných srostloprstých ptáků i přes pokračující oteplování.

Proč na ptácích záleží

Ptáci jsou pro přírodu i pro člověka nezbytní. Jsou predátory, opylovači, šiřiteli semen, odklízeči mršin a inženýry. Díky své pohyblivosti spojují vzdálené ekosystémy, zprostředkovávají cirkulaci živin a umožňují šíření dalších organismů. Plní to, čemu říkáme ekosystémové funkce, ale také nám jako citlivé indikátory předávají zprávu o stavu životního prostředí a činí náš život příjemnějším. Patří k nejoblíbenějším skupinám živočichů, inspirují umění a spoluvytvářejí lidskou kulturu. Pozorování ptáků, jehož obliba roste, je koníčkem, který prospívá zdraví a spojuje lidi napříč kontinenty.

• Ptáci šíří semena

Plodožraví ptáci jsou významnými šiřiteli semen, která po průchodu trávicím ústrojím vylučují na jiná místa. Kos černý nebo pěnice černohlavá šíří semena bezu černého či jeřábu ptačího. Sojka obecná si dělá zásoby žaludů, z nichž některé zapomene zkonzumovat, a hraje tak klíčovou roli při šíření dubů v Evropě. Podobně je ořešník kropenatý zásadní pro borovici limbu, jejíž semena jsou tak těžká, že se nemohou šířit větrem. Semena s háčky jsou šířena tak, že se zachytávají v peří.

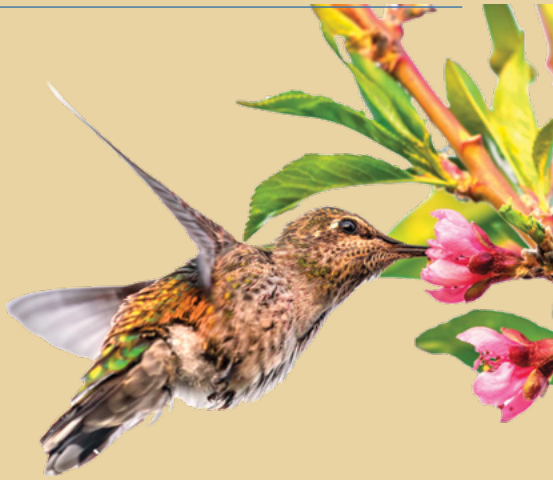
• Ptáci regulují stavy hmyzu a hlodavců

Hmyzožraví ptáci uloví mnoho hmyzu denně. Mají tak potenciál při regulaci škůdců. Jedna sýkora koňadra za den uloví 350–400 jedinců hmyzu a pavoukovců (Genard et al. 2017), vlaštovka obecná 850 kusů hmyzu a jiřička obecná v hnízdní době až 3 000 kusů hmyzu denně. Celkově se odhaduje, že hmyzožraví ptáci zkonzumují 400–500 milionů tun hmyzu ročně (Nyffeler et al. 2018). Až 60 % potravy dravců a sov tvoří drobní hlodavci, myši a hraboše ale loví i volavky nebo čápi. Mohou tak snižovat škody na polích bez nutnosti používat chemické jedy. Káně lesní uloví 3–4 hraboše denně (Okoli & Aiyedun 2014). Celkově tak mohou početnost hraboše polního na vrcholu gradace snížit až o 71 % (Dusík 2019).

• Ptáci fungují jako zdravotní policie

Mrchožraví ptáci významně usnadňují sanitaci krajiny. Patří mezi ně zejména supi a kondoři, ale také krkavcovití. Jeden krkavec velký denně spotřebuje a odstraní přibližně 50 až 100 gramů organického materiálu, což za rok činí 18 až 36 kilogramů; hejna těchto ptáků však dokážou z velkých kadáverů denně odstranit více než 14 kilogramů biomasy (Kaczensky et al. 2005).

• Ptáci jsou důležitými opylovači

Po hmyzu jsou druhými nejdůležitějšími přenašeči pylu. Na světě je známo asi 1 500 druhů ptáků, kteří opylují rostliny. Většina žije v tropech, jako kolibříci a strdimilové. V Česku se někteří pěvci živí pylem, ale nehrají roli při opylení. Až 90 % planě rostoucích kvetoucích rostlin na světě je částečně a 50 % úplně závislých na opylování živočichy (Potts et al. 2016). Úplná ztráta opylovačů by snížila celosvětovou produkci ovoce o 23 %, zeleniny o 16 % a ořechů asi o 22 % (Smith et al. 2015).

• Ptáci jsou ekosystémovými inženýry

Ptáci upravují, udržují nebo vytvářejí stanoviště, která jsou prospěšná pro jiné druhy. Šplhavci vytvářejí dutiny, které dále využívají různí živočichové včetně hmyzu, savců a jiných ptáků. Tesání do dřeva přispívá k oběhu živin a k regulaci lesního hmyzu (Floyd & Martin 2016). Opuštěná hnízda dravců nebo krkavcovitých využívají k hnízdění jiné druhy jako poštolka obecná nebo kalous ušatý. Nejznámějším příkladem ptačího ekosystémového inženýra je australský lyrochvost nádherný, který za rok přemístí přes 150 tun půdy a listí na hektar, čímž zásadně mění fyzikální vlastnosti lesního podrostu, urychluje rozklad a vytváří stanoviště pro jiné organismy.

• Ptáci obohacují půdu a přispívají k cirkulaci živin

Ptáci přenášejí mezi různými ekosystémy velké množství živin. V trávicím systému mořských ptáků se vodní dusík a fosfor přeměňují na vysoce účinný organický odpad (guano), který ukládají na pevnině. Význam mají zejména při obohacování chudých půd na ostrovech, ale roli v přemisťování živin hrají i suchozemští ptáci, například mezi městy a venkovskou krajinou (Gaston 2022).

• Ptáci zlepšují zdravotní stav lidí

Pozorování ptáků a poslech ptačího zpěvu prokazatelně zlepšují duševní pohodu, snižují úzkost a pomáhají odbourávat stres (Stobbe et al. 2022). Pozitivní účinky na lidskou psychiku přetrvávají ještě několik hodin po kontaktu s přírodou, a to jak u zdravých jedinců, tak u lidí s depresí (Hammoud et al. 2022). Roste i obliba birdwatchingu jako formy trávení volného času (Tryjanowski et al. 2024), což se ukazuje i na stoupajícím počtu členů ČSO.

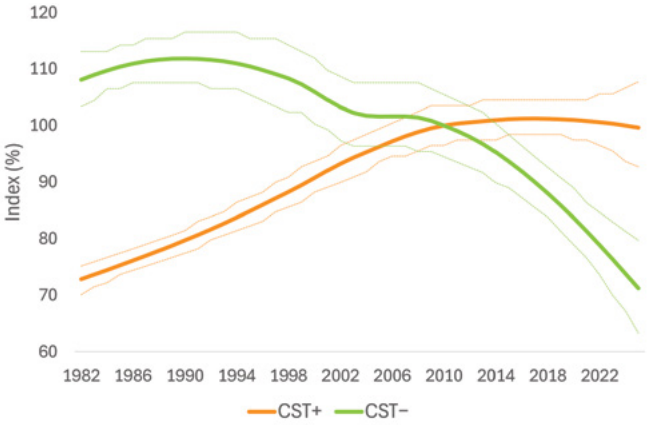
Dudci chocholatí, foto: Ondřej Ryška

Klimatický indikátor

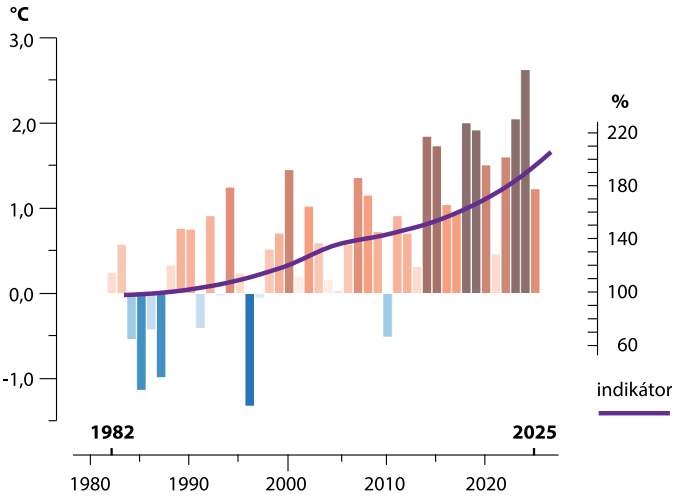
Různí ptáci reagují na klimatickou změnu odlišně. Některé druhy spojené s teplejším klimatem, například žluva hajní nebo slavík obecný, u nás rozšiřují výskyt a zvyšují početnost. Naopak řada chladnomilných a horských druhů ustupuje, posouvá se do vyšších poloh (linduška horská) nebo z některých oblastí zcela mizí (kos horský z Hostýnských vrchů či Bílých Karpat). Tyto změny souvisejí nejen s rostoucí teplotou, ale také s častějšími projevy klimatických extrémů, jako jsou sucha, přívalové srážky či vlny veder.

Rozsah těchto změn zachycuje **klimatický indikátor**, který ČSO sestavuje z dat dlouhodobého monitoringu běžných druhů ptáků a který je součástí státní Zprávy o stavu životního prostředí. Indikátor vychází z populačních trendů 94 běžných druhů, rozdělených podle jejich klimatických nároků na ty, u nichž s oteplováním předpokládáme nárůst populace (CST+), a na ty, u nichž předpokládáme pokles (CST–). Je tak tvořen dvěma částmi, z nichž každá vypovídá o míře, do jaké se tyto předpoklady naplňují, tedy zda chladnomilné druhy opravdu ubývají a teplomilné přibývají. Vzájemný poměr těchto dvou složek ukazuje, jaká je míra vlivu změny klimatu na ptačí populace u nás.

Díky indikátoru tak víme, že vliv klimatické změny na českou avifaunu ve sledovaném období dále rostl. Teplomilné druhy jako celek posilují, zatímco chladnomilné ztrácejí. Klimatický indikátor tak poskytuje jeden z nejpřesvědčivějších důkazů, že změna klimatu již není budoucí hrozbou, ale procesem, který dnes ovlivňuje složení ptačích společenstev i fungování české krajiny. Současně zdůrazňuje význam pestré a prostupné krajiny, která druhům umožní na rychle se měnící podmínky lépe reagovat.

Obr. 19: Průběh jednotlivých složek klimatického indikátoru: druhy, jimž by oteplování mělo prospívat (oranžově) a druhy, jimž by mělo škodit (zeleně) v letech 1982 až 2025. Indexováno k výchozímu roku 2010 (= 100 %). Čárkovaně 95% intervaly spolehlivosti.

Obr. 20: Průběh indikátoru vlivu změny klimatu na běžné druhy ptáků v letech 1982 až 2025. Indexováno k výchozímu roku 2010 (= 100 %).

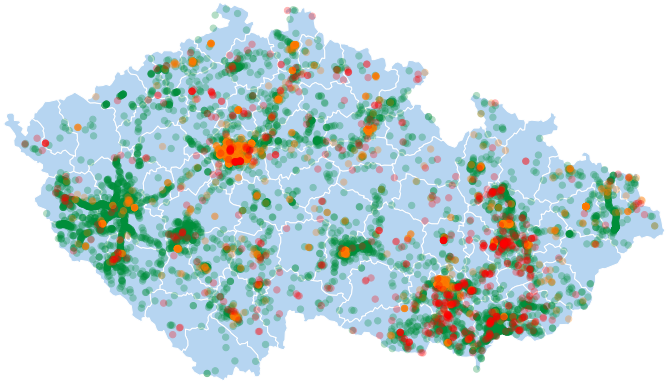
Se vzrůstající odchylkou od dlouhodobého teplotního průměru, symbolizovanou sytěji červenohnědými pruhy v podkladu, narůstá i celkový vliv klimatické změny na ptáky.

Zobrazení teplotních odchylek: Ed Hawkins, National Centre for Atmospheric Science, University of Reading; klimatický indikátor: data JPSP + LSD, ČSO

Nástrahy soužití s lidmi

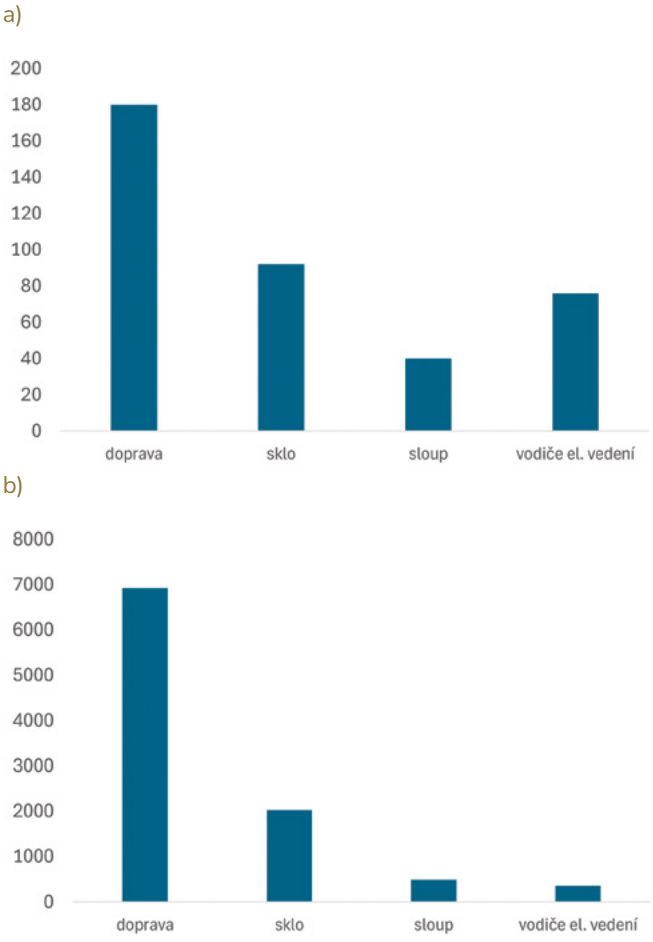
Úhyny jsou přirozenou součástí života ptáků a významně ovlivňují početnost jejich populací. V současné krajině však vedle přirozených příčin hrají roli i hrozby spojené s lidskou činností. Kolize se skly a dopravou nebo predace toulavými kočkami domácími mohou způsobovat vysokou mortalitu milionů jedinců ročně. Právě rychlost a rozsah těchto vlivů, které navíc působí souběžně s proměnou krajiny, úbytkem vhodných stanovišť a klimatickou změnou, představují pro řadu druhů závažný problém.

Ke střetům s dopravními prostředky, skleněnými překážkami nebo vodiči elektrického vedení a úhynům v důsledku výboje na sloupech vedení dochází na základě dat z faunistické databáze Avif (birds.cz) po celém Česku (obr. 21). Rozhodně se nejedná pouze o vedlejší problém s minimálními dopady. Místa bez nálezů mrtvých nebo zraněných ptáků přitom neoznačují místa pro ptáky bezpečná, nýbrž může jít o místa, kde nikdo nálezy nezadává nebo ptáky vůbec nepozoruje. Dopady těchto střetů na početnost ptačích populací zatím neznáme. Pro některé málo početné druhy, jako jsou sýček obecný, orel královský nebo raroh velký, ale může být ztráta několika jedinců ohrožením populace. Nedávná rozsáhlá studie nálezů ptáků na migrační trase mezi Evropou a Afrikou ukázala, že častější než přirozené příčiny úhynu jsou právě ty antropogenní, mezi nimiž byl nejvýznamnější zásah elektrickým výbojem, nelegální zabití a otrava (Serratosa et al. 2024).

Obr. 21: Mapa nálezů zraněných nebo mrtvých ptáků. Oranžově: nálezy pod skleněnou plochou; zeleně: nálezy na silnicích a železnicích; červeně: nálezy pod vodiči el. vedení nebo sloupy (2009–2025). Zdroj dat: faunistická databáze Avif

V počtu zraněných nebo usmrcených jedinců i druhů jsou kolize s dopravními prostředky na silnicích a železnicích příčinou s největšími důsledky pro volně žijící ptáky v Česku (obr. 22).

Obr. 22: Srovnání počtu druhů (a) a jedinců (b) nalezených po kolizi s dopravními prostředky, skleněnými plochami a vodiči elektrického vedení a pod sloupy el. vedení (2009–2025). Zdroj dat: faunistická databáze Avif

V Avifu můžeme najít záznamy o nejméně 6 864 jedincích náležících k nejméně 171 druhům ptáků. Nejčastějším nálezem na silnici nebo v jejím okolí byli kos černý (1 240 jedinců), vrabec domácí (446) a do

Zvonek zelený po nárazu do skla, foto: Ludmila Korešová

Hrdlička zahradní po srážce s automobilem, foto: Filip Tuháček

druhu neurčení ptáci (415). Doba degradace obětí kolizí na silnicích je obecně velmi krátká – více než polovina kadáverů je již po dvou hodinách nerozpoznatelná (Janoška & Vyorálková 2022). U celkem 17 druhů (včetně kategorie neurčené) překročil počet nalezených jedinců 100. Mezi nimi byli i káně lesní, kalous ušatý, puštík obecný nebo vlaštovka obecná. Výjimečné jsou nálezy sražených vzácných druhů jako bukáčka malého, chřástala malého nebo chaluhy příživné. Málo časté jsou nálezy více jedinců pohromadě, jako v případě 24 brkoslavů severních nebo 21 čížků lesních.

V celé Evropě je podle odhadů střety s dopravními prostředky zabito až 194 milionů ptáků ročně (Grilo et al. 2020). Přestože se Česko řadí mezi země s nejvyšší hustotou dopravní sítě, a to až 700 m silnic na km^2 (Ředitelství silnic a dálnic 2026), a problém tak u nás má závažné ekologické i ekonomické dopady, neexistují oficiální statistiky sledující počet střetů (Bíl & Bartonička 2022).

Nedostatečné údaje o dopadu na ptačí společenstva máme i v případě větrných elektráren, a to i přesto, že většina dnes existujících větrníků byla postavena již před rokem 2009 (ČSVE 2026). Riziko střetu je nejvyšší zejména pro velké, plachtící druhy ptáků s omezenou manévrovatelností (například dravce, čápy nebo jeřáby). Vážně mohou ohrozit druhy s nízkou reprodukční schopností (například orla skalního nebo královského).

Mezi dalšími významnými příčinami úhynu jsou kolize se skleněnými překážkami a vodiči vysokého a velmi vysokého napětí a úhyny na sloupech vedení po zásahu elektrickým proudem. Právě těm se dlouhodobě věnuje i ČSO.

Rizikové prosklené plochy

Technologický pokrok při výrobě stavebních skel se promítá do stále rostoucího počtu jejich aplikací. Přitom nezabezpečené prosklené plochy jsou druhou nejčastější příčinou úhynů ptáků způsobených člověkem (Loss et al. 2013).

Pro Česko je odhadována roční mortalita kolem 1 milionu ptáků, přesné statistiky však neexistují. Sběr dat o mortalitě ptáků po kolizích se skly je nesmírně obtížný a naráží na množství překážek, mezi něž patří rychlá likvidace kadáverů lidmi ve snaze utajit problém, pravidelná přítomnost predátorů na exponovaných místech a nepřístupnost rizikových ploch. Stále významnějším zdrojem dat o úhynech ptáků je faunistická databáze ČSO Avif.

Role ČSO v prevenci kolizí ptáků se skly

ČSO se prevenci kolizí ptáků se skly věnuje od roku 2015. Tato činnost spočívá v širokém spektru aktivit od zvyšování povědomí veřejnosti, např. každoroční akcí „Týden skleněného zabijáka“ nebo kampaní „Bezpečné zastávky“, díky níž se povedlo ohodnotit více než 10 000 zastávek a řada z nich byla samotnými dobrovolníky i zabezpečena. Dále jde o vydávání letáků a publikací, školení odborné veřejnosti (orgány ochrany přírody, studenti stavební projekce a architektury, odborně způsobilé osoby pro posuzování rizikovosti staveb a další), posudkovou činnost, účast v odborných komisích (design městského mobiliáře Praha, 2016–2017). Dosavadním vyvrcholením tohoto úsilí jsou systémové nástroje, na kterých se ČSO podílela:

- TP 104/2016 Ministerstva dopravy: „Protihlukové clony pozemních komunikací“ (z něhož vychází i aktualizovaná verze z roku 2024);
- Standard „Opatření v rámci prevence kolizí ptáků s transparentními a re exními materiály“ (řada E č. 02 007, AOPK ČR 2022).

Střety s nadzemním vedením elektrické energie

Úhyny a poranění ptáků na nadzemních elektrických vedeních mají dvě základní příčiny. Dochází k nim buď v důsledku kolize s vodiči, nebo následkem zásahu elektrickým proudem, kdy pták současně propojí dva vodiče, případně vodič a uzemněnou část konstrukce podpěrného bodu.

Jako významnější se jeví úrazy způsobené krátkým elektrickým výbojem, nicméně přesnější statistiky chybí. V rámci projektu AOPK ČR, zaměřeného na monitoring 6 429 km linek vysokého napětí (vn) v letech 2015–2016, bylo zjištěno, že nejčastější obětí byla káně lesní, která tvořila 35 % (a téměř 40 % úhynů zapříčiněných výbojem), dále straka obecná (16 %) a poštolka obecná (12 %). Celkem 79 uhynulých ptáků patřilo mezi druhy zvláště chráněné (19 druhů). K významněji zastoupeným druhům patřili čáp bílý (11 ex.), holub doupňák (7 ex.), chřástal polní (2 ex.), jestřáb lesní (5 ex.), krkavec velký (25 ex.), luňák hnědý (2 ex.) nebo výr velký (7 ex.).

Sloup s konzolou typu Pařát III s dosedacím bidlem, foto: Filip Tuháček

Celková roční mortalita na sloupech elektrického vedení v Česku byla kvalifikovaně odhadnuta na 117 800 až 343 300 ptáků (Škorpíková et al. 2020). Je proto zřejmé, že je pro řadu druhů faktorem, který rozhodující měrou ovlivňuje vývoj jejich populací.

117 800–343 300 PTÁKŮ ROČNĚ ZAHYNE NA SLOUPECH ELEKTRICKÉHO VEDENÍ

Monitoring potvrdil, že jednoznačně nejrizikovější jsou příhradové sloupy s podpěrnými izolátory, zvláště pokud jsou použity jako sloupy rohové nebo odbočovací. Naopak jediným sloupem, kde během dvouletého testování na 6 500 km linek vysokého napětí nebyla zjištěna žádná mortalita, je sloup s konzolou Pařát III s dosedacím bidlem délky 120 cm.

Pro mortalitu ptáků způsobenou kolizí s vodiči nadzemního vedení vn a velmi vysokého napětí (vvn) neexistují přesné statistiky a na jejich pořízení se teprve pracuje. Předpokladem jsou nižší desítky tisíc úhynů ročně. Ke kolizím často dochází nad vodními toky a plochami, případně na velkých plochách orné půdy, kterými linky nadzemního vedení procházejí. Problematická je i rychlost mizení, respektive délka setrvání

Mláďata raroha velkého na umělé podložce umístěné na sloupu elektrického vedení, foto: Václav Beran

kadáverů na místě úhynu. Tato doba je závislá na více faktorech, zejména na aktivitě predátorů, jako jsou liška, divoké prase, jezevec, kuna či krkavcovití ptáci, klimatických podmínkách, na intenzitě a průběhu polních prací atd. Skutečná mortalita je proto vyšší než počet nalezených kadáverů. Stejně jako u sčítání živých ptáků je i zde nutné zohlednit nedokonalou detekovatelnost (a také rychlost mizení kadáverů) pomocí korekčních modelů založených na cíleně sbíraných datech.

Ochrana ptáků před usmrcováním je zakotvena i v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který každému, kdo buduje nebo rekonstruuje nadzemní vedení vysokého napětí, ukládá povinnost opatřit je ochrannými prostředky, které účinně zabrání usmrcování ptáků.

ROLE ČSO V ZABEZPEČOVÁNÍ ELEKTRICKÝCH VEDENÍ

ČSO dlouhodobě spolupracuje s distributory elektřiny, především se společností EG.D, pro kterou vytvořila i mapy prioritního zabezpečení rizikových úseků vn.

VE SPOLUPRÁCI S EG.D BYLO V RÁMCI PROJEKTU LIFE EUROKITE MEZI LETY 2023–2025 ZABEZPEČENO 1 700 SLOUPŮ.

Problematiku také dlouhodobě řeší Odborná skupina pro dopravní a energetickou infrastrukturu AOPK ČR (OSDEI), ve které je ČSO významně zastoupena. OSDEI zpracovala v rámci řešení problematiky dva metodické pokyny, vydané ve Věstníku Ministerstva životního prostředí:

- ROČNÍK XXVI – prosinec 2016 – ČÁSTKA 10, metodický pokyn „Zajištění ochrany ptáky před úrazy na elektrických vedeních podle zákona č. 114/1992 Sb, o ochraně přírody a krajiny“;
- ROČNÍK XXXIII – leden 2023 – ČÁSTKA 1, metodický pokyn „Zajištění ochrany ptáků před úrazy na elektrických vedeních v důsledku nárazů do vodičů nebo zemnicích lan“.

Elektrická vedení usmrcují i nejvzácnější dravce

Raroh velký (*Falco cherrug*) patří mezi naše nejvzácnější dravce. Česko leží na západním okraji jeho areálu, který se k východu táhne daleko až do Mongolska a Číny. Každoročně u nás hnízdí jednotky párů, většina z nich na jižní Moravě. Jeho početnost u nás limituje několik faktorů. Zásadní je nedostatek hnízd. Raroh využívá hnízda jiných větších ptáků (dravců, krkavců, čápů) a ochotně obsazuje umělé hnízdní podložky či budky umisťované na stožáry elektrického vedení. Loví holuby a jiné ptáky, také různé drobné savce.
A ochotně obírá o kořist úspěšnější dravce. Velkou hrozbou jsou pro něj elektrická vedení. Někdy může přehlédnout vodič a narazit do něj. Riziková jsou pro něj vedení všech napěťových hladin, nejnebezpečnější jsou ale linky vysokého napětí (22 kV). Na nich přibývá i riziko úhynu výbojem, když raroh dosedne na konzolu sloupu a propojí dva vodiče nebo kovovou konzolu a vodič. Z tohoto hlediska jsou nejhorší sloupy s rovinnou konzolou a podpěrnými izolátory (tzv. sloupy smrti) a příhradové sloupy v místech, kde se vedení lomí či rozvětvuje a vodiče jsou převedeny horními spojkami. Současně však rarozi často využívají umělé hnízdní podložky instalované na stožárech zvláště a velmi vysokého napětí. Na nich proběhlo v roce 2026 11 ze 13 známých hnízdění v Česku (Škorpíková in litt.).

Za posledních deset let evidujeme v Česku dva úhyny rarohů v důsledku nárazu do vodiče a šest úhynů na sloupu vysokého napětí. Čtyři tito ptáci pocházeli ze Slovenska, dva z Maďarska, jeden z Česka a jeden nebyl kroužkován.

Zamotání do sítí, provázků nebo vlasců

Někteří ptáci využívají odpadky jako materiál při stavbě hnízda. Do provázků se snadno zamotají mláďata i dospělci a v některých případech hynou vysílením. Z období 2009–2025 je v Avifu nejméně 58 případů zamotání, které se týkaly například vrabců domácích či polních, čápů, rorýsů, racků či poštolek obecných. Nebezpečné jsou i rybářské vlasce, do kterých se podle záznamů v Avifu zamotalo (a někdy následně uhynulo) 19 druhů z řádu dlouhokřídlých, měkkozobých, dravců, sov, brodivých a čápů, pěvců, svišťounů nebo vodních ptáků (včetně kachen, potápek nebo potáplice). Ani sítě nebo jim podobné předměty (ohradníky nebo pletiva) nejsou pro ptáky bezpečné. Kromě pěnice černohlavé, červenky obecné, káně lesní nebo poštolky obecné zamotaných do ochranné sítě na ovocných keřích nebo sítí používaných jako ochrana proti dravcům byli oběťmi třeba i labuť zpěvná, výr velký, polák velký nebo sluka lesní. Obětí se může stát i sýček obecný, v Česku kriticky ohrožený druh, u něhož ztráta každého jedince může mít v populaci čítající méně než 100 párů výrazný dopad.

Utonutí

Z období mezi lety 2009–2025 je v Avifu řada záznamů utonutí ptáků v nezabezpečených nádržích. Pozorovatelé zadali utopené sýčky obecné, bažanty obecné, poštolky obecné, sojky obecné, puštíka bělavého, káni lesní, kosa černého, špačka obecného, drozda zpěvného, straku obecnou nebo vrabce domácího. Smrtelnou pastí byly jakékoli nádrže s vodou, například sudy, bazény nebo jímky, ale osudným se stal i obyčejný kbelík s vodou. V několika případech bylo utonutí ptáků pravděpodobně výsledkem zamotání do vlasců nebo provázků – to se týkalo puštíka obecného, morčáka velkého, volavky popelavé a káně rousné.

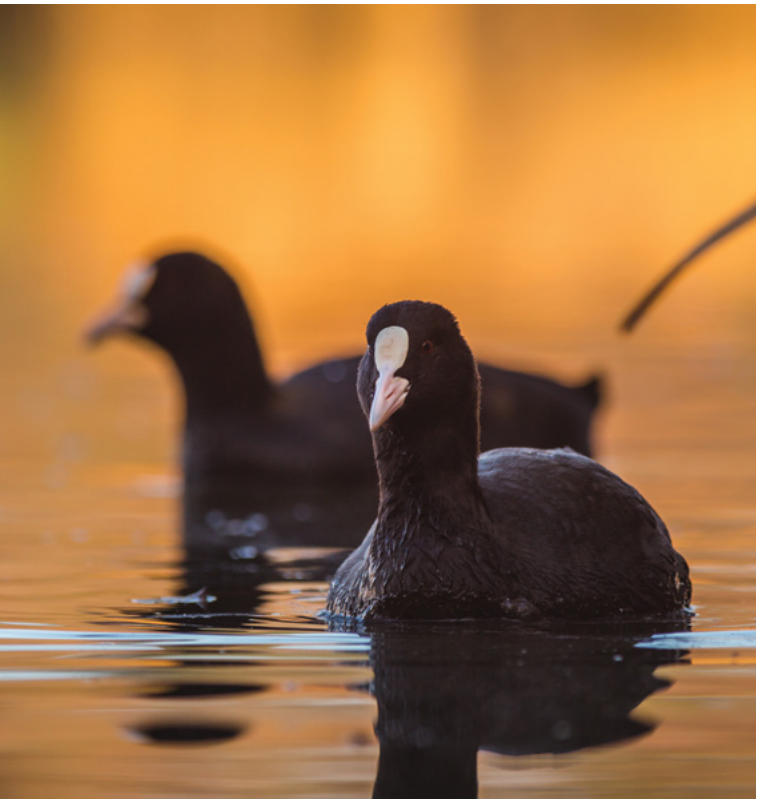
Nebezpečné dutiny

Uváznutí v okapu, větracím průduchu nebo komíně hrozí hlavně ptákům, kteří hnízdí v dutinách. V Avifu byli často zaznamenáni rorýsi obecní, rehek domácí či špačci obecní a známé jsou i případy, kdy se nevinně vyhlížející kolmo stojící roury staly osudnými pro sýčky obecné nebo sovu pálenou.

Lov

Lov představuje jednu z nejstarších forem využívání ptáků člověkem. V Česku je lov omezen na několik volně žijících druhů: bažanty, kachnu divokou, hrdličku zahradní, holuba hřivnáče, straku, vránu a tři druhy hus.

Od vydání předchozí zprávy o stavu ptactva v roce 2009 nedošlo k rozšíření seznamu lovných druhů ptáků. Naopak v roce 2025 byly z důvodu nepříznivého stavu populací vyřazeny z lovné zvěře lyska černá, polák chocholačka a polák velký. Legislativa postupně reaguje na výsledky monitoringu a mezinárodní doporučení pro udržitelné využívání ptačích populací. Významnou změnou bylo i omezení používání olověného střeliva při lovu vodních ptáků. Zákaz po-

Lyska černá, foto: Ludmila Korešová

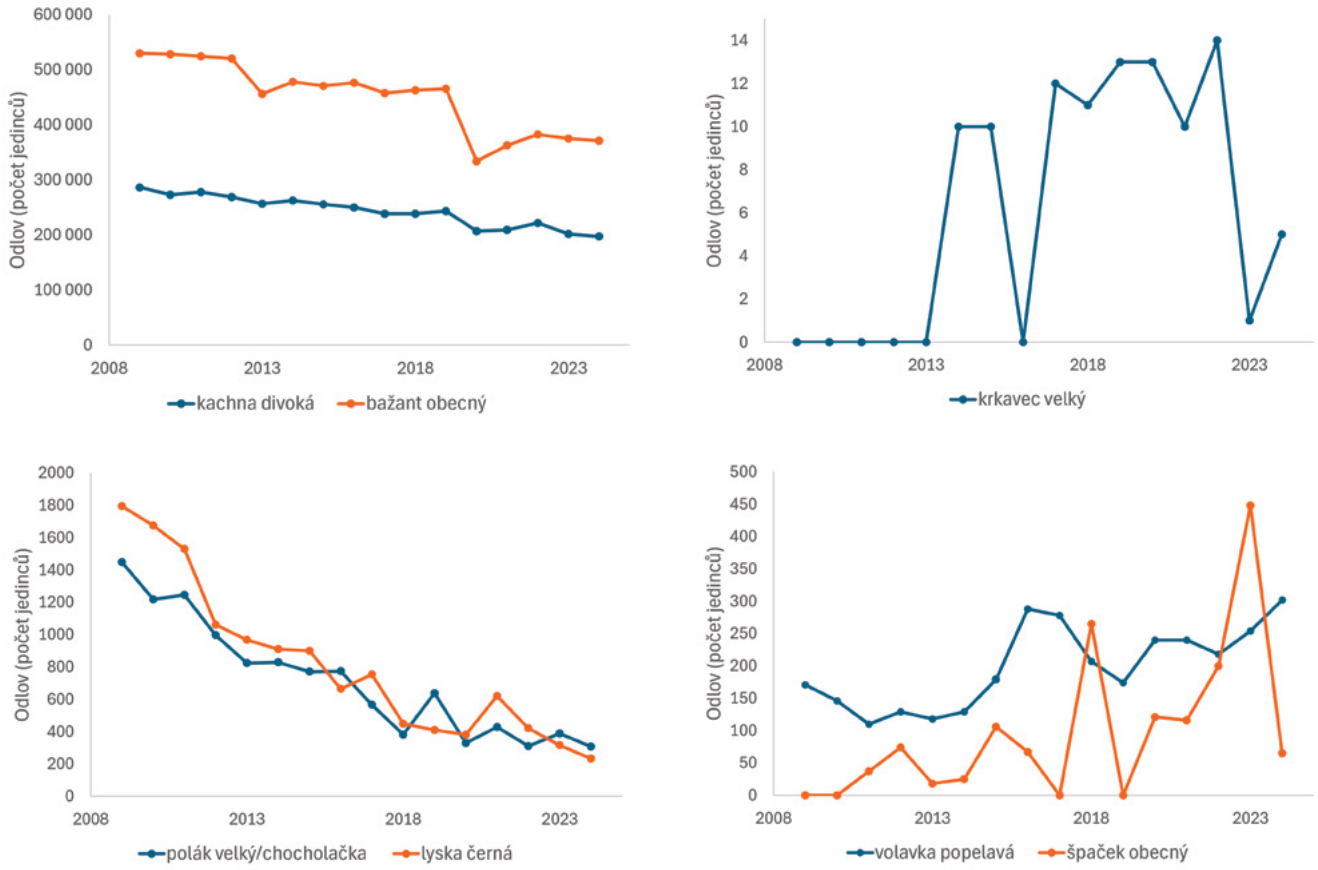
užívání olověných broků na mokřadech platí v Česku od roku 2011 a od roku 2023 byl harmonizován na úrovni celé Evropské unie (ČIŽP 2023). Výklad omezení a to, kdo je bude kontrolovat, je ale nejasný a v praxi asi k používání olověného střeliva dochází i nadále. Obecně ale opatření reaguje na dlouhodobě známé případy otrav vodních ptáků způsobené pozřením olověných broků ze sedimentů mokřadů (např. Mateo a Toledo 2009) a představuje jeden z nejvýznamnějších legislativních kroků zaměřených na snížení nepřímých dopadů lovu na ptačí populace.

V počtu ulovených jedinců dlouhodobě dominují bažant obecný a kachna divoká. V období 2009 až 2024 bylo průměrně ročně vykázáno 450 000 ulovených bažantů a přes 240 000 kachen. Populace těchto nejdůležitějších lovných druhů drobné pernaté zvěře jsou každoročně podporovány vypouštěním mláďat z umělých chovů. V daném období bylo ročně průměrně vypuštěno 360 000 mladých bažantů a 173 000 kachňat. Přesto je patrný pokles odlovu (obr. 23). Vypouštění mláďat z umělých chovů navíc představuje riziko pro genetickou a populační integritu divoké populace (Pechmanová & Kreisinger 2015). Úlovky ostatních druhů dosahovaly výrazně nižších hodnot. V letech 2009–2024 bylo ročně průměrně uloveno 18 000 hřivnáčů, 12 000 strak, 7 000 kormoránů, 3 500 hrdliček, 2 000 vran a 1 700 hus. Naopak odstřely lysky černé, poláka velkého a chocholačky, volavky, špačka a krkavce byly řádově nižší. U posledních dvou druhů je odlov možný pouze na základě výjimky. U většiny druhů úlovky klesají. Opakem je kormorán velký a volavka popelavá, jejichž odlov je ovšem umožněn pouze na základě výjimky a souvisí s ochranou rybích obsádek. Výrazný nárůst byl zaznamenán u invazní husice nilské, která je od roku 2022 zařazena mezi druhy vyžadující regulaci. Ročně je odstřeleno několik stovek jedinců.

Specifickou problematikou je lov vodních ptáků. Přestože dostupné údaje nenaznačují, že by současná úroveň lovu vedla k plošnému ohrožení běžných druhů v Česku, dlouhodobě diskutovanými tématy zůstávají záměna druhů při lovu, rušení ptáků na významných lokalitách a dopady vypouštění odchovaných jedinců na volně žijící populace.

Volavka popelavá, foto: Lukáš Kovár

Obr. 23: Roční odlov ptáků uvedený v ročních výkazech myslivosti. Zdroj dat: Národní lesnický institut

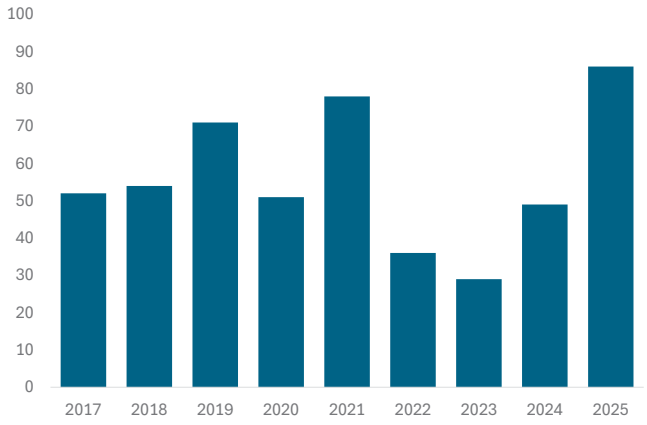
Pronásledování

Pronásledování ptáků člověkem bylo v minulosti závažným limitem omezujícím jejich početnost. Klasickým příkladem může být lov dravců na tzv. výrovkách, kdy ptáci dorážející na živého či vycpaného výra byli bez milosti střílení, než byl tento způsob lovu v roce 1975 zakázán zákonem.

Oblíbené bylo také vybírání hnízd dravců a sov s cílem omezit početnost těchto ptáků vnímaných často nepříznivě jako predátoři drobné zvěře nebo získat mláďata do chovu. Žádaní byli hlavně výři pro výrovky, jestřábi, sokoli a rarozi byli ceněni v sokolnictví. Jakékoli usmrcování volně žijících ptáků nebo zasahování do jejich hnízdění je dnes zakázáno. Přesto se s jednotlivými případy stále setkáváme. Už jen výjimečně jsou vybírána hnízda za účelem získání ptáka pro sokolnický výcvik. Příčinou je na jedné straně možnost získat dravce legálně z povoleného chovu, na druhé straně obava z postihu, protože mnoho hnízd je intenzivně sledováno, často s využitím fotopasti.

Častější metodou pronásledování jsou zástřely. Stále nacházíme ptáky střílené mimo rámec doby lovu či udělené výjimky – příkladem mohou být kormoráni velcí i malí nebo husy. A bohužel bývají obětí lovců i dravci, od běžných kání lesních po ty nejvzácnější, například v únoru 2025 byl na Znojemsku zastřelen orel královský. Obdobným typem pronásledování je pak odchyt jestřábů lesních do tzv. jestřábích košů, což je stále živá praktika uplatňovaná v místech, kde je jestřáb vysoce nevítaný, například v bažantnicích nebo v okolí chovů drůbeže.

Nejzákeřnější metodou pronásledování ptáků je trávení. Někdy může být cílené na jiné druhy vnímané jako nežádoucí, například lišky, vydry nebo psy, ve výsledku je to ale nevýznamné. Na otrávených návnadách hynou především mrchožrouti jako krkavci, vrány a straky, ale i vzácní luňáci červení nebo orli mořští. Oblíbeným jedem je karbofuran, používaný dříve v zemědělství jako účinný pesticid. Dnes je sice jeho používání i držení zakázáno, v některých domácnostech však evidentně jeho zásoby přetrvávají.

Obr. 24: Počty případů nelegálního zabití zvířat zaznamenané psí jednotkou v letech 2017–2025. Většina nálezů se týkala ptáků, konkrétně dravců. Zdroj dat: ČSO

Druh	2017	2018	2019	2020	2021	Celkem
káně lesní	16	24	13	19	31	**103**
krkavec velký	5	5	26	1	13	**50**
orel mořský	6	6	19	8	6	**45**
luňák červený	2	7	5	14	11	**39**
moták pochop	19	6	0	0	6	**31**

Tabulka 10: Přehled pěti nejčastěji zjištěných obětí ptačí kriminality na území Česka. Údaje (počty jedinců) pocházejí z databáze ČSO Volná křídla od ledna 2017 do června 2021.

Úspěšný návrat orla mořského

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) je jedním z nejpůsobivějších příkladů úspěšné ochrany přírody. V 19. století byl kvůli pronásledování, trávení a později i vlivem pesticidů prakticky vyhuben. Ještě v polovině 20. století u nás nehnízdil. Zlom nastal až po zavedení zákonné ochrany dravců, omezení používání jedů a díky reintrodukci na Třeboňsku i šíření ptáků z rostoucích populací v Německu a Polsku. První úspěšné zahnízdění

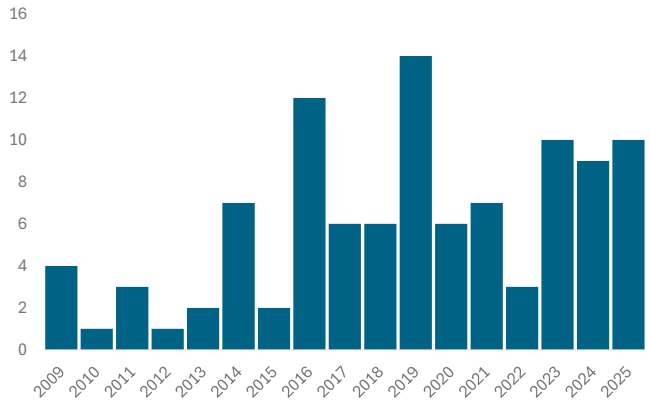

Orel mořský, foto: Pavel Štěpánek

po zhruba sto letech bylo doloženo v jižních Čechách v roce 1986 (Andreska 1986).

V posledních dvaceti letech se úspěch ochrany projevil naplno. Početnost vzrostla z 44–55 párů v letech 2005–2007 (Hora et al. 2015) na 135 až 140 párů v roce 2018 (Bělka 2023). Aktuální odhady hnízdní populace se pohybují v rozmezí 120 až 180 párů a zimující populace čítá 200 až 300 jedinců (AOPK ČR 2025). Orel mořský se tak stal nejrozšířenějším hnízdícím druhem orla v Česku.

Za tímto úspěchem stojí cílená ochrana hnízd, spolupráce ornitologů s lesníky, monitoring obsazených lokalit i omezení rušivých činností v okolí hnízd. Příběh orla mořského však ještě nemá šťastný konec, protože je stále dravcem, který je po káni lesní nejčastějším terčem ptačí kriminality u nás (tab. 10).

Obr. 25: Počet zjištěných otrav orla mořského v letech 2009 až 2017 (karbofuran.cz) a 2018–2025 (Psí jednotka ČSO)

Rušení

Vlivu hlukového a světelného rušení nebo rušení způsobeného turismem, sportovními nebo jinými aktivitami lidí na ptáky se věnuje řada studií. Je zjevné, že existuje spektrum ptačích druhů, na něž dopadají nepříznivé účinky rušení naléhavěji než na jiné. Míra intenzity tohoto vlivu se liší v různých fázích ročního životního cyklu ptáků.

Turismus a s ním spojené aktivity jsou považovány za nejvýznamnější faktor ovlivňující populace lesních kurů v horských oblastech Evropy (Zeitler 2000). **Tetřev, tetřívek** nebo **jeřábek lesní** lokality, kde je větší koncentrace rušivých aktivit, zpravidla opouštějí. Kritická jsou zejména období zimování, toku, hnízdění nebo vyvádění mláďat. Na drsné podmínky zimy v horách jsou tito ptáci adaptováni šetřením sil a utlumením aktivit. Jakékoliv vyrušení pak znamená velkou ztrátu energie, zhoršení kondice a zvýšení rizika predace. Např. zimující tetřívci se vyhýbají lyžařským areálům a místům s častým pohybem lyžařů. Důsledkem je zmenšování plochy a fragmentace biotopu i populace. Podobně krizové může být období toku. Dojde-li k vyrušení, ptáci odlétají, vícenásobné rušení potom znamená ohrožení celého rozmnožování. Hnízdící samice se zase vyhýbají plochám v blízkosti silnic a turistických stezek (Patthey et al. 2012).

Tetřívek obecný, foto: Petr Šaj

Ani nejvyšší forma ochrany přírody – národní park – není vždy schopna zajistit dostatek klidu pro ptáky. U nás jsou takovým územím, kde je rušení turismem takřka všudypřítomné, **Krkonoše**. Mimořádně vysoká návštěvnost v průběhu celého roku (KRNAP patří mezi nejnavštěvovanější národní parky na světě) je příčinou ohrožení nejvzácnějších zástupců naší avifauny (tetřívek obecný, sokol stěhovavý, ...). Problémem nejen v tomto pohoří je, že striktní zákazy narážejí na nekázeň návštěvníků a jsou těžko vymahatelné. Významným faktorem ohrožení tetřívka je rušení i v Jizerských horách, na Šumavě i v některých lokalitách Krušných hor.

U **tetřeva hlušce** byla na Šumavě sledována hladina stresových hormonů, která byla v přímé úměře k turistické návštěvnosti. Podobně jako turismus na tetřeva ovšem působí i déletrvající lesnické činnosti (Bečka & Rösner 2019). Nezbytným opatřením je v tomto případě vymezování oblastí s omezeným nebo žádným vstupem, kde se lesnicky nehospodaří.

Rušení, ať již turistikou, nebo horolezectvím, je považováno za jeden z hlavních ohrožujících faktorů pro úspěšnost hnízdění **sokola stěhovavého** (Beran & Hlaváč 2011). U dalších druhů zejména větších ptáků je prokázán rušivý vliv lesnických prací (např. čáp černý, velké druhy dravců apod.).

Na základě vlivu rušení spojeného s **dopravou** bylo v Německu určeno 12 nejcitlivějších druhů ptáků (Garniel et al. 2007), u nichž byla stanovena kritická hladina hlukového zatížení 52 dB (bukač velký, bukáček malý, cvrčilka slavíková, rákosník velký, chřástal kropenatý, křepelka polní, tetřívek obecný, tetřev hlušec, holub doupňák) a 47 dB (chřástal polní, sýc rousný, lelek lesní).

Samostatnou kapitolou je rušení generované výstavbou a provozem **větrných elektráren**. Podle Drewitta a Langstonové (2006) představují hlavní rizika větrných elektráren pro ptáky kolize s turbínami, vyhýbání se okolnímu prostředí, vznik bariér při přeletech a ztráta stanovišť, přičemž u řady druhů mohou být nepřímé dopady, jako je rušení, významnější než samotná mortalita způsobená nárazy.

Zdrojů rušení nepříznivě působících na ptáky je však celá řada: provoz mysliveckých zařízení, nově se objevující sportovní aktivity, jízdy na terénních vozidlech různých typů (sněžné skútry, motorky, čtyřkolky, offroady, ...) atd. a rozsah jejich působení na ptačí populace se teprve zjišťuje.

Velmi nejistá budoucnost lesních kurů

Tetřev hlušec a tetřívek obecný – atraktivní druhy lesních ptáků – jsou v Česku mimořádně ohrožené a jejich existence visí na vlásku. Spojuje je mimořádná citlivost na rušení. Společný mají také strmý pokles početnosti, který oba druhy zaznamenaly zejména ve druhé polovině 20. století. V současnosti se však jejich situace liší.

Tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) je velký lesní kur, jehož domovem jsou horské jehličnaté lesy, rašeliniště a rašelinné lesy. V současnosti se u nás vyskytuje pouze na Šumavě, která je domovem životaschopné populace, a v Moravskoslezských Beskydech, kde přežívá posledních několik jedinců. Přežití šumavské populace, která patří v Evropě mezi nejpočetnější mimo Alpy a Skandinávii, umožňuje hlavně dostatečně velká rozloha a dobrý stav biotopu. Od roku 2009 zde pokračuje růst velikosti populace i rozšíření druhu, který je zjišťován od 90. let 20. století. Zatímco v roce 1999 byla početnost celé populace tetřeva na obou stranách česko-bavorské hranice odhadována na 165 jedinců, v roce 2005 to již bylo 250 ptáků (Šťastný et al. 2021). Na základě podrobného monitoringu i genetických analýz je spolehlivě doložen další nárůst, který zřejmě pokračuje i v současnosti. V letech 2009–2011 na Šumavě žilo odhadem 550 jedinců tetřeva (Vondrka et al. 2019), v letech 2016–2017 přibližně 645 jedinců; poslední genetické analýzy (2022/2023) ukazují dokonce 765 jedinců (www.npsumava.cz). Tento kladný vývoj má řadu důvodů. Nepochybně se o něj zasloužila důsledná ochrana jádrových lokalit v pohoří; význam má ovšem i stav lesních porostů. Několik větrných smrští následovaných gradacemi podkorního hmyzu způsobilo rozrůznění lesa a vznik otevřených ploch, řidších, věkově diverzifikovaných porostů s bohatou potravní nabídkou i horší přístupností pro lidi i predátory. Klíčovým prvkem je přístup Správy národního parku Šumava, kdy se v nejcennějších lokalitách do porostů lesnicky nezasahuje a není sem ani umožněn přístup turistů.

Tetřev hlušec, foto: Ludmila Korešová

Tetřívek obecný (*Lyrurus tetrix*) vyhledává ve středních polohách krajinnou mozaiku, kde hlavní roli hrají rašeliniště a na ně vázaná stanoviště – louky, vřesoviště, březové lesy, řídké jehličnaté lesy. Vyskytuje se také v horách, při horní hranici lesa. Změny prostředí jsou hlavním důvodem úbytku v celém areálu rozšíření. Razantní pokles početnosti a zmenšování areálu rozšíření tetřívka pokračovaly i v letech 2009 až 2025. Zatímco celková početnost tetřívka v Česku byla na přelomu století odhadována na 800 až 1 000 samců, v letech 2014–2017 už to bylo jen 350–500 samců (Šťastný et al. 2021) a v současnosti je to ještě o něco méně. Zanikla jediná populace na Moravě ve vojenském prostoru Libavá (poslední pozorování v roce 2019) a minulostí je již i výskyt v Novohradských horách (poslední pozorování v roce 2009). Tetřívci dnes přežívají ve třech oddělených subpopulacích, které jsou chráněny formou ptačích oblastí: krkonošsko-jizerské, krušnohorsko-doupovské a šumavské, která vytváří jeden celek s vojenským prostorem Boletice. Ani v ptačích oblastech, kde je tetřívek předmětem ochrany, není situace lepší a početnost je zde oproti letům 2001–2003 poloviční (Tomášek et al. 2023). Kromě negativních změn prostředí je významným ohrožujícím faktorem rušení nadměrným turismem.

Husice nilská, foto: Monika Sržinová

Nepůvodní druhy

Avifauna žádné oblasti není statická – řada druhů se přirozeně šíří, zatímco jiné svůj areál zmenšují. Pokud je však druh na nové území zavlečen člověkem, označujeme jej jako nepůvodní; v případě, že se následně šíří a způsobuje ekologické či ekonomické škody, hovoříme o invazním nepůvodním druhu.

Mezi 596 pravidelně hnízdícími druhy ptáků v Evropě je 539 původních a 57 druhů nepůvodních, tedy téměř každý desátý druh byl zavlečen z jiných částí světa a tempo jejich šíření roste (EBBA2). V roce 2016 zveřejnila Evropská komise první seznam 37 invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Evropskou unii. Tento seznam byl opakovaně aktualizován a po poslední revizi v roce 2025 zahrnuje již 114 druhů, včetně osmi ptáků (European Commission 2025). Na území Česka se z těchto druhů vyskytuje pět bezobratlých, čtyři ryby, jeden obojživelník, jeden pták a šest savců.

Z osmi invazních druhů ptáků zařazených na seznamu jsou u nás opakovaně zaznamenávány také kachnice kaštanová a ibis posvátný; pouze husice nilská však vytvořila samostatně se rozmnožující populaci. Od prvního doloženého hnízdění v roce 2008 se tento druh v Česku šíří a jeho početnost narůstá. Zatímco v roce 2019 u nás hnízdilo 40–50 párů, v roce 2025 už to bylo 200–250 párů a vzrostl i počet zimujících jedinců (AOPK ČR 2019, 2025). Přestože dopady na místní faunu u nás zatím nebyly prokázány, představuje husice nilská pro původní druhy i ekosystémy potenciální riziko. Proto se na ni vztahují přísná regulační opatření a zároveň povinnost členských států zajistit její regulaci či eradikaci. V Česku je cílem úplná eradikace druhu, a to s ohledem na ochranu původních druhů a společenstev ohrožených jeho šířením (Rybanič et al. 2023).

Z nepůvodních ptáků, kteří nejsou na unijním seznamu vedeni jako invazní, se u nás ve volné přírodě pravidelně rozmnožuje sedm druhů vodních ptáků, z nichž tři zahnízdily nově po roce 2009. Většinou jde o úniky ze zajetí. Historicky ze zajetí unikl i holub domácí (původně skalní) a ve 14. století byl u nás vysazen bažant obecný. Oba druhy se staly součástí naší avifauny.

Rok	Druh, místo
1975	**husice rezavá, Praha-Troja**
1980	**kachnička mandarínská, Lednice, Břeclavsko**
2008	**husice nilská, Tachovsko**
2013	**berneška bělolící, Chebsko**
2014	**kachnička karolínská, Praha-Malešice**
2020	**berneška velká, Kladensko**

Tabulka 11: První hnízdění ptáků zavlečených do Česka

Rehek domácí zabitý kočkou domácí, foto: Ludmila Korešová

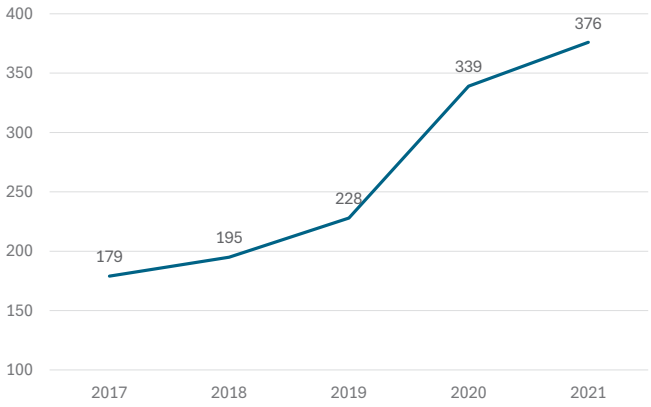
Kočka domácí: přehlížený problém české přírody

Ačkoli na seznamu invazních nepůvodních druhů nefiguruje, největší dopad na volně žijící populace ptáků má kočka domácí, která byla postupně zavlečena na všechny kontinenty a představuje jednu z nejzávažnějších antropogenních příčin mortality ptáků. Navzdory domestikaci si zachovala lovecký instinkt a díky podpoře člověka dosahuje vysokých hustot bez přirozené regulace predátory.

V Česku i celé Evropě počet koček dlouhodobě roste (FEDIAF 2026). V roce 2013 žilo v českých domácnostech 1 084 000 koček, v roce 2021 pak 1 150 000 koček a v roce 2024 už 1 395 000 koček, což představuje nárůst o 21 % za pouhé tři roky. Tomu odpovídá i statistika ČSÚ z roku 2015, kdy mělo alespoň jednu kočku 18,3 % domácností, zatímco v roce 2024 už 23 % domácností. K tomu musíme připočítat tisíce toulavých jedinců, kteří nepodléhají žádné evidenci.

Globálně usmrtí kočky ročně miliardy ptáků, přesná čísla pro Česko dosud nemáme. Porovnáme-li ale počet u nás chovaných koček s výsledky publikovaných studií odhadujících počty usmrcených ptáků v Polsku (Krauze-Gryz et al. 2019) a USA (Loss et al. 2013), lze předpokládat, že kočky u nás zabijí až miliony ptáků ročně. Zaměřují se zejména na malé a středně velké druhy, často pohybující se po zemi, a na mláďata krátce po opuštění hnízda. Nejčastější kořistí jsou u nás pěvci, zejména kos černý a sýkora koňadra. Údaje Kroužkovací stanice NM mezi lety 1959 až 2023 ukazují, že do roku 2009 bylo zaznamenáno 263 zpětných hlášení kroužkovaných jedinců s okolnostmi nálezu „chycen kočkou“, průměrně to bylo 2,7 jedince ročně. Mezi lety 2010–2023 počet vzrostl na celkem 367 případů, v průměru 26 jedinců ročně. Nárůst počtu zpětných hlášení však může být způsoben i větší prokroužkovaností populace. I dostupná data ze záchranných stanic však mezi lety 2017 až 2021 ukazují nárůst počtu přijatých pěvců po napadení kočkou (Pechová 2023; obr. 26).

Dopad koček však není jen přímý. Lov je často spojen se stresem a poraněními, která vedou k následnému úhynu. Už samotná přítomnost koček může snižovat hnízdní úspěšnost – ptáci více investují do ostražitosti na úkor péče o mláďata, nebo se hnízdění v lokalitě zcela vyhnou (Bonnington et al. 2013). Vliv kočky jako invazního predátora se navíc kumuluje s dalšími tlaky na volně žijící živočichy, zejména s úbytkem vhodných biotopů. Efektivní omezení dopadů vyžaduje kombinaci opatření: regulaci početnosti (např. kastrací), omezení volného pohybu koček a zvýšení odpovědnosti jejich chovatelů.

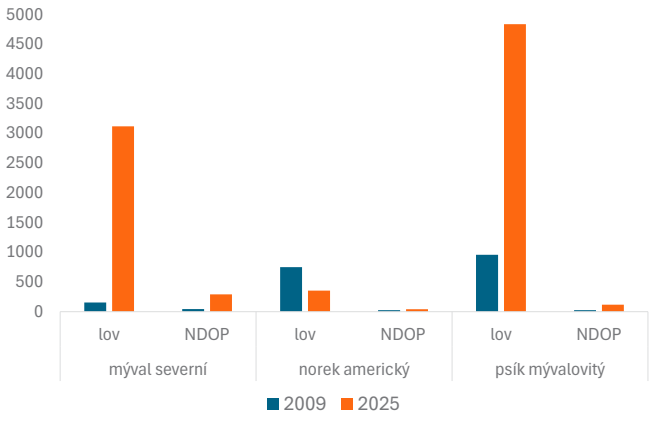

Obr. 26: Počet pěvců přijatých do Národní sítě záchranných stanic ČSOP. Celkem bylo za pět let přijato 1662 ptáků, z nichž 1203 uhynulo. Zdroj: Pechová 2023

Nepůvodní druhy savců coby predátoři ptáků

Na našem území se vyskytuje několik nepůvodních, invazních druhů šelem, které mohou predovat naše ptáky. Prvním z nich je **psík mývalovitý**, kterého najdeme prakticky na celém území Česka. Jde především o sběrače a mrchožrouta, ale praktikuje i lov živé kořisti. V ohrožení jsou tak zejména vejce a mláďata na zemi hnízdících druhů ptáků. O poznání závažnější dopad na ptactvo má **norek americký**, který ohrožuje zejména vodní ptáky a druhy hnízdící v těsné blízkosti vody (ledňáčka říčního, skorce vodního). Osídlil více než polovinu našeho území, přičemž na Moravě se objevuje méně často. **Mýval severní**, třetí z invazních šelem, je rozšířen zejména v západních Čechách a na střední Moravě. Na rozdíl od předchozích dvou výborně šplhá, a tak jsou jím ohroženi i ptáci hnízdící na stromech.

Přesné údaje o počtu uvedených druhů savců u nás bohužel chybí. Pohledem do Nálezové databáze ochrany přírody však lze zjistit, že v roce 2009 bylo zaznamenáno 26 psíků, 26 norků a 45 mývalů. V roce 2025 šlo pak o 177 psíků, 40 norků a 290 mývalů. Myslivecké statistiky odlovených kusů z roku 2009 uvádějí 956 psíků, 750 norků a 154 mývalů, v roce 2025 pak 4 836 psíků, 353 norků a 3 117 mývalů.

Obr. 27: Srovnání počtu záznamů vložených do Nálezové databáze ochrany přírody (NDOP) a ulovených jedinců invazních savců v letech 2009 a 2025. Zdroj dat: NDOP, Myslivecké statistiky

Norek americký, foto: fotopast

Norek a jeho vliv na vodní ptáky

Norek americký je mokřadní lasicovitá šelma původem ze Severní Ameriky. U nás se, stejně jako ve zbytku Evropy, choval od 20. do 30. let 20. století jako kožešinové zvíře. Netrvalo dlouho a začaly se objevovat první zprávy o jeho výskytu ve volné přírodě. Populace divokých norků se tvořily v blízkosti farem, odkud se šířily do okolí. K vrcholu šíření došlo počátkem 90. let, kdy farmy začaly zanikat a chovaná zvířata byla mnohdy hromadně vypouštěna (Poledníková et al. 2018). Dopad norka na původní evropskou faunu je dobře známý: znamená vážné nebezpečí zejména pro kolonie vodních ptáků hnízdících na zemi, pro obojživelníky, plazy či raky. Ze zahraničí jsou známy případy, kdy norek způsobil výrazný úbytek kolonií dlouhokřídlých na rozsáhlých územích, nebo dokonce jejich kolaps (například Craik et al. 2000). Norek se vyznačuje schopností tzv. surplus-killing – může zabíjet mnohonásobně více kořisti, než je schopen pozřít. Za jedinou noc může zabít i stovky ptáků (Breault & Cheng 1988, Macdonald & Harrington 2003). V Česku nejvíce ohrožuje racky chechtavé a rybáky obecné, ale i lysky černé, slípky zelenonohé, potápky malé a ostatní potápky nebo také řadu druhů vrubozobých. Velmi náchylná k predaci jsou hnízda na umělých plošinách a v budkách pro kachny, v nichž norci dokonce spí.

Choroby

Chorobám volně žijících ptáků se ČSO začala systematicky věnovat v roce 2022, kdy byl spuštěn program občanské vědy Ptačí choroby. Kromě toho lze pozorování mrtvých ptáků zadat od roku 2010 do faunistické databáze Avif s uvedením příčiny úhynu.

Databáze dnes díky činnosti aktivních pozorovatelů obsahuje data o výskytu trichomonózy, ptačích neštovic, ptačí chřipky a viru usutu. Nárůst výskytu chorob po roce 2009 je evidentní, částečně jistě i díky většímu sledovacímu úsilí. Ptačí neštovice i vysoce patogenní ptačí chřipka se mezi našimi ptáky sice vyskytly již před ním, případy nakažených ptáků se ale začaly množit až v následujících letech. Naproti tomu trichomonóza a usutu v Česku před rokem 2009 přítomny vůbec nebyly.

Ptačí chřipka

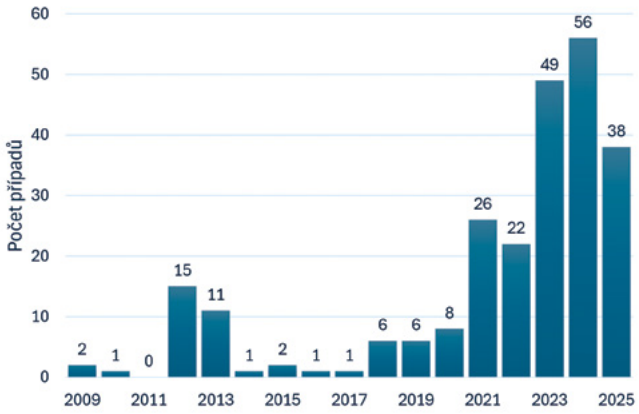
Jde o virové onemocnění způsobené virem influenzy A, které může zvláště u málo početných druhů přímo ohrožovat přežívání druhu (Alexandrou et al. 2022, Rijks et al. 2022). Nízkopatogenní ptačí chřipka se v populaci volně žijících ptáků vyskytuje běžně a onemocnění má jen mírný průběh. Vysoce patogenní ptačí chřipka (HPAI) však má až 100% úmrtnost. Vyvinula se ve velkochovech drůbeže, odkud se opakovaně dostává i do přírody. V Česku se vyskytla poprvé v roce 2006 (Nagy et al. 2007). Od roku 2020 je široce rozšířena mezi volně žijícími ptáky po celém světě (Couty et al. 2026), a přestože bývalo zvykem, že se během letních měsíců z populací přirozeně ztratila, od roku 2022 je v nich přítomna pravděpodobně celoročně (European Food Safety Authority et al. 2022).

V Česku bylo v období od 1. 10. 2016 do 1. 10. 2017 mezi volně žijícími ptáky potvrzeno 51 případů vysoce patogenní ptačí chřipky. Od roku 2022 u nás vznikají ohniska ptačí chřipky již každoročně (SVS 2026). Virus napadá zejména vodní ptáky, především kachny, husy, labutě, racky a rybáky. Požřením nemocné kořisti se mohou nakazit i dravci či mrchožrouti. V roce 2023 mělo u nás toto onemocnění na svědomí úhyny desítky racků chechtavých a sokolů stěhovavých, u kterých byl subtyp H5N1 potvrzen v Chomutově, na Broumovsku a v Krkonoších u nejméně 7 uhynulých jedinců.

Nástrojem pro sledování pravděpodobnosti výskytu ptačí chřipky v populacích volně žijících ptáků je Bird Flu Radar kombinující údaje o výskytu druhů, průběhu migrace a hlášených ohniscích, na jejichž základě pravidelně aktualizuje mapy rizika výskytu choroby. V roce 2023 jej spustil Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA) ve spolupráci s EuroBirdPortal, EURING a epidemiologickou společností EpiMundi. Daty do něj přispívají i Avif nebo česká kroužkovací databáze.

Ptačí neštovice

Původcem choroby jsou viry z čeledi Poxviridae. Nodulární forma způsobující kožní „nádorovité“ útvary byla u nás poprvé prokázána v roce 2005 u sýkory koňadry. Původce choroby se do střední Evropy pravděpodobně dostal s ptáky migrujícími ze severu a od té doby se vyskytuje stále častěji v Česku i v okolních státech. Od prosince 2005 do května 2009 bylo z našeho území popsáno 24 případů (Literák et al. 2010). Mezi lety 2009 a 2025 bylo do Avifu vloženo 245 záznamů ptačích neštovic u více než 20 druhů. Sýkora koňadra patří se 168 záznamy a 190 nakaženými jedinci i nadále k nejpostiženějším druhům.

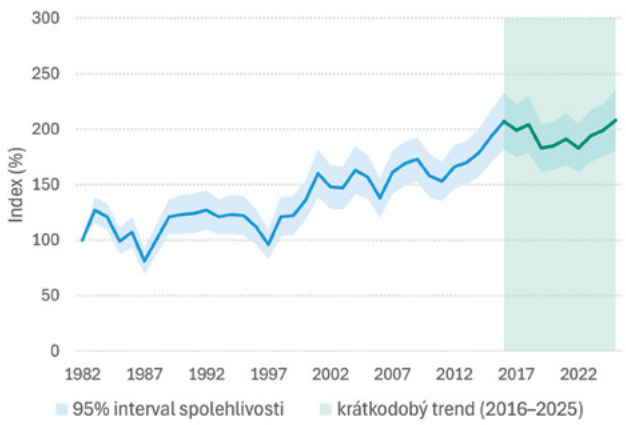

Obr. 28: Počet záznamů ptačích neštovic v jednotlivých letech. Zdroj dat: faunistická databáze Avif

Hygiena na krmítku je klíčová – čistíme ho alespoň jednou týdně, foto: Věra Sychrová

Virus usutu

V Česku byl virus usutu (z čeledi Flaviviridae) poprvé prokázán v roce 2011 v Brně u uhynulého kosa černého. Propuknutí nákazy v roce 2018 v Praze vedlo k lokální zvýšené úmrtnosti kosů černých, virus byl ale prokázán i v jiných českých městech, a to jak v ptácích, tak i v přenašečích (komárech rodu *Culex*) (Hönig et al. 2019). Mezi lety 2018 a 2019 početnost kosa černého poklesla o 10 % (obr. 29), nelze však s jistotou říct, že jde o důsledek nákazy. Víme ale, že nemocní nebo mrtví jedinci kosa černého byli pozorováni napříč Českem a z celkem 40 pozorování uhynulých nebo nemocných ptáků vložených v roce 2018 do Avifu patřila kosovi černému s 13 jedinci bezmála třetina všech záznamů.

Obr. 29: Populační trend kosa černého (*Turdus merula*). Zdroj: ČSO (LSD/JPSP)

Trichomonóza

Je známá také jako „krmítková nákaza“. Jejím původcem je prvok bičenka drůbeží (*Trichomonas gallinae*) a postihuje měkkozobé ptáky nebo dravce. V roce 2005 byl ve Velké Británii poprvé zaznamenán i přenos na pěvce, a to zvonka zeleného (Lawson et al. 2012). Choroba se v následujících letech zřejmě migrujícími pěnkavami obecnými rozšířila nejprve do Skandinávie a v roce 2012 i k nám. Mezi lety 2009 a 2025 tvořil naprostou většinu přijatých záznamů v Avifu s 630 nakaženými nebo uhynulými jedinci s podezřením na trichomonózu zvonek zelený. Postiženi byli i další pěnkavovití ptáci: čížek lesní, dlask tlustozobý, pěnkava obecná, zvonohlík zahradní, hýl obecný, stehlík obecný, ale i sýkora modřinka.

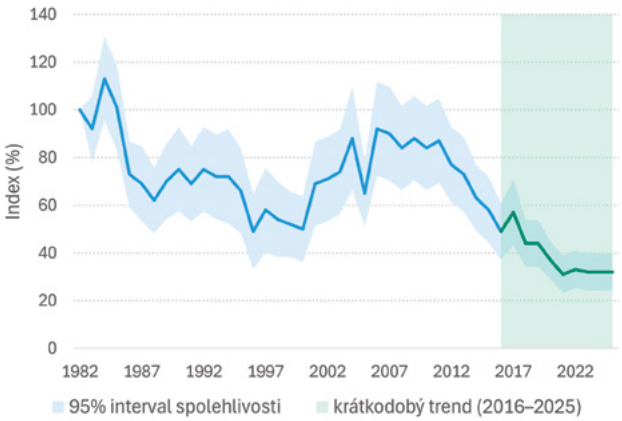

Bičenka drůbeží se přenáší přímým kontaktem ptáků, slinami, kontaminovanými zbytky potravy nebo vodou. Původce napadá trávicí trakt, způsobuje záněty jícnu a ptákům znemožňuje polykání, v důsledku čehož mají nemocní jedinci peří kolem zobáku mokré, znečištěné slinami a zbytky potravy. Hlavně u pěvců nákaza končí úhynem. Onemocnění se mezi ptáky vyskytuje celoročně, avšak počet nahlášených nemocných nebo uhynulých zvonků s podezřením na trichomonózu je v jarních a letních měsících čtyřikrát

vyšší než v zimě. Ve vlhkém organickém materiálu přežívá bičenka až 48 hodin (McBurney et al. 2017). Pokud ptáky přikrmujeme, krmítko i prostor pod ním jednou týdně čistíme. Vyhýbáme se přikrmování na plochém krmítku mimo zimní období.

Zvonek zelený: hlavní oběť „krmítkové nemoci“

Zvonek zelený (*Chloris chloris*) dnes patří mezi trichomonózou nejpostiženější druhy. K jejímu přenosu z holubovitých ptáků na zvonky došlo na Britských ostrovech pravděpodobně na krmítku. Krátce nato, v roce 2005, propukla v tamní populaci první velká epidemie, po které začaly počty jedinců strmě klesat. Za 20 let se populace zmenšila až o 70 %.

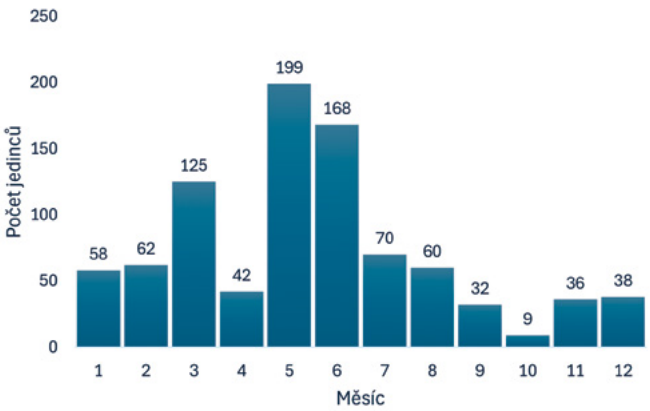
U nás se první hromadné úhyny zvonků objevily v roce 2012 a od té doby početnost naší populace klesá. Nyní u nás hnízdí o 56 % méně zvonků než v roce 2009.

Obr. 30: Populační trend zvonka zeleného (*Chloris chloris*). Zdroj: ČSO (LSD/JPSP)

Zvonek zelený, foto: Květa Skopalová, Flickr ČSO

Obr. 31: Rozložení počtu jedinců zvonka zeleného s příznaky trichomonózy mezi jednotlivé měsíce. Zdroj: faunistická databáze Avif (2012–2025)

Řešení

Ptáci jako citlivé indikátory stavu životního prostředí ukazují, že česká příroda a krajina nejsou v dobré kondici. Zastavení jejich úbytku vyžaduje kombinaci systematického monitoringu, legislativy a osvěty i zavádění účinných, údaji podložených opatření a šetrných metod hospodaření v krajině. Cílem těchto přístupů je obnova přírodních funkcí krajiny a návrat početnějších ptačích populací.

Kosení v ptačím parku Zbudovská blata, foto: Tereza Valchářová

Legislativa a dotační programy

Díky oblíbenosti ptáků je snaha o jejich legislativní ochranu stejně stará jako snaha o samotnou ochranu přírody. Není proto překvapivé, že ptáci byli jednou z prvních skupin organismů, jimž se na našem území dostalo legislativní ochrany. Již v roce 1870 byly v tehdejším Rakousku-Uhersku vyhlášeny tři zákony nařizující ochranu vyjmenovaných druhů živočichů (převážně ptáků) „zeměvzdělání užitečných".

V současnosti jsou u nás ptáci právně chráněni mezinárodními úmluvami, evropskou a v první řadě českou legislativou. Mezinárodní úmluvy mají přeshraniční přesah a u tak mobilní skupiny organismů, jakou ptáci bezesporu jsou, mají velký význam pro ochranu druhů nejen na evropských hnízdištích, ale i na tahových cestách a zimovištích. Pro stěhovavé druhy ptáků patří k nejvýznamnějším **Bonnská úmluva z roku 1979** o ochraně stěhovavých druhů živočichů. V jejím rámci byla v roce 1995 přijata Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA) nebo Memorandum porozumění o ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého.

Vstupem do Evropské unie 1. 5. 2004 se Česká republika zavázala převzít evropskou legislativu a promítnout ji do českého právního řádu. Na úrovni EU jsou ptáci chráněni především **směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků (tzv. směrnice o ptácích)**. Tato direktiva zaručuje ochranu jedinců, vajec, ale také hnízd a stanovišť všech volně žijících druhů ptáků. Směrnice o ptácích rovněž nařizuje členským státům vymezit ptačí oblasti jako nejcennější území pro druhy evropského významu. V Česku najdeme celkem 42 ptačích oblastí pokrývajících 9,1 % území.

Zákonná ochrana ptáků je u nás zakotvena v **zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**. Ptáci jsou jako jediné organismy chráněni na úrovni jedinců obecnou ochranou a dále v rámci přísnější ochrany zvláště chráněných druhů, pro něž jsou vyhlašovány celostátní záchranné programy (ZP) nebo regionální akční plány (RAP). Již přijaté ZP se věnují sýčku obecnému a mezi připravovanými je například ZP pro tetřívka obecného. Jediné dva přijaté RAP se týkají tetřeva hlušce v Beskydech a bekasiny otavní na Vysočině. Kromě toho se legislativní ochrana ptáků týká i jiných částí zákona, lze například vzpomenout § 5 odst. 3, v rámci něhož mají fyzické a právnické osoby povinnost postupovat tak, aby zabránily zbytečnému zraňování nebo úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů.

Pro potřeby ochrany přírody vzniká na Ministerstvu životního prostředí množství dotačních titulů. Mezi nejvýznamnější patří **operační program Životní prostředí** (OPŽP). Ten má jako jeden z hlavních cílů posilování ochrany a zachování přírody, biologické rozmanitosti a zelené infrastruktury. V rámci OPŽP však může žadatel podat projekt i na potlačení invazních druhů. Formou dotačních titulů, jako je Program péče o krajinu (PPK) nebo Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK), lze požádat například o financování vyvěšování ptačích budek či hnízdních podložek na podporu lokálních populací ptáků. Z výše zmíněných programů se financují i projekty zaměřené na aktivní péči o biotop ohrožených druhů, včetně jeho vytváření a zlepšování jeho stavu.

Samostatnou kapitolou jsou pak dotační tituly vyhlašované Ministerstvem zemědělství. K nejvýznamnějším patří **agroenvironmentálně-klimatická opatření** (AEKO), která podporují šetrné hospodaření na zemědělské půdě. Hned dvě z těchto opatření mají za úkol přímou ochranu hnízdišť dvou druhů ptáků – čejky chocholaté a chřástala polního.

Orel královský, foto: Jozef Chavko

Orel královský – šířící se, ale stále ohrožený

Orel královský (*Aquila heliaca*) u nás poprvé zahnízdil v roce 1998 v oblasti soutoku Moravy a Dyje a od té doby jeho populace narostla na neuvěřitelných 40 párů. Stejně jako u raroha leží Česko na severozápadním okraji hnízdního areálu tohoto převážně stepního dravce. Jádrem jeho hnízdního výskytu u nás je jižní a jihovýchodní Morava, ale jednotlivé páry v posledních letech osídlily i regiony jižních, středních a východních Čech nebo střední Moravy. Dalšímu šíření nasvědčuje i loňský pokus o hnízdění v Bavorsku.

Orel královský se k nám šíří především díky prosperujícím populacím v Maďarsku a na Slovensku. Obývá otevřenou, převážně zemědělskou krajinu, v menší míře i lužní lesy. Hnízda staví obvykle na vrcholcích vysokých stromů, např. topolů (často na jmelí) nebo dubů (na ochmetech). Ročně vyvádí 1 až 3 mláďata.

Orla královského u nás ohrožují jednak nezabezpečené sloupy vysokého napětí, jednak přímé pronásledování – jak zástřely, tak i, vzhledem k tomu, že jde o částečně mrchožravého dravce, otrávené návnady. Na ochranu a podporu orla královského byl zaměřen evropský projekt PannonEagle Life, jehož byla ČSO partnerem v letech 2017–2022. Orel královský u nás paradoxně není zvláště chráněným druhem živočicha: příslušná vyhláška, která stanovuje jejich seznam, pochází z roku 1992, kdy u nás tento druh ještě nehnízdil, a bohužel se jej do ní nepodařilo zanést ani při novelizacích. Kromě obecné ochrany je tak jeho ochrana legislativně zabezpečena pouze v ptačí oblasti Soutok-Tvrdonicko (součásti dnešní CHKO Soutok), kde je jedním z tzv. předmětů ochrany.

Bezlesí ptačí oblasti Jeseníky obývají linduška horská a luční nebo kos horský, foto: Petr Šaj

Územní ochrana

Územní ochranu biotopů ptáků zajišťují v Česku zvláště chráněná území. Speciální kategorií jsou ptačí oblasti soustavy Natura 2000, jejichž hlavním cílem je ochrana evropsky ohrožených druhů ptáků. Státní ochranu přírody doplňují chráněná území pod záštitou nestátních subjektů – nevládních organizací a soukromých vlastníků.

Územní ochrana stanovišť obývaných ubývajícími, ohroženými i vzácnými druhy ptáků prošla od roku 2009 zásadním vývojem. Obecná ochrana přírodně cenných území je u nás zajišťována pomocí maloplošných a velkoplošných zvláště chráněných území. Tato síť byla zásadně doplněna se vstupem ČR do Evropské unie. Základem zvláštní ochrany ptáků se staly ptačí oblasti soustavy Natura 2000, jež byly v našem právu legislativně ukotveny v roce 2004 a v tomto a následujícím roce také vyhlášeny. Každá z ptačích oblastí má jasně definované předměty ochrany, jimiž jsou druhy z přílohy I evropské směrnice o ptácích. Teprve v říjnu 2009 byl však celý návrh 41 území dokončen vyhlášením ptačích oblastí Českobudějovické rybníky a Dehtář v Jižních Čechách. Zatím poslední, 42. ptačí oblastí v Česku se stala ptačí oblast Západní Krušné hory vyhlášená k ochraně tetřívka obecného a sýce rousného koncem roku 2024. Všechny ptačí oblasti dnes pokrývají zhruba 9 % rozlohy našeho státu.

V období po vzniku ptačích oblastí se tato nová kategorie začala etablovat jako nový limit ve využívání krajiny. Jejich ochrana se promítá do územně plánovací dokumentace na všech úrovních – Politiky územního rozvoje ČR, krajských zásad územního rozvoje, územních plánů obcí i dalších rozvojových koncepcí.

Pouze územní omezení však k efektivní ochraně ptáků nestačí. Biotopy ohrožených druhů jsou výsledkem

působení mnoha faktorů a procházejí vývojem, který není vždy v souladu s ekologickými nároky těchto druhů. Velká část přírodních stanovišť potřebuje aktivní péči nebo alespoň základní pravidla pro zachování jejich funkce. Pro každou ptačí oblast byly proto vytvořeny tzv. souhrny doporučených opatření. Jejich cílem je zajistit dobrý stav biotopů druhů návrhem vhodného hospodaření, ale též aktivními opatřeními, jako jsou údržba bezlesí, vhodné sečení luk, obnova vodního režimu apod. Ne vždy se však daří tyto návrhy uvést do praxe a skutečně realizovat.

Každý členský stát EU má povinnost sledovat stav předmětů ochrany ptačích oblastí a pravidelně o něm informovat Evropskou komisi. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR nastavila ve spolupráci s ČSO systém monitoringu ptáků v ptačích oblastech. V pravidelných cyklech se v terénu monitoruje a následně hodnotí stav chráněných ptačích druhů. Díky této činnosti, na níž se zásadní měrou podílejí členové ČSO, máme dlouhou řadu dat o ptácích, známe vývojové trendy jejich populací i podrobnosti o jejich prostředí.

Na základě monitoringu víme, že ani ptačí oblasti nejsou schopny zastavit mizení ohrožených druhů. Nepříznivý vývoj bohužel postihl některé jejich populace takovou měrou, že vymizely nejen z volné krajiny, ale i z chráněných území, včetně ptačích oblastí, které je měly chránit. To je příklad strnada zahradního, který v jediné ptačí oblasti, kde byl předmětem ochrany, Hovoransku-Čejkovicku, již prakticky vymizel. Podobný osud však hrozí i jiným druhům.

Minulá dvě desetiletí přinesla i velmi pozitivní jev – vznik území deklarovaných pro ochranu ptáků, která nespravuje stát, nýbrž nevládní organizace a soukromé subjekty. ČSO má v tomto procesu vůdčí roli. Mezi lety 2006 a 2025 vzniklo celkem sedm ptačích parků – území o velikosti desítek až stovek hektarů (celkově více než 700 ha). Prvním z nich jsou Josefovské louky v nivě řeky Metuje v Královéhradeckém kraji; dosud poslední, Jihlávka na Vysočině, vznikl v roce 2026. Vizí je existence ptačího parku v každém kraji ČR do roku 2042. Jejich cílem je chránit ptáky a jejich prostředí, otevírat se veřejnosti a informovat ji o významu přírody pro lidskou společnost. Potěšující je, že ČSO není ve své snaze sama. Podobně se o ochranu životního prostředí formou vlastnictví cenných lokalit snaží například firma Semix, která na Opavsku pečuje o ptačí rezervaci Kozmické ptačí louky a dalších pět lokalit. Pozemkové spolky, neziskové organizace, jejichž garantem je Český svaz ochránců přírody, spravují 3 600 ha na 820 lokalitách (pozemkovespolky.cz).

Nejstarší park ČSO Josefovské louky u Jaroměře; foto: Ludmila Korešová

Šetrné hospodaření

Česká krajina čelí dvěma krizím – krizi biologické rozmanitosti a klimatu –, jejichž průběh se v posledních dvou desetiletích nepodařilo zastavit. Jednou z cest, jak jejich důsledky zmírnit, je důsledné zavádění principů šetrného hospodaření, které přináší prokazatelný užitek nejen ptactvu, ale celé přírodě.

V Česku je lidskou činností (zemědělstvím a lesnictvím) obhospodařováno přibližně 87 % z celkové rozlohy státu. Z území o velikosti 78 871 km² připadá 53,1 % na zemědělskou půdu a 34,0 % na lesní pozemky (ČSÚ 2026b). Další 2,2 % tvoří vodní plochy včetně chovných rybníků. Způsob, jakým na polích, v lesích a rybnících hospodaříme, proto zásadně ovlivňuje nejen přírodní rozmanitost, ale i kvalitu našich životů.

Základní pilíře šetrného hospodaření

Šetrné zemědělství a lesnictví nestojí na maximalizaci okamžitého výnosu, ale na dlouhodobé udržitelnosti a obnově přirozených ekosystémových funkcí krajiny.

- **Obnova krajinné mozaiky:** Klíčové je zmenšení velikosti monokulturních ploch. V Česku se nacházejí jedny z největších půdních bloků ve střední Evropě – v roce 2020 byla průměrná velikost dílu půdních bloků (DPB) 5,6 ha (Cenia 2021). I když se tato velikost v poslední době snižuje, největší rozlohu stále tvoří DPB o velikosti 5–20 ha, přičemž největší DPB o rozloze 60 ha a více tvoří 11,5 % celkové plochy. Velké půdní bloky přitom zvyšují náchylnost krajiny k vodní a větrné erozi a snižují její biodiverzitu (VÚMOP 2015). Ideálním krokem je rozčlenění polí na menší celky do 20 hektarů proložené biopásy, remízky a mezemi.
- **Redukce chemických vstupů:** Omezení plošného používání průmyslových hnojiv a syntetických pesticidů chrání hmyz, který tvoří základní potravní složku pro většinu hnízdících ptáků.
- **Obnova vodního režimu krajiny:** Revitalizace drobných vodních toků, opodstatněné budování tůní a obnova mokřadů pomáhají vracet vodu do vysušené půdy a vytvářejí stabilní mikroklima.
- **Šetrná mechanizace:** Používání plašičů na sekačkách, sečení luk od středu ke krajům a odklad senosečí na pozdější letní měsíce zachraňují tisíce mláďat druhů hnízdících na zemi.

Mozaiková seč v ovocném sadu, foto: Tereza Valchářová

Přínosy pro biodiverzitu a klima

Zdravá krajina funguje jako provázaný organismus. Opatření cílící na ochranu ptactva fungují jako tzv. deštníková ochrana i pro další organismy. Přítomnost remízků a travnatých pásů výrazně snižuje větrnou a vodní erozi půdy, která podle MŽP ČR ohrožuje až 67 % tuzemské zemědělské půdy. Správně strukturovaná zemědělská krajina dokáže zadržet až o 40 % více vody (VÚMOP 2015) a dostatek organické hmoty v šetrně obhospodařované půdě navíc podle Asociace soukromého zemědělství ČR zásadně obnovuje její retenční kapacitu, což stabilizuje krajinu v obdobích extrémního sucha. Druhově pestrá ptačí společenstva navíc přirozeně regulují hmyz a hraboše, čímž zemědělcům šetří náklady. Na plochách s ekologickým režimem pak stoupá početnost a hnízdní úspěšnost polních ptáků až o desítky procent (Hološková et al. 2025).

Návrat k šetrnému přístupu není krokem zpět, ale nutnou investicí do budoucnosti, odolnosti vůči klimatickým změnám a zachování našeho přírodního dědictví.

Fungující opatření v kulturní krajině

Chráněná území jsou nezastupitelným pilířem ochrany přírody. V Česku však zaujímají pouze 16,9 % rozlohy státu (ČSÚ 2026c), a sama o sobě proto k ochraně ptáků nestačí. Pro dlouhodobé přežití většiny druhů je klíčové, jak člověk hospodaří v kulturní krajině.

V polích a na loukách, v lesích i kolem rybníků se ukazuje, že klíčové jsou především pestrost prostředí, dostatek úkrytů a potravních zdrojů, ale také vhodné načasování managementových opatření, které minimalizuje ničení hnízd a ztráty mláďat. Neexistuje přitom univerzální řešení, které by fungovalo všude. Účinnost jednotlivých opatření závisí na stavu krajiny, potřebách konkrétních druhů i na tom, zda jsou opatření správně zacílená a dlouhodobě udržitelná. Právě proto má smysl podporovat systémové změny ve způsobu hospodaření, například zavádění principů ekologického nebo regenerativního zemědělství do obvyklé praxe, pestrou mozaiku zemědělských plodin, neprodukční krajinné prvky a šetrný management luk a pastvin (Kleijn et al. 2011, Tryjanowski et al. 2011).

Značení doupných stromů v lesích, foto: Vojtěch Kodet

Efektivní ochrana probíhá zejména tam, kde se daří propojit odborné poznatky s praktickým hospodařením. V lesích může jít o ponechání starých doupných stromů a také o omezení zásahů v době hnízdění. U vodních ptáků je zásadní vhodný vodní režim, zachování mokřadních stanovišť a cílený management podle nároků jednotlivých druhů. V otevřené zemědělské krajině je klíčové zvyšování její celkové pestrosti, vyloučení pesticidů, vhodná skladba plodin a správné načasování prací. Základem úspěchu všech těchto opatření je vzájemná spolupráce vlastníků, zemědělců, lesníků, rybářů, ochranářů i dobrovolníků (Arcilla & Strazds 2023, Maasri et al. 2026).

Ochrana hnízdních stromů

V roce 2007 byla uzavřena Deklarace o spolupráci v oblasti ochrany přírody a krajiny mezi ČSO a státním podnikem Lesy České republiky (LČR). Tento dokument deklarující společný zájem a úsilí v ochraně lesních druhů ptáků představuje první oficiální dohodu tohoto druhu mezi lesníky a ornitology v Evropě. Podpis deklarace byl formálním stvrzením již probíhající vzájemné spolupráce. V návaznosti na deklaraci mohou být uzavírány konkrétní smlouvy o spolupráci, a to jak na centrální úrovni, tak mezi nižšími organizačními složkami obou stran. První regionální smlouva podepsaná v témže roce se týkala spolupráce při ochraně stromů významných pro ptáky v lesích na Vysočině. Jedná se o ochranu doupných či odumřelých stromů a stromů s hnízdy dravců, čápů černých, případně dalších ohrožených druhů. Stromy jsou značeny modrými trojúhelníky a nejsou káceny; zůstávají ponechány v porostech k přirozenému dožití a rozpadu. V hospodářských lesích značíme stromy v dohodnutém počtu nejvýše 5 ks na hektar lesa, přičemž prioritu mají stromy s velkými datlími dutinami. Spolupráce se postupně rozšířila i u jiných vlastníků lesů a v dalších regionech. Jen na Vysočině bylo označeno již přes 8 000 stromů.

Ekofarma PROBIO ve Velkých Hostěrádkách, foto: archiv PROBIO

Ekofarmy

Ekologické a přírodě blízké hospodaření může významně přispět k ochraně ptáků zemědělské krajiny. Pozitivním příkladem je **ekofarma PROBIO ve Velkých Hostěrádkách**, která hospodaří v režimu BIO od roku 2009. Na 400 hektarech pěstuje pestrou skladbu obilovin, luskovin a pícnin a polovinu výměry věnuje meziplodinám. V roce 2024 zde bylo v rámci agrolesnického programu na devíti hektarech vysazeno téměř 3 000 stromů. Současně vznikly úhory, zatravněné úvratě, biokoridory a další prvky, které zvyšují pestrost krajiny a vytvářejí podmínky pro návrat hmyzu i ptáků.

Známým příkladem ze zahraničí je **Hope Farm v hrabství Cambridgeshire** ve východní Anglii. Pozemky o rozloze 181 ha vlastní a spravuje britská organizace RSPB, která zde ověřuje, jak lze skloubit rentabilní zemědělskou produkci s ochranou biodiverzity. Od roku 2000 se zde počet hnízdících polních ptáků více než ztrojnásobil, stavy skřivanů a konopek vzrostly nejméně trojnásobně a počet zimujících ptáků se zvýšil o více než 1 300 %. V zimě 2022/2023 zde bylo zaznamenáno 6 574 jedinců 52 druhů oproti 1 178 jedincům 32 druhů na počátku sledování.

Zkušenosti z Velkých Hostěrádek i Hope Farm ukazují, že ekologické hospodaření samo o sobě nestačí. Pokud je však spojeno s obnovou krajinných prvků, podporou hmyzu a vytvářením vhodných hnízdních podmínek, může se stát významným nástrojem ochrany ptáků zemědělské krajiny.

Na konci roku 2024 v ČR:

- ekologicky hospodařilo **5 565 farem**,
- na výměře **604 803 ha**,
- což představovalo **17,1 % zemědělské půdy ČR**,
- přibližně **každá osmá farma** hospodařila ekologicky. (MZe 2026a, ÚZEI 2025) Celková výměra zemědělské půdy činila přibližně **3,54 mil. ha**, takže konvenčně bylo obhospodařováno zhruba **2,93 mil. ha** (MZe 2026a).

Rok	Ekofarmy	Ekologická výměra (ha)	Podíl na ZPF
2009	~2 700	~398 000	~9,4 %
2012	~3 900	~489 000	~11,5 %
2015	~4 650	~494 000	~11,7 %
2018	~4 600	~540 000	~13,5 %
2021	~4 700	~551 000	~15,8 %
2023	~5 345	~591 000	~16,7 %
2024	**5 565**	**604 803**	**17,1 %**

Tabulka 12: Vývoj ekologického zemědělství od roku 2009. Zdroj: ročenky MZe a ÚZEI (MZe 2026b, ÚZEI 2024)

Mezi lety 2009 a 2024:

- se počet ekofarem více než **zdvojnásobil**, vzrostl zhruba z 2 700 na 5 600;
- ekologická výměra vzrostla asi o **200 tisíc hektarů**, ze 400 tisíc na více než 604 tisíc;
- podíl ekologického zemědělství se zvýšil z necelých **10 % na více než 17 %** zemědělské půdy (ÚZEI 2024, ÚZEI 2025, MZe 2026a)

Ochrana hnízd v polní krajině

Přímá ochrana hnízd slouží jako cílené opatření pro ptáky hnízdící na zemi, u nichž se doba hnízdění překrývá se zemědělskými polními pracemi. K vyhledávání hnízd se tradičně využívají dalekohledy, ale v posledních letech stále častěji i drony, zejména s termokamerou. V nepřehledném terénu umožňují efektivněji lokalizovat hnízda čejek, motáků a případně i skřivanů a dalších drobných pěvců. Ve všech případech je při nalezení hnízda nutné neprodleně oslovit dotčené zemědělce.

V případě **čejky chocholaté**, která s oblibou hnízdí v oraništích, jsou rizikové zejména jarní zemědělské zásahy typu diskování nebo setí. Prvním krokem při zajištění ochrany je přesně lokalizovat hnízdo. Nalezené hnízdo se viditelně označí, nejčastěji dvěma bambusovými tyčemi. Správně provedené označení nezvyšuje riziko opuštění hnízda ani predaci snůšky a snižuje počet hnízd zničených zemědělskou technikou (Van den Berg et al. 2026, Zámečník 2013, Zámečník et al. 2018).

Největší riziko pro **motáka lužního**, jehož hnízda bývají chráněna nejčastěji, nastává v období sklizně obilnin, kdy se v hnízdě často nacházejí ještě nevzletná mláďata. Pro dohledání hnízda je klíčové sledovat typické hnízdní chování jako přinášení stavebního materiálu do hnízda nebo přílet rodičů s kořistí. Samotná ochrana spočívá v instalaci oplocenky kolem hnízda. Vytvoří se čtvercová ohrádka o rozměrech 2 × 2 metry, kdy se na viditelně označené dřevěné kolíky zatlučené do země nad hlavní plodinu připevní jemné pletivo. Oplocenku zemědělec při sklizni objede a poté zůstává postavená až do vzletnosti mláďat. Někdy bývá doplněna ještě pachovým odpuzovačem, který pomáhá chránit před srstnatými predátory. Stejný způsob ochrany lze uplatnit také

Označování hnízda čejky chocholaté, foto: Michaela Kadavá

u motáka pochopa nebo kalouse pustovky (Berger-Geiger et al. 2019, Kunstmüller et al. 2015, Santagelli et al. 2015, Poprach et al. 2016b).

Pokud nejsme schopni hnízdo přesně lokalizovat, lze jeho ochranu zajistit ponecháním části porostu bez pojezdu zemědělské techniky. Tento postup je vhodný například u **chřástala polního**. Kolem volajícího samce se vymezí přibližně jeden až tři hektary, které se ponechají bez pojezdu techniky obvykle do poloviny srpna (Zámečník 2013).

Přímá ochrana hnízd je pouze jedním z nástrojů ochrany polních ptáků. Daleko účinnější jsou celoplošná krajinná opatření. Nicméně zajištění ochrany jednotlivých hnízd má svůj edukační význam. Zapojuje do ochrany přírody nejen odborníky, ale také zemědělce a dobrovolníky z řad veřejnosti.

Možnosti ochrany našich posledních chocholoušů

Chocholouš obecný (*Galerida cristata*) v Česku osidluje zejména zastavěné plochy na městské periferii, obchodní a průmyslové zóny a okolí kravínů a trvalých hnojišť. Jde o druh hnízdící na zemi. Velké procento hnízd a mláďat bývá proto usmrceno při sekání trávy, polních pracích a stavební činnosti. Nízká reprodukční úspěšnost je pravděpodobně hlavním důvodem jeho dramatického úbytku.

Zatímco v 80. letech 20. století u nás hnízdilo 1 100–2 200 párů, dnes hnízdní populace nejspíše nepřesahuje 400 párů. V Čechách již chocholouš téměř vyhynul, většina hnízdišť je koncentrována v nížinách jižní a střední Moravy.

Ochranná opatření pro hnízdní lokality by měla zahrnovat blokování sukcese, snížení frekvence sečení trávníků a zachování otevřených ploch. Začátkem jara by na hnízdištích měla být přítomna řídce porostlá půda nebo nízké trávníky. První seč lze uskutečnit v polovině května, kdy jsou mláďata z prvního hnízdění obvykle vzletná. Druhé sekání trávy je pak vhodné realizovat až koncem července. Případně je možné nahradit sekání extenzivní pastvou. V teritoriích chocholouše bychom neměli vysazovat stromy ani zahušťovat zástavbu, rozestup mezi budovami by měl být nejméně 150 m.

S ohledem na vzácnost tohoto zvláště chráněného druhu je žádoucí provádět v hnízdním období individuální monitoring párů s cílem přibližně určit polohu hnízd a domluvit dočasnou ochranu hnízdišť se správci pozemků. Tato praxe se osvědčila na Mladoboleslavsku, které zůstává jedním z posledních míst v Čechách, kde chocholouš hnízdí.

Označení hnízda chocholouše obecného páskou, foto: Libor Praus

Ochrana chřástala polního

V Evropské unii byla pro ochranu chřástala polního (*Crex crex*) vyhlášena řada ptačích oblastí. Administrace jeho cílené ochrany v rámci agro-environmentálně-klimatických opatření na trvalých travních porostech probíhá v Česku od roku 2004. Na dotčených plochách se seče až po 15. srpnu, pouze jedním žacím strojem od jednoho okraje půdního bloku ke druhému nebo od středu k okrajům, čímž se minimalizuje posekání nevzletných mláďat chřástalů. V oblastech atraktivních pro chřástaly však zemědělci bohužel často nejsou příliš ochotní se k titulu přihlásit. Pro plošnou ochranu chřástala je možné využít i tzv. újmy, kdy za luční porosty, kde chřástal hnízdí či kde volá více samců, lze zemědělcům vyplácet finanční náhradu ze státních prostředků z důvodu zákazu či omezení hospodaření v hnízdní době.

Opomíjená je ochrana okrajů hnízdišť před odletem ptáků na zimoviště, kdy chřástali během zhruba deseti dní v srpnu nejsou schopni letu z důvodu pelichání a často se ukrývají v zarostlých mezích či břehové vegetaci kolem potoků. Je proto žádoucí nekosit pásy vegetace kolem luk, vodotečí či polí, kde se ptáci na jaře trvale ozývali. Důležité je také zadat hlasové projevy samců do databáze Avif nebo je možné kontaktovat příslušné orgány ochrany přírody, případně ČSO.

Druhová ochrana

Druhová ochrana ptáků je v Česku založena na zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který v souladu se směrnicí EU o ptácích zajišťuje ochranu všech volně žijících ptáků.

Druhová ochrana dnes funguje ve dvou základních rovinách – obecné a zvláštní. Díky směrnici o ptácích mají ptáci v rámci **obecné ochrany** výsadní postavení. Oproti ostatním skupinám živočichů a rostlin se týká každého jedince jakéhokoli ptačího druhu volně žijícího na území Evropské unie. Je omezen jejich odchyt, držení a usmrcování (s výjimkou lovu podle zákona o myslivosti), úmyslné ničení a odstraňování hnízd, sběr a držení vajec a úmyslné vyrušování zejména v době rozmnožování.

Pro druhy, které jsou u nás ohrožené nebo vzácné, vědecky či kulturně velmi významné, platí **zvláštní ochrana**. Podle stupně ohrožení a míry vzácnosti se ptáci podle prováděcí vyhlášky č. 395/1992 Sb. dělí do tří kategorií:

kriticky ohrožené druhy: 33 druhů a 1 poddruh (např. koliha velká, tetřev hlušec, sokol stěhovavý nebo slavík modráček tundrový);

silně ohrožené druhy: 57 druhů a 1 poddruh (např. chřástal kropenatý, sýček obecný, tetřívek obecný nebo slavík modráček středoevropský);

ohrožené druhy: 29 druhů (např. potápka malá, moták pochop, rorýs obecný nebo moudivláček lužní).

Je však poněkud matoucí, že současně existuje tzv. červený seznam (Šťastný et al. 2017), který řadí ptačí druhy do podobných kategorií, a to podle jejich rizika vyhynutí na základě metodiky Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN). Nemá však žádnou právní závaznost a slouží jako podklad pro určování priorit v ochraně přírody, hodnocení vlivů na životní prostředí (EIA) nebo pro akademické účely.

V roce 2023 Ministerstvo životního prostředí ČR schválilo Koncepci aktivních nástrojů druhové ochrany v ČR pro období 2023–2032. Takovým nástrojem jsou např. **záchranné programy** pro druhy, u kterých je vysoké riziko vyhubení nebo vyhynutí v příštích 20 letech. Významným milníkem pro ptáky bylo schválení **Záchranného programu pro sýčka obecného** v roce 2020, na jehož přípravě se podílela i ČSO. Sýček patří mezi nejohroženější ptačí druhy v Česku, přičemž jeho populace klesla během několika desetiletí z desítek tisíc na přibližně sto párů. Ochrana zahrnuje instalaci bezpečných budek, zabezpečování technických pastí, úpravy hospodaření v okolí hnízdišť nebo vytváření vhodných lovišť. Díky tomu se sice podařilo zastavit prudký pokles populace, počet sýčků však nadále stagnuje a hnízdní úspěšnost meziročně silně kolísá. Druh tak zůstává na hranici vyhynutí a jeho budoucnost závisí především na zlepšení stavu zemědělské krajiny. Je to první a dosud jediný přijatý záchranný program pro ptačí druh v Česku; připravují se také pro dropa velkého, raroha velkého a tetřívka obecného.

Dalším nástrojem jsou **regionální akční plány** pro druhy ohrožené, ubývající nebo takové, u nichž hrozí vyhynutí v určitém regionu, například pro **tetřeva hlušce**. Jeho ochrana je zaměřena na obnovu vhodných horských lesů a vyhlašování klidových zón se zákazem vstupu veřejnosti mimo značené trasy. Koncepce také definuje **druhy vyžadující zvláštní zřetel** – včetně pěti ptáků jako třeba jeřábka lesního nebo vodouše rudonohého –, u nichž nemáme dostatek informací pro jejich ochranu, a kterým by se tedy měl věnovat vědecký výzkum. Devět ptačích druhů, např. břehouš černoocasý nebo chřástal polní, je pak zařazeno do nadnárodních managementových plánů nebo záchranných programů, pro něž České republice z mezinárodních úmluv plyne povinnost či možnost připravit cílené programy.

Za jednoznačný úspěch druhové ochrany lze považovat návrat některých dravců, jako je sokol stěhovavý (str. 35) nebo orel mořský (str. 60). Ukazuje se, že pokud je hlavní příčinou ohrožení přímé pronásledování nebo rušení a pokud jsou vhodné biotopy stále k dispozici, může být cílená druhová ochrana velmi účinná.

Přes řadu úspěchů však druhová ochrana naráží na své limity. Zkušenosti posledních let ukazují, že ochrana jednotlivých druhů nedokáže plně kompenzovat pokračující degradaci krajiny. Intenzifikace zemědělství, úbytek krajinných prvků, používání

pesticidů, fragmentace stanovišť nebo dopady klimatické změny nadále ohrožují druhovou bohatost. Proto se stále více potvrzuje, že dlouhodobě úspěšná ochrana druhů musí být propojena s obnovou ekologických funkcí krajiny a podporou přírodě blízkého hospodaření.

Revize druhové ochrany: největší plánovaná změna ochrany druhů od roku 1992

Současný systém ochrany druhů vznikal v druhé polovině 80. let. Od té doby se změnil jen omezeně, zejména při implementaci evropské legislativy po vstupu ČR do EU. Současně za více než třicet let zásadně pokročilo poznání ekologie druhů, změnil se stav krajiny i hlavní příčiny ohrožení biodiverzity. Přesto právní úprava zůstala založena především na ochraně jedinců, což lze považovat za jednu z hlavních slabin systému (Pešout et al. 2022).

Dalším problémem je zastaralý seznam zvláště chráněných druhů ptáků. Ten byl od roku 1992 upraven pouze v roce 2013, kdy z něj byl vyňat kormorán velký. Řada dnes silně ohrožených druhů na seznamu vůbec nefiguruje, zatímco některé dříve vzácné druhy již ochranu na této úrovni nepotřebují (Šíma & Zmeškalová 2018). To omezuje i možnosti aktivní péče, protože některé nástroje ochrany lze využít pouze pro zvláště chráněné druhy.

Potřebu reformy zdůraznily i dva klíčové státní dokumenty: Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016–2025 (Mach et al. 2016) a Státní program ochrany přírody a krajiny 2020–2025 (Mach et al. 2020). Hlavní myšlenkou návrhu revize, zveřejněné v roce 2022, je přesun důrazu z ochrany jedinců na ochranu biotopů a místních populací (AOPK ČR 2026b). Nejvýznamnější navrhovanou změnou je **oddělení priorit aktivní péče od seznamu zvláště chráněných druhů**. Aktivní péči by tak bylo možné poskytovat všem druhům zahrnutým v aktualizovaných červených seznamech, a tedy skutečně ohroženým vyhynutím, bez ohledu na jejich právní status. Druhou zásadní změnou je **posílení ochrany biotopů**. Nově by bylo možné postihovat ničení a poškozování biotopu přímo, aniž by bylo nutné dokazovat úhyn nebo poškození konkrétních jedinců. Ochrana by se vztahovala i na pravidelná hnízdiště, zimoviště nebo migrační lokality v době, kdy se tam daný druh právě nenachází. Novela dále zavádí pojem **místní populace** a přesouvá část ochrany právě na tuto úroveň.

Co to znamená pro ptáky? Klíčové je zejména posílení ochrany jejich stanovišť. Navrhovaný systém lépe odpovídá současným poznatkům, že hlavní příčinou úbytku většiny ptačích druhů je ztráta hnízdních a potravních biotopů. Ačkoli bylo legislativní projednání zahájeno v roce 2023, k srpnu 2026 novela stále nevstoupila v účinnost.

Hnízdní ostrovy pro rybáka obecného

Vytváření umělých hnízdišť, která nahrazují nedostatek těch přirozených, je populárním ochranářským opatřením. Často se přitom ale zapomíná na norka, případně jiné semiakvatické predátory. Příkladem druhu, jehož populace jsou u nás do velké míry závislé na ochranářské podpoře, je rybák obecný (*Sterna hirundo*), zařazený mezi silně ohrožené druhy. Právě pro něj se nejčastěji instalují hnízdní plošiny, které s oblibou obsazuje, a dokonce je preferuje před přírodními ostrovy. U nás i jinde v Evropě najdeme různá provedení, z nichž mnohá jsou však nevhodná. Zcela klíčová je totiž ochrana před vniknutím predátorů. Tu lze zajistit zejména správným technologickým řešením (Čamlík et al. 2014):

- umístění ve výšce alespoň 40 cm nad vodní hladinou; norek dokáže hbitě vyskočit přímo z vodní hladiny nebo vyšplhat po různých konstrukcích, proto je kromě výšky nad vodou důležitý také přesah;
- přesah hnízdní plošiny přes plovoucí část by měl být minimálně 40 cm; slouží zároveň jako vlnolam;
- materiál, který predátorům znemožní proniknutí na hnízdní ostrov.

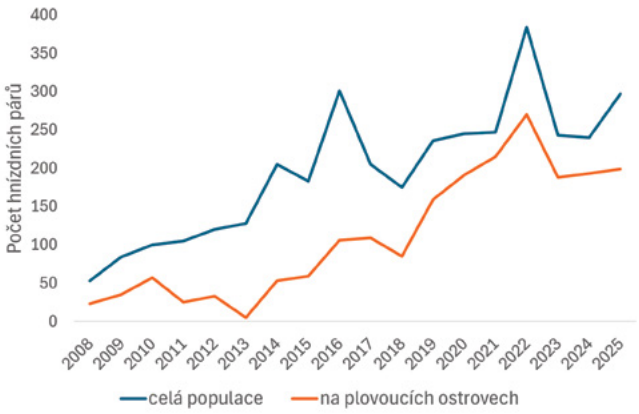
Dnes se nejvíce používají dřevo a sudy, které však vyžadují pravidelnou opravu a manipulaci s ostrovy. Škvírami mezi prkny může na ostrov proniknout nejen norek, ale třeba i potkan. Mohou vylézat také na vršky sudů a čekat na

Ostrov pro rybáky, foto: Ondřej Ryška

vhodné příležitosti nebo pronikat na ostrovy odspodu. Dřevěné ostrovy mají životnost omezenou na přibližně 5 let a navíc jsou náchylné na povětrnostní podmínky (zejména vlny). Ačkoliv je jejich výroba poměrně levná, náklady a energie vynaložená na údržbu jsou velmi vysoké. Trvalejším řešením je použití kvalitního dřeva a umístění ostrova na vyvýšené piloty; mohou však nastat problémy se zámrzem a posunem pilotů. Ideální nejsou ani betonové plovoucí ostrovy (používané původně například jako pontony pro lodě). Některá provedení mohou být totiž značně nestabilní, může docházet k naklánění ostrova, přesýpání štěrku apod. Vhodný není ani soubor menších ostrovů s vyšším těžištěm, kde také dochází k rozkývání a problémům s kotvením. Je nezbytné, aby betonové plovoucí ostrovy zůstaly stabilní i při větších vlnách. Těžiště, ponor a kotvení musí být dobře propočítány, aby nezpůsobily problémy zejména během hnízdění.

Jihomoravská pobočka ČSO se praktické ochraně rybáka obecného věnuje od roku 2008 – od údržby a úpravy hnízdních ostrovů až po péči o plovoucí ostrovy (Benko et al. 2015). Díky těmto opatřením populace rybáka obecného narostla více než pětinásobně. V současnosti všichni rybáci ve sledované oblasti hnízdí na plochách, o které se pečuje. Každoročně je to více než 825 m² ploch pro rybáka, z toho 372 m² tvoří 18 plovoucích ostrovů.

Obr. 32: Početnost hnízdní populace rybáka obecného na jižní Moravě

Monitoring

Abychom mohli ptactvo účinně chránit, potřebujeme vědět, kde jednotlivé druhy žijí, kolik jich je a jak se jim daří. K tomu nám slouží především monitorovací programy.

K nejvýznamnějším v Česku patří mapování pro atlasy hnízdního rozšíření ptáků, které sleduje aktuální výskyt a územní trendy hnízdícího ptactva. Od 70. let minulého století proběhlo celkem čtyřikrát a získané údaje byly zpracovány a následně publikovány v podobě atlasů hnízdního rozšíření ptáků. V roce 1995 vyšel také zatím jediný *Atlas zimního rozšíření ptáků* (Šťastný et al. 1985). Atlasy rozšíření poskytují informace o rozšíření a velikosti populací jednotlivých druhů ve sledovaných obdobích. Populační trendy běžných druhů ptáků jsou od roku 1982 zjišťovány nejprve v rámci Jednotného programu sčítání ptáků a od roku 2018 Liniovým sčítáním druhů. Mapování i sčítání jsou založena na práci dobrovolníků, bez kterých by data o ptácích nemohla být shromážděna v potřebném množství.

Pod hlavičkou ČSO fungují také pracovní skupiny pro monitoring a ochranu vybraných druhů ptáků, které sdružují odborníky na dané druhy a slouží ke sdílení poznatků nejen mezi jejich členy, ale i směrem k veřejnosti. Patří mezi ně Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov (SOVDS), Skupina pro výzkum a ochranu bahňáků (SVOB) nebo skupiny zaměřené na chřástala polního a jeřába popelavého. Od roku 2008 probíhá ve spolupráci Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR) s ČSO také monitoring druhů uvedených v příloze I ptačí směrnice („evropsky významných druhů“) s cílem zjistit aktuální stav a populační trendy, zejména u předmětů ochrany ptačích oblastí. V závislosti na finančních a personálních zdrojích AOPK ČR koordinuje i celostátní sčítání ptáků, kteří nejsou dostatečně zachyceni jinými monitorovacími programy, například koloniálně hnízdících druhů.

Nelze opomenout ani systematické monitorovací programy Kroužkovací stanice Národního muzea, mezi které patří mimo jiné tzv. Constant Effort Sites (CES). Ten kromě zachycení změn lokální avifauny přináší informace o reprodukční úspěšnosti v daném roce či o přežívání dospělců. Vodní druhy ptáků jsou sledovány v zimě, na tahu a v hnízdním období

Foto: Tereza Valchářová

v rámci hladinových sčítání, při nichž se standardizovanou metodikou sčítají ptáci na vodních plochách nebo tocích. Nejznámějším programem s celosvětovým dosahem je Mezinárodní sčítání vodních druhů ptáků (IWC). Do sledování stavu druhů jsou zapojeny také univerzity, a to jak formou výzkumu, tak výchovou mladých ornitologů.

K ukládání nálezových dat slouží především online databáze, včetně faunistické databáze ČSO (Avif). Všechny údaje jsou pak vloženy do nálezové databáze ochrany přírody (NDOP), která slouží jako odborný podklad pro orgány ochrany přírody. Většina dat je však přístupná i veřejnosti. Nashromážděná data jsou každých šest let zpracována do podoby zprávy o stavu jednotlivých druhů naší avifauny, která je předávána Evropské komisi.

Občanská věda

Občanská věda představuje způsob výzkumu, na jehož jednotlivých fázích (např. sběru dat nebo formulaci vědeckých otázek) se podílejí samotní občané. V řadě případů jde dokonce o jediný způsob, jak data v potřebném rozsahu a kvalitě získat (Dickinson et al. 2010, Kullenberg & Kasperowski 2016). Zapojení velkého množství lidí umožňuje pokrýt sběrem údajů rozlehlá území a získat objem informací, který by se výhradní účastí odborníků nikdy nepodařilo získat.

Koncept občanské vědy má v Česku téměř stoletou tradici – v roce 1934 vznikla Kroužkovací stanice Národního muzea (KS NM) a zároveň začalo sčítání čápů bílých. V ČSO je dnes na účasti dobrovolných spolupracovníků založena významná část vědecké činnosti. Údaje o výskytu a početnosti ptáků z programů Liniové sčítání druhů (2018–nyní) a dřívějšího Jednotného programu sčítání ptáků (1982–2024) slouží jako podklad pro výpočet populačních trendů, na jejichž základě stojí opatření na ochranu přírody na české i evropské úrovni. Na občanské vědě jsou založeny i programy CES (Constant Effort Sites) a RAS (Retraping Adults for Survival), které koordinuje Kroužkovací stanice Národního muzea a díky nimž existují spolehlivá data o produktivitě, přežívání a dynamice ptačích populací.

Od roku 2009 vznikly v ČSO další programy, které veřejnost zapojují do výzkumu. V roce 2014 byl spuštěn nejznámější program Čapí hnízda (Ipsos 2026), který navázal na tradiční sledování čápů bílých probíhající od roku 1984. O pět let později následovala Ptačí hodinka (sčítání ptáků nejen na krmítkách), která se postupem času stala jedním z největších programů občanské vědy v Česku (co do počtu účastníků). Jsou to ale i vyhledávání a ochrana hnízd čejek chocholatých nebo registrace hnízdišť synantropních druhů ptáků – rorýsů, jiřiček a kavek –, do kterých se veřejnost pravidelně zapojuje. Bez zapojení občanských vědců by se neobešly ani další významné ornitologické výzkumy v Česku – mezi lety 2011 a 2016 proběhlo první kolo projektu Nářečí českých strnadů organizované katedrou ekologie Přírodovědecké fakulty UK v Praze ve spolupráci s ČSO. Druhé kolo mapování strnadích dialektů bylo spuštěno v roce 2025.

V roce 2015 sestavila pracovní skupina Evropské asociace občanské vědy deset základních principů (ECSA 2015), jimiž se řídí i programy ČSO.

Ptačí hodinka je pro všechny generace, foto: Tereza Valchářová

Liniové sčítání druhů:
2025 | 108 spolupracovníků, 191 čtverců

Ptačí hodinka:
2025 | 39 921 lidí, 28 296 sčítání

Rorýsi, jiřičky a kavky
2025 | 98 účastníků, 1 475 záznamů

Čapí hnízda
2025 | zapojilo se 1 251 uživatelů (uživatelských účtů), zadali 17 546 pozorování

Avif:
2025 | 3 085 lidí, zadali 598 037 pozorování

Strnadí nářečí:
2025 | 58 nahravatelů, 570 nahrávek

Čejky:
2025 | 92 uživatelů (uživatelských účtů), 450 záznamů

Systematické sčítání běžných druhů ptáků

Celostátní sčítání ptáků v Česku probíhá od roku 1982. Nejprve to byl **Jednotný program sčítání ptáků (JPSP)**, který v roce 2018 nahradilo modernější **Liniové sčítání druhů (LSD)**. Podobné programy běží i v jiných zemích, 30 z nich včetně Česka každoročně dodává údaje pro Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků (PECBMS).

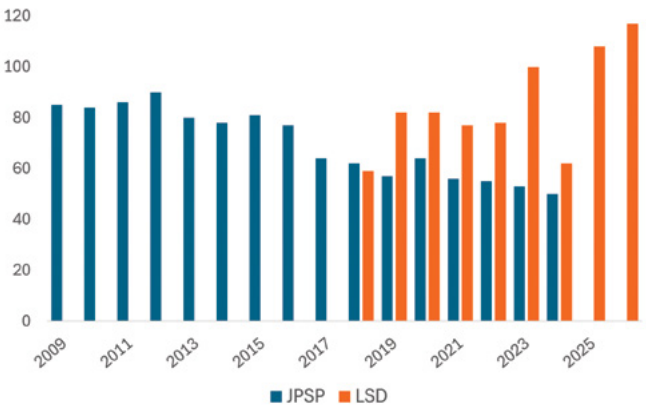
Podstatou programů je sčítání ptáků stálou metodikou na stejných lokalitách po co nejdelší dobu. Lokality jsou vybírány tak, aby jejich souhrn byl reprezentativní pro celé území státu. Sčítá se v hnízdním období (LSD sčítáme i v zimě) podle přesně stanovené metodiky, kterou musí terénní spolupracovníci přesně dodržet. Musí také výborně znát ptáky, především podle zpěvu či jiných hlasových projevů – naprostá většina záznamů ptáků při sčítání je podle hlasu. Nároky na spolupracovníky, jimiž jsou v drtivé většině dobrovolníci – amatérští ornitologové, jsou tedy vysoké. JPSP se za dobu jeho trvání zúčastnilo přes 220 spolupracovníků, do LSD se na jaře roku 2025 zapojilo 109 lidí, kteří sčítali ve 185 čtvercích.

Výsledky sčítání slouží jako podklad pro odborné zprávy, vědecké články a v podobě tzv. indikátorů běžných druhů ptáků jsou využívány státními institucemi v České republice i v EU. Tyto ptačí indikátory jsou jedny z mála dlouhodobě funkčních indikátorů biodiverzity. Využití v ochranářské praxi ilustruje případ hrdličky divoké: díky sčítání bylo zjištěno, že populace druhu v Evropě včetně Česka rychle ubývá. Hrdlička byla proto zařazena na globální červený seznam ohrožených druhů. Jedním z ohrožujících faktorů je lov ve Středomoří, a tak byli lovci pod tlakem dat ze sčítání nuceni uznat, že lov je třeba pozastavit. Tak se i stalo a díky sčítání víme, že populace hrdličky na to okamžitě zareagovala vzestupem. Monitoring pokračuje i nadále, a tak můžeme sledovat, zda se hrdličku divokou skutečně podaří zachránit.

Jsou to tedy data ze sčítání, která formují zákony a předpisy. JPSP i LSD jsou také příklady dobře vedených programů občanské vědy – účastní se jich amatéři, kteří ale pracují dle striktní odborné metodiky, a výsledky mají vědecké i praktické ochranářské uplatnění. Kéž by takových programů bylo více.

Občanská věda přispěla k ochraně hrdličky divoké, foto: Michal Lutonský

Obr. 33: Vývoj počtu spolupracovníků JPSP a LSD (2009–2025)

Česká data přispívají ke znalostem o stavu evropských ptáků

ČSO od roku 2002 koordinuje Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků (PECBMS), program Evropské rady pro sčítání ptáků (EBCC). V pražské kanceláři se sbíhají data z 30 zemí včetně Česka, sebraná patnácti tisíci zkušenými dobrovolníky, kteří standardizovaně sčítají ptáky v hnízdní době. Národní koordinátoři z nich jednotnou metodikou počítají populační indexy, které jsou statisticky robustní a mezinárodně srovnatelné. Ty pak slouží k výpočtu evropských druhových indexů, které se následně agregují do vícedruhových indikátorů. Ptačí evropské indikátory schválené Eurostatem patří mezi klíčové ukazatele biologické rozmanitosti EU v rámci Ukazatelů udržitelného rozvoje EU (Cíl 15: Život na pevnině). Využívají je i další instituce, jako je Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) nebo Evropská agentura pro životní prostředí (EEA). Hrají zásadní roli při hodnocení účinnosti politik a plnění cílů Strategie EU pro biologickou rozmanitost do roku 2030 i 8. akčního programu pro životní prostředí.

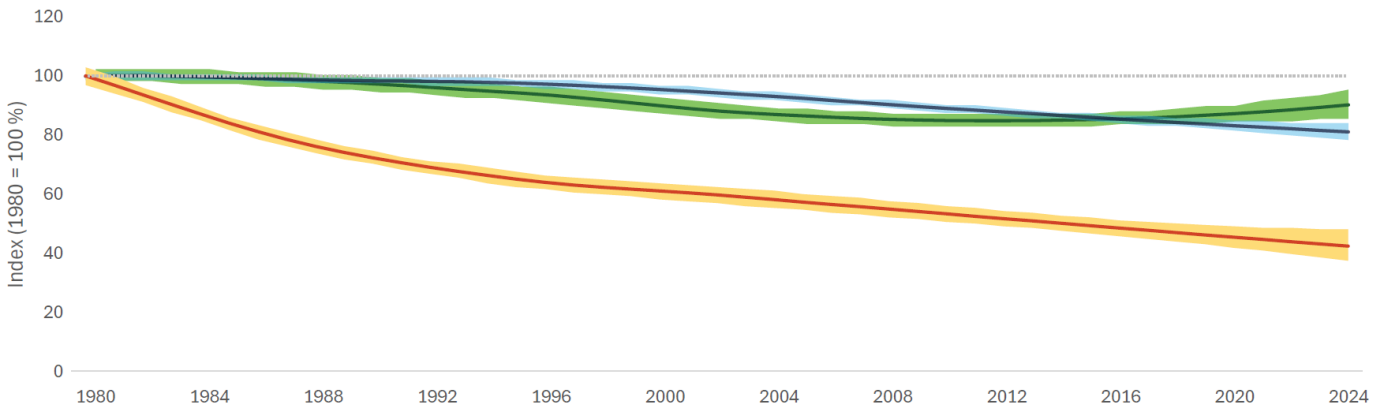
Údaje jsou široce využívány i ve výzkumu – pomáhají zkoumat hnací síly trendů v populacích, vývoj klimatu či dopad hospodaření na ptáky. Mezi lety 2009 a 2025 bylo na základě údajů PECBMS uveřejněno 46 vědeckých článků.

Nejvyužívanější indikátor biodiverzity hovoří o ptácích

Indikátor polních ptáků (Farmland Bird Index, FBI) sleduje vývoj populací běžných druhů závislých na polních biotopech. V rámci Společné zemědělské politiky (SZP) funguje jako jeden z mála ukazatelů celkové biologické rozmanitosti, který slouží k posouzení dopadu zemědělských dotací a způsobů využívání půdy na volně žijící živočichy. Měří míru změn relativní početnosti 39 polních druhů v jednotlivých evropských zemích od roku 1980. Údaje slouží jako podklad pro ochranu přírody a jako vodítko pro cílená agroenvironmentální opatření na národní i unijní úrovni.

Jedná se o jeden z vědecky nejrobustnějších a nákladově nejefektivnějších způsobů měření výkonnosti SZP z hlediska jejích environmentálních cílů. Také nařízení EU o obnově přírody v článcích 11 a 12 ukládá členským státům povinnost zastavit do roku 2030 pokles a v následujícím období dosáhnout vzestupného trendu početnosti běžných polních (ale i lesních) ptáků.

V roce 2009 byla hodnota indexu –46 %. Úbytek pokračoval a v porovnání s rokem 2010 žilo v roce 2024 v evropské krajině o 20,5 % méně polních ptáků. Celkový úbytek od začátku časové řady, tedy mezi lety 1980 a 2024, je již 58 % – za 44 let jsme tedy ztratili více než polovinu běžných druhů zemědělské krajiny.

Obr. 34: Evropské indikátory běžných druhů ptáků (1980–2024). Modře – indikátor běžných druhů ptáků. Zeleně – indikátor lesních druhů ptáků. Červeně – indikátor ptáků zemědělské krajiny. Podkres světlou barvou – 95% interval spolehlivosti. Zdroj: PECBMS

Samec poláka velkého, foto: Jiří Vondráček

Nejstarší program sčítá vodní ptáky v zimě

Zimní sčítání vodních ptáků (International Waterbird Census, IWC), v současnosti koordinované katedrou ekologie Fakulty životního prostředí České zemědělské univerzity, probíhá v Česku od roku 1966 a je součástí mezinárodního programu Wetlands International. Každoročně u nás v lednu 650–800 dobrovolníků sčítá ptáky na řekách, rybnících, nádržích i antropogenních vodách pomocí jednotné metodiky, což umožňuje dlouhodobé sledování trendů početnosti.

Údaje sebrané v rámci sčítání slouží k identifikaci mokřadů mezinárodního významu v rámci Ramsarské úmluvy a ptačích oblastí v rámci sítě Natura 2000. Odhady trendů a velikosti populací založené na získaných datech se používají při hodnocení dopadu lovu vodních ptáků a zajištění jeho udržitelnosti, stejně jako při posouzení stavu populací vodních ptáků v rámci mezinárodní Dohody o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků (AEWA). Odhady velikosti zimujících populací a jejich změny se využívají také na národní úrovni k hodnocení stavu přírody a účinnosti ochrany podle článku 12 směrnice EU o ptácích.

Mezi lety 2005 a 2020 u nás došlo k výrazným změnám: celkový počet zimujících vodních ptáků v Česku rostl a současně se měnilo druhové složení i prostorové rozšíření (Musil et al. 2024). Růst zaznamenávají zejména rybožravé a býložravé druhy (např. kormoráni, volavky, husy), kterým vyhovují mírnější zimy a změny hospodaření. Naopak druhy závislé na vodních bezobratlých, jako jsou polák velký a chocholačka, často ubývají.

Důležitým zjištěním je posun zimovišť: část populací se přesouvá ze západní a jižní Evropy více do vnitrozemí a na severovýchod, takže Česko získává na významu jako zimoviště. Současně roste role člověkem vytvořených biotopů, zejména přehrad, pískoven a zatopených lomů, které doplňují tradiční rybníky a řeky.

Dlouhodobá časová řada umožňuje identifikovat významné lokality i druhy s výraznými změnami početnosti a poskytuje podklady pro ochranu mokřadů a plnění mezinárodních závazků.

Čáp bílý, foto: Tomáš Bělka

Čapí hnízda

Sčítání čápů bílých má v Česku dlouholetou tradici, v počátcích bylo úzce spojeno s mezinárodním sčítáním. To první proběhlo již v roce 1934, další následovala v letech 1958 a 1974. Od té doby se čápi sčítají pravidelně v desetiletých intervalech. V roce 1984 se sčítání ujal Bohumil Rejman, koordinátor Pracovní skupiny pro výzkum, ochranu a evidenci čápa bílého. V roce 2014 byli ptákem roku vyhlášeni čáp bílý a čáp černý. Při této příležitosti vznikl program občanské vědy Čapí hnízda a data o průběhu hnízdění čápů bílých jsou od té doby každoročně zadávána širokou veřejností do databáze Čapí hnízda. Ta běží na platformě faunistické databáze ČSO Avif, přičemž vstupním prostředím je interaktivní mapa známých hnízd, která ukazuje obsazenost hnízd, stáří mláďat i hnízda, která potřebují kontrolu. Pro každé hnízdo vzniká elektronická hnízdní karta.

Dobrovolníci zaznamenávají údaje o příletech čápů, počtu a stáří mláďat, chování čápů i různé další zajímavosti a mohou založit nově vzniklé či nalezené hnízdo. S dobrovolníky je udržována e-mailová komunikace a jsou vyzýváni ke sběru dat v klíčových momentech hnízdní sezony. Široká veřejnost je motivována prostřednictvím mediálních kampaní na sociálních sítích. Po ukončení každé hnízdní sezony data procházejí validací, k úpravám databáze ale dochází i průběžně na základě výzev dobrovolníků.

Pozorovací úsilí od počátku programu roste. Počet spolupracovníků se více než zdvojnásobil, počet vložených údajů se více než ztrojnásobil. V roce 2025 vložilo pozorování 1 264 dobrovolníků, kteří do databáze zadali více než 18 000 záznamů.

Samice rehka domácího, foto: Pavel Štěpánek

Rehci v zimě

Program Rehci v zimě vznikl jako doprovodná akce kampaně Pták roku 2024 s cílem zmapovat zimování rehka domácího v Česku. Hlavní motivací byla myšlenka, že postupné oteplování klimatu ovlivňuje migrační chování některých druhů ptáků. Rehek domácí se ukázal jako ideální druh, protože v posledních letech u nás přibývá zimujících jedinců tohoto původně tažného ptáka. Zároveň jde o dobře známý druh lidských sídel.

Do programu se během tří zim zapojilo 668 dobrovolníků, kteří odevzdali více než 2 600 záznamů o přítomnosti i nepřítomnosti druhu prakticky z celého území republiky. Vznikl tak unikátní datový soubor, který umožňuje sledovat jeho zimní početnost, rozšíření a využívání prostředí.

Vyhodnocení výsledků ukázalo, že nejvyšší počet rehků byl zaznamenán na začátku prosince a během zimy se početnost postupně snižovala. Rehci zimovali především v nižších polohách a s rostoucí nadmořskou výškou jejich početnost klesala. Výrazně častěji zimovali ve městech než ve volné zemědělské krajině. Nejvyšší pravděpodobnost zimního výskytu byla v nesouvislé zástavbě a průmyslových areálech.

Program ukazuje, že údaje získané v rámci občanské vědy mohou významně přispět k poznání probíhajících změn migračního chování ptáků v důsledku změny klimatu. Další sezony umožní sledovat meziroční změny a dlouhodobé trendy v zimování rehka domácího a mohou inspirovat podobné programy zaměřené na zimování dalších původně tažných druhů v našich podmínkách.

Osvěta a vzdělávání

Přístup k informacím je ve 21. století doslova neomezený. Díky internetu a nástupu umělé inteligence získáme odpověď na libovolnou otázku v řádu sekund. Výzvou je, jak se v záplavě informací vyznat, jak s nimi pracovat a jak je využívat. A jak je odlišit od dezinformací.

Ochrana ptáků totiž začíná u lidí. ČSO nabízí cestu, jak lidi k ptákům přivést a provázet je dál. Jen k ochraně synantropních druhů a prevenci kolizí se skly jsme poskytli přes 1 300 konzultací a na 36 seminářích proškolili více než 500 odborníků, úředníků či zaměstnanců státní správy nebo stavebních firem, učitelů, architektů, inspektorů ČIŽP, designérů a projektantů, ale i dobrovolníků z řad veřejnosti. Pro zemědělce, myslivce a další zástupce odborné i laické veřejnosti každoročně pořádáme semináře, školení a workshopy o ochraně ptáků v zemědělské krajině. Systematicky se věnujeme i nelegálnímu pronásledování ptáků, školíme soudce, inspektory ČIŽP a policisty, a to i v zahraničí (Rakousko, Chorvatsko). V rámci přípravy druhého Evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků jsme v zemích jihovýchodní a východní Evropy pořádali semináře a workshopy zaměřené na praktické zaučení v terénní metodice a podporu sběru dat a koordinaci mapování.

Kurzy, odborná školení, metodická podpora, odborné i popularizační publikace pomáhají měnit praxi ve stavebnictví, zemědělství, státní správě i ochraně přírody. Mezi lety 2009 a 2025 prošly aktivitami ČSO tisíce odborníků i dobrovolníků, jejichž rozhodnutí mají přímý dopad na stav ptačích populací.

Vzdělávání a uplatnění nabízí ČSO široké veřejnosti i účastí v programech občanské vědy, jako je Ptačí hodinka, Čapí hnízda nebo monitoring hnízdění čejek chocholatých či synantropních ptáků. ČSO publikuje sérii online webinářů Ornitolog na drátě a podcast Ptačí řeči – rozhovory s odborníky, ochranáři i zapálenými pozorovateli ptáků. Pravidelně vydává i členský časopis *Ptačí svět* a odborný časopis *Sylvia*.

Díky odborné činnosti ČSO vzniklo od roku 2009 nejméně **58 odborných článků** v mezinárodních časopisech s ČSO jako domovskou organizací, řada metodik a populárně-naučných publikací (například *Ptáci a skla – bezpečné soužití*, *Ptačí kriminalita*, *Krmíme vodní ptáky*, *Polní ptáci*, *Ptáci lidských sídel*). S Českou zemědělskou univerzitou a AOPK ČR jsme spolupracovali na vydání *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017*. K vrcholům publikační činnosti ČSO patří kniha vzpomínek Miloslava Nevrlého *Moje ptačí roky* (2016, 2025), druhý Evropský atlas hnízdního rozšíření ptáků (2020) a opakovaně oceněná kniha *Pražské ptactvo 1800–2020. Ptáci – město – příběh hrdiny* (2023).

Praktické informace o ochraně ptáků – jak správně přikrmovat, upravit zahradu, zabezpečit skla nebo technické ptačí pasti, co dělat při podezření na otravu nebo jak minimalizovat počty ptáků ulovených kočkami – lze nalézt na www.birdlife.cz.

Akce pro veřejnost

Setkávání s veřejností je důležitým nástrojem osvěty. Nejrůznější akce jsou pravidelně pořádány jak státní ochranou přírody (např. správami CHKO a národních parků), tak nevládními organizacemi. ČSO jejich prostřednictvím naplňuje své poslání a využívá příležitost, jak k zájmu o ptáky a jejich ochranu přivést co nejvíce lidí. Nejoblíbenější akcí je jarní Vítání ptačího zpěvu, které ročně přiláká několik tisíc lidí na 110–140 míst. Po pandemii covidu-19, kdy bylo nutné skupinové pozorování ptáků zrušit, vzrostla návštěvnost v roce 2022 až na rekordních 4 000 lidí. Pozadu nezůstává ani podzimní Festival ptactva – desítek akcí po celém Česku se každoročně účastní více než 1 200 lidí.

Nabídka komentovaných vycházek roste stejně jako zájem veřejnosti. V roce 2019 se konalo 200 akcí, ale po poklesu během pandemie v roce 2024 počet vycházek vystoupal až na 348 s návštěvností více než 7 100 lidí. ČSO pořádá i tematické vycházky – ke

Ornitologové spolupracují se sedláky, na jejichž statku hnízdí sýček, foto: Tereza Valchářová

Světovému dni mokřadů, za ptačími sousedy, soví noci nebo za ptačími hlasy pro nevidomé a slabozraké. Součástí nabídky jsou také ornitologické exkurze po Česku i do zahraničí.

V roce 2025 se akcí a vycházek zúčastnilo 6 500 lidí.

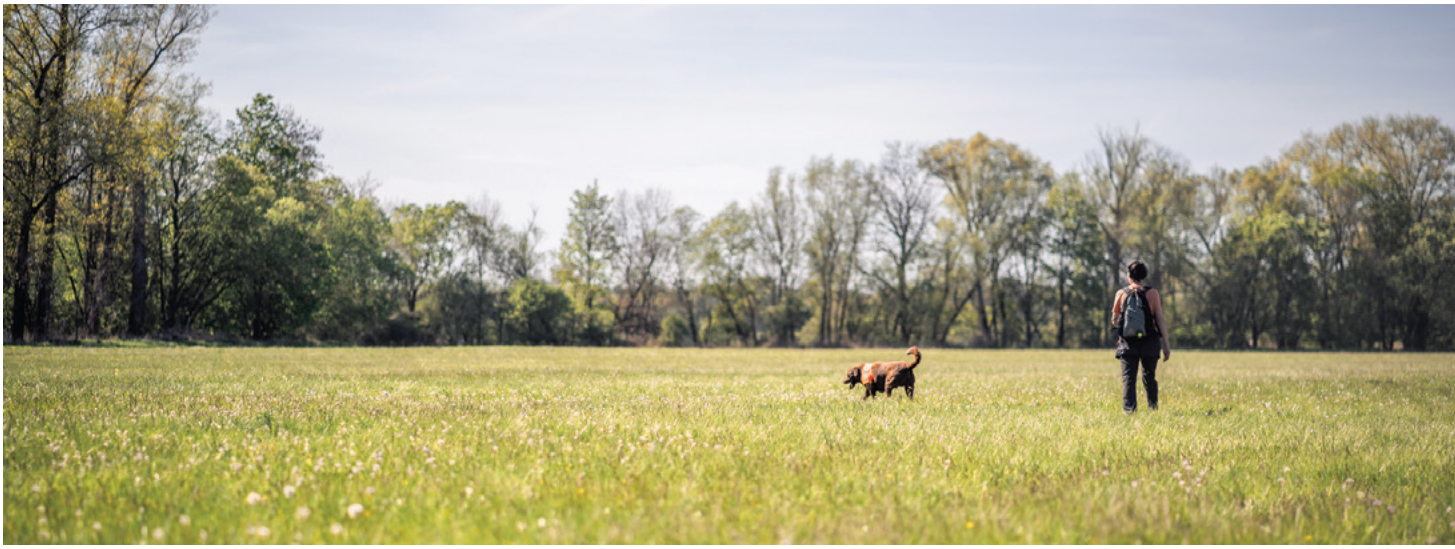
Cesta ornitologa: Zájem o pozorování ptáků ČSO probouzí a prohlubuje již u nejmladších ornitologů v rámci Víkendu pro rodiny s dětmi, u těch starších pak na Musílkově cestě (od roku 2023). Žáci a studenti se mohou účastnit žákovské konference (od r. 2020), pro mladé ornitology od 15 do 26 let je určena Ornitologická akademie (od r. 2021). Kurz určování ptáků (od r. 2019) naučí zájemce bezpečně poznávat naše druhy ptáků podle vzhledu i hlasu. Kurz sčítání a mapování ptáků (obnovený v roce 2016) pak dále znalosti a dovednosti prohlubuje a seznamuje účastníky s metodami praktické ornitologie. **V roce 2025 se těchto kurzů zúčastnilo celkem 146 lidí.**

Osobní komunikace s hospodáři

Vzhledem k dlouhodobé vazbě sýčků na lidská sídla a zemědělské hospodaření je jejich efektivní ochrana podmíněna úzkou spoluprací se sedláky a vlastníky pozemků, na nichž tito ptáci hnízdí. Klíčovou roli hraje první kontakt, kdy vysvětlíme, jak vzácným a ohroženým druhem se sýček stal a jak mu můžeme společně pomoci. Míra angažovanosti v záchraně sýčků se výrazně liší, ale naprostá většina hospodářů se snaží zapojit. Samozřejmostí je svolení k instalaci budky a mnozí nám navíc aktivně pomáhají odstraňovat technické pasti, sýčky přikrmují či upravují své hospodaření v jejich prospěch. Zapojení do podobných aktivit nemůže být motivováno pouze finančními prostředky. Přikrmování mrtvými myšmi či úprava hospodaření v podobě zavedení travnatých pásů nebo pásové seče totiž vyžadují silnou vnitřní motivaci sýčkům pomoci. K prohloubení vztahu k ochraně druhu přispívá i přímý kontakt se sýčky, například během kroužkování mláďat, ale také dlouhodobé osobní vztahy, kdy se za sedláky zastavíme nejen kvůli sýčkům, ale i na krátké popovídání. Vzájemná důvěra a spolupráce významně zvyšují šance na záchranu sýčků i dalších druhů naší chřadnoucí zemědělské krajiny.

Boj proti kriminalitě

Ptačí kriminalita má různé podoby, které se v čase vyvíjejí. V minulosti časté vybírání hnízd dravců pro sokolnické účely je dnes díky zvládnutému umělému odchovu mláďat sokolů stěhovavých a rarohů velkých vzácné. Stále se naopak setkáváme s používáním jestřábích košů a různých pastí na „neoblíbené" druhy, například straky obecné, evidujeme zástřely a především případy primárních i sekundárních otrav.

Psí jednotka ČSO, foto: Tereza Valchářová

ČSO případy ptačí kriminality vyhledává, shromažďuje k nim veškeré dostupné informace a snaží se je i řešit. Od roku 2000 sleduje pronásledování ptáků v programu **Volná křídla**, nově je ptačí kriminalita od roku 2026 součástí programu občanské vědy **Ptačí pasti**. Uceleným zdrojem informací o nejrozšířenějším způsobu ptačí kriminality, zabíjení ptáků kladením otrávených návnad, je dlouhodobě webová stránka **karbofuran.cz**. Za období 2010–2025 je v databázi téměř 500 případů pronásledování ptáků, přičemž jsou zahrnuty i případy cílené primárně na jiná zvířata, nejčastěji lišky nebo vydry. K méně častým způsobům ptačí kriminality patří odchyt ptáků do želez (takto uhynuli například dva čápi bílí nebo volavka popelavá) nebo do jestřábích košů. Rozšířenější je ničení hnízd. Jsou odstraňována z fasád budov (jiřička obecná), shazována i s hnízdním stromem (orel mořský, volavka popelavá), zaslepovány jsou vchody do nor (vlha pestrá). Zvláště smutné jsou případy zničených hnízd motáků lužních, která jsou sice před vysečením při sklizni obilí chráněna oplůtkem, ale pak se na strništi stávají nápadnými, což někdy vede až k cílenému zabití mláďat. Mnoho případů ptačí kriminality tvoří stále zástřely. Postiženy jsou druhy běžnější jako krahujec obecný nebo káně lesní, ale i ty nejvzácnější jako orel královský, raroh velký nebo ibis hnědý.

Snad nejvíce pozornosti je věnováno otravám. Některé jsou přímo cílené na určité ptačí druhy, hlavně dravce, jindy jsou ptáci obětí sekundární, když se jejich potravou stane živočich, který předtím pozřel otrávenou návnadu. Tento způsob pronásledování ptáků je dlouhodobě velmi rozšířený. Odhalených případů značně přibylo po roce 2017, kdy v Česku začala působit tzv. **psí jednotka**. Tvoří ji psovodka se dvěma speciálně vycvičenými retrívry, kteří jsou i v nepřehledném terénu schopni najít jak uhynulé živočichy, tak otrávenou návnadu. Za posledních deset let se díky cílené aktivitě ČSO také velmi zlepšila spolupráce se zodpovědnými složkami státní správy, především Policií ČR. Výsledkem jsou již **tři odsouzení traviči**. Poslední aktualitou v problematice otrav ptáků se zdá být posun v typu využívaného jedu od zakázaného karbofuranu k rozšířeným a legálním antikoagulantům.

A co dál?

Zpráva *Stav ptactva v Česku 2026* ukazuje, že **česká avifauna prochází výraznými změnami**. Zatímco některé druhy z ochranných opatření i měnících se podmínek těží, mnoho dalších, zejména druhů zemědělské krajiny, nadále ubývá. Vedle změn ve využívání krajiny se stále významněji projevují i dopady klimatické změny.

Výsledky zároveň ukazují, že **nepříznivé trendy nejsou nevyhnutelné**. Řada druhů, jejichž populace byly podporovány cílenou ochranou a péčí o stanoviště, vykazuje pozitivní vývoj. Jednou z klíčových priorit proto musí být **vyhodnocování účinnosti ochranných opatření** a jejich **širší uplatňování v praxi**.

Naše poznání však není ve všech oblastech stejně podrobné. Nejvíce informací máme o hnízdních populacích běžných druhů, zatímco některé skupiny ptáků, zejména mokřadní nebo obtížně zjistitelné druhy, zůstávají ve zprávě zastoupeny méně. Lepší využití dostupných dat proto představuje důležitý úkol pro příští analýzy.

Mezi hlavní priority následujících let by mělo patřit i **schválení navržené revize druhové ochrany** a aktualizace Červeného seznamu ptáků České republiky. Současně je žádoucí dále **rozvíjet druhově specifický monitoring** včetně využití akustických metod, zaměřený na druhy, u nichž generické monitorovací programy neposkytují dostatečně robustní informace o populačních změnách, například koloniální či skrytě žijící druhy, druhy hnízdící mimo obvyklou hnízdní sezonu nebo druhy s noční a soumračnou aktivitou.

Větší pozornost je třeba věnovat období mimo hnízdní sezonu, protože o tahu, zimním rozšíření a početnosti zimujících populací máme stále podstatně méně informací než o hnízdním výskytu. Na poslední atlas hnízdního rozšíření by proto měla navázat další atlasové práce včetně systematického mapování zimního či celoročního rozšíření.

Získané poznatky by měly sloužit jako podklad pro rozhodování v ochraně přírody, zemědělství, lesnictví i územním plánování. Pokud má dojít ke zvrácení nepříznivých trendů, bude nezbytné **zaměřit se na obnovu biologické rozmanitosti** zemědělské krajiny, lesů a mokřadů a **posilování** jejich **odolnosti vůči klimatické změně**. Klíčovou roli přitom sehrají připravovaná **opatření na obnovu přírody** a **nastavení zemědělských dotací**, které musí být zároveň atraktivní pro hospodařící subjekty a dostatečně účinné pro podporu biodiverzity. Právě schopnost propojit ekonomickou životaschopnost hospodaření s potřebami ochrany přírody bude jedním z rozhodujících faktorů budoucího vývoje české avifauny.

ČSO dnes stojí na silných základech, které položily generace před námi. Společně s tisíci dobrovolníky budujeme dlouhodobé monitorovací programy a rozsáhlé databáze pozorování, rozvíjíme výzkum, pečujeme o ptačí parky a zapojujeme veřejnost do poznávání i ochrany přírody. Právě propojení odbornosti, občanské společnosti a aktivní účasti veřejnosti představuje jeden z největších přínosů, který můžeme ochraně ptáků nabídnout. Dlouhodobé zlepšení stavu ptactva však vyžaduje i spolupráci vědců, ochranářů, hospodářů, vlastníků půdy, veřejnosti i státní správy, stejně jako kvalitní legislativu a promyšlené ekonomické nástroje podporující druhově bohatou a odolnou krajinu.

Dnes již tedy známe stav většiny našich ptačích populací, rozumíme hlavním příčinám mnoha změn a máme k dispozici řadu ověřených řešení. Budoucnost českého ptactva proto nezávisí jen na dalším získávání dat, ale především na vůli a schopnosti proměnit získané poznatky v konkrétní opatření.

Víme, co se s naší krajinou a ptáky děje, a stále lépe víme i to, co je potřeba udělat pro jejich ochranu. Největší výzvou příštích let nebude hledání nových odpovědí, ale uvádění těch stávajících do praxe.

Literatura

Albonetti P. et al. 2015: *Veterinaria italiana* 51.
Alexandrou O. et al. 2022: *Oryx* 56 (6).
Andreska J. 1986: *Naší přírodou* 6 (11).
AOPK ČR 2019, 2025, 2026a, 2026b
Arcilla N. & Strazds M. 2023: *Birds* 4 (2).
Arlettaz R. et al. 2010: *Journal of Ornithology* 151.
AviList 2026
Barbaro L. et al. 2008: *Biodiversity and Conservation* 17.
Bastian H.-V. & Bastian A. 2017: *Vogelwarte* 55.
Bastian H.-V. & Aymí R. 2020 In: Keller V. et al. 2020: *EBCC & Lynx Edicions, Barcelona*.
Bečka P. & Rösner S. 2019: *Ochrana přírody* 1/2019.
Bell F. et al. 2026: *Bird Study* 73.
Benko Š. et al. 2015: *Občanské sdružení KROK*.
Beran V. & Hlaváč V. 2011: *Ochrana přírody* 1/2011.
Berger-Geiger B. et al. 2019: *Journal of Ornithology* 160.
Berka P. & Horal D. 2023: *Crex* 40.
Bělka T. et al. 2020: *Crex* 38.
Bělka T. 2023: *Zpravodaj SOVDS* 19 (5).
Bičík I. 2020: *Geografie* 125 (2).
BirdLife International 2004: *Cambridge, UK*.
BirdLife 2017: *Cambridge, UK*.
BirdLife 2025
Bíl M. & Bartonička T. 2022: *MUNI a CDV, Brno*.
Boháč O. et al. 2020: *Ptačí svět* 3/2020.
Bonnington C. et al. 2013: *Journal of Applied Ecology* 50.
Brandl 2020: *faunistická databáze Avif*.
Breault A. M. & Cheng K. M. 1988: *Canadian Field Naturalist* 102.
Brož Z. 2025: *MP. Gymnázium a Střední odborná škola, Rokycany*.
Bureš J. & Kloubec B. 2006 In: Šťastný K. et al. 2006: *Praha: Aventinum*.
Burns F. et al. 2021: *Ecology and Evolution* 11 (23).
Cenia 2021
Cepák J. 2015: *Ptačí svět* 1/2015.
Couty M. et al. 2026: *npj biodivers* 5 (1).
Craik J. C. A. & Campbell B. 2000: *Atlantic seabirds* 2 (3/4).
Cuchot P. et al. 2025: *Global Change Biology* 31 (11).
Čamlík G. 2019: faunistická databáze Avif.
Čamlík G. et al. 2014: *Crex* 34.
Čamlík G. & Chudý A. 2019: *Crex* 38.
Černý M. et al. 2020: *European Journal of Wildlife Research* 66.
Čížek V. et al. 2021: *Archiv Názvoslovné komise ČSO, Trutnov & Brno*.
Čížková H. et al. 2011: *Aquatic Sciences* 75.
ČIŽP 2023
ČSO 2002–2026. *Avif – faunistická databáze*.
ČSO 2017, 2026
ČSÚ 2024a, 2024b
ČSÚ 2026a, 2026b, 2026c
ČSVE 2026
Dickinson J. L. et al. 2010: *Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics* 41.
Drewitt A. L. & Langston R. H. W. 2006: *Ibis* 148.
Dusík M. 2019: *Ekolist*.
ECSA 2015
Eglington S. et al. 2009: *Biological Conservation* 142.
EFSA et al. 2022: *EFSA Journal* 20 (8).
European Commission 2025
FEDIAF 2026
Fiala V. 2008: *Jihlava: Pobočka ČSO na Vysočině*.
FK ČSO
Flousek J. 2002: *Krkonoše* 35 (11).
Floyd C. & Martin K. 2016 In: Sekercioglu C. H. et al. 2016: *University of Chicago Press, Chicago Scholarship Online*.
Fuchs R. et al. 2002: *Consult, Praha*.
Funk E. R. et al. 2021: *Nature Communications* 12.
Gajdošová D. et al. 2023: *Ibis* 165 (4).
Garniel A. et al. 2007: *Bonn, Kiel*.
Gaston K. J. 2022: *Current Biology* 32 (20).
Genard M. et al. 2017: *Acta Horticulturae*.
Gibiš A. 2020: *Ptačí svět* 3/2020.
Gil D. & Brumm H. 2013: *Avian Urban Ecology. Oxford University Press*.
González-Crespo C. & Lavín S. 2022: *Animals (Basel)* 12 (7).
Gregory R. D. et al. 2005: *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 360.
Grim T. et al. 2022: *Sylvia* 58.
Grünwald J. et al. 2024: *iScience* 27 (5).
Grilo C. et al. 2020: *Frontiers in Ecology and the Environment* 18 (6).
Guillod N. et al. 2016: *Journal of Avian Biology* 47.
Halupka L. et al. 2023: *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 120 (19).
Hanzelka et al. 2015: *Bird Study 62 (3)*.
Hammoud R. et al. 2022: *Scientific Reports* 12.
Heldbjerg H. et al. 2019: *Ornis Fennica* 96.
Hertzog L. R. et al. 2023: *Journal of Applied Ecology* 60.
Hlaváč V. 2025: *Zpravodaj SOVDS* 21.
Hološková A. 2024a: *Global Ecology and Conservation* 56.
Hološková A. 2024b: *Global Ecology and Conservation* 51.
Hološková A. et al. 2025: *Landscape Ecology* 40.
Homolková M. et al. 2026: *Research Square*.
Hönig V. et al. 2019: *Microorganisms* 7 (11).
Hora J. et al. 2011: *Příroda* 38.
Hora J. et al. 2015: *Příroda* 33.
Horal D. & Čamlík G. 2025: *Ptačí svět* 2/2025.
Horal D. 2019: faunistická databáze Avif.
Hruška J. 2025: *Vesmír* 2025/7.
Hruška F. et al. 2023: *Pobočka ČSO na Vysočině*.
Hubálek Z. et al. 2014: *Transboundary and emerging diseases* 61 (3).
Hudec K. et al. 1995: *Sylvia* 31.
Hudec K. & Macháček L. 2011 In: Šťastný K. & Hudec K. (eds) 2011: *Praha: Academia*.
Charalambous C. et al. 2024: *Ecosphere* 15 (12).
Chutný B. 2011 In: Flousek, J. (ed): *Prunella* 36.
Ipsos 2026: Češi a ČSO.
Jäger D. et al. 2024: *Sylvia* 60.
Janoška Z. & Vyorálková L. 2022: *Sylvia* 58.
Just T. et al. 2003: *AOPK ČR, Praha*.
Kaczensky P. et al. 2005: *Wildlife Biology* 11 (2).
Kadava L. 2018: *Avifauna* 2/2018.
Kadava L. 2026: *Avifauna* 2026
Kameníková J. 2017: *DP. FŽP ČZU v Praze*.
Keller V. et al. 2020: *EBCC & Lynx Edicions, Barcelona*.
Kettel E. F. et al. 2021: *Ibis* 163.
Kleijn D. et al. 2011: *Trends in Ecology & Evolution* 26 (9).
Kloubec B. et al. 2005: *Buteo* 10.
Kohoutek M. 2015: *Panurus* 24
Kolář V. et al. 2022: *Živa* 5/2022.
Kolářová E. et al. 2017: *International Journal of Biometeorology* 61 (7).
Koleček J. et al. 2020: *Climatic Change* 159.
Korner P. et al. 2024: *Wildlife Biology*.

Krauze-Gryz D. et al. 2019: *Global Ecology and Conservation* 17.
Kubelka V. & Havlíček V. 2017 In: Kubelka V. et al. (eds): *Přírodní vědy* 57.
Kubelka V. 2018: *Wader Study* 125 (3).
Kubenka A. & Kubenka J. 2009: *Živa* 6/2009.
Kuijper D. P. J. et al. 2009: *European Journal of Wildlife Research* 55.
Kullenberg C. & Kasperowski D. 2016: *PLoS One* 11 (1).
Kunstmüller I. et al. 2015: *Zprávy MOS* 73.
Lawson B. et al. 2012: *Philosophical Transaction of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences* 367.
Literák I. et al. 2010: *European Journal of Wildlife Research* 56.
Loss S. et al. 2013: *Nature Communications* 4.
Loss S. R. et al. 2014: *The Condor: Ornithological Applications* 116 (1).
Mach et al. 2016: Ministerstvo životního prostředí.
Mach et al. 2020: Ministerstvo životního prostředí.
Maasri A. et al. 2026: *Biological Conservation* 321.
Macdonald D. W. & Harrington L. A. 2003: *New Zealand Journal of Zoology* 30 (4).
Martiško J. 1994: Moravské zemské muzeum, ČSOP ZO Pálava, Brno.
Mateo R. & Toledo R. 2009: *The Peregrine Fund (Boise, ID, USA)*
Máslo J. & Synek M. 2025: Statistika&My.
McBurney S. et al. 2017: *Avian Diseases* 61.
Mckenzie A. & Whittingham M. 2009: *Journal of Food, Agriculture & Environment* 77.
Mikula P. et al. 2025: *BMC biology* 23 (1).
Mikuláš I. et al. 2023: *Sylvia* 59.
Molitor P. et al. 2025: *Sylvia* 61.
Musil P. et al. 2011: *Bird Study* 58 (4).
Musil P. et al. 2016: *Fórum Ochrana přírody* 3/2016.
Musil P. et al. 2021: *Global Biodiversity Conservation Conference*, Prague.
Musil P. et al. 2023: *FŽP ČZU v Praze*.
Musil 2024: *Ptačí svět* 2/2024.
Musil P. et al. 2024: Živa 6/2024.
Musilová Z. et al. 2009: *Wildfowl* 2.
MZe 2024a, 2024b, 2024c
MZe 2026a, 2026b
Nagy A. et al. 2007: *Veterinary microbiology* 120 (1-2).
Najmanová L. & Adamík P. 2009: *Bird Study* 56 (3).
Němec R. et al. 2012: *Živa* 2/2012.
NLI 2026a, 2026b
Nyffeler M. et al. 2018: *The Science of Nature* 105.
Okoli C. P. & Aiyedun J. O. 2014: *Journal of Environmental Issues and Agriculture in Developing Countries* 6.
Patthey P. et al. 2012: *European Journal of Wildlife Research* 58.
PECBMS 2025
Pechmanová H. & Kreisinger J. 2015: *Sylvia* 51.
Pechová T. 2023: *DP. FAPPZ ČZU v Praze*.
Pešout P. et al. 2022: *Ochrana přírody* 5
Plard F. et al. 2020: *Animal Conservation* 23 (3).
Poláková K. 2017: *Bird Study* 65 (1).
Poledníková K. et al. 2018: *Živa* 5/2018.
Poprach K. 2008: *Nenakonice: TYTO*.
Poprach K. et al. 2016a: *Ekológia* 35 (4).
Poprach K. et al. 2016b: *Nenakonice: TYTO*.
Poprach K. & Palička M. 2024: *Sylvia* 60.
Poprach K. 2025: *Zpravodaj SOVDS* 21 (38).
Portál ISOP 2026
Potts S. G. et al. 2016: *Nature* 540 (7632).
Prange H. 2016: *Christ Media Natur*.
Pykal J. et al. 2021: *Sylvia* 57.
Reif J. et al. 2008: *Ibis* 150.
Reif J. & Vermouzek Z. 2019: *Conservation Letters* 12.
Reif J. et al. 2022: *Ecological Indicators* 141.
Reif J. et al. 2024: *Science of the Total Environment* 946.
Rigal S. et al. 2023: *PNAS* 120: 21.
Rijks J. et al. 2022: *Emerging Infectious Diseases* 28.
Rybanič R. et al. 2023: Praha, Ministerstvo životního prostředí.
Rymešová D. et al. 2013: European Journal of Wildlife Research 59 (2).
ŘSD 2026
Saccavino E. et al. 2018: *Journal of Ornithology* 159.
Sachslehner L. 2024: *Endbericht*.
Santangeli A. et al. 2015: *Journal of Applied Ecology* 52 (4).
Serratosa J. et al. 2024: *Biological Conservation* 293.
Schekkerman H. et al. 2008: *Journal of Ornithology* 150.
Schmidt J. U. et al. 2017: *Journal for Nature Conservation* 35.
Skandrani Z. et al. 2018: *Nature Sciences Sociétés* 26 (3).
Smith M. R. et al. 2015: *The Lancet* 386.
Stobbe E. et al. 2022: *Scientific Reports* 12.
Storch D. et al. 2023: *Diversity and Distributions* 29.
Svetlíková S. et al. 2024: *Raptor Journal* 18.
Suhrada J. 2014: *faunistická databáze Avif*.
SVS 2026
Sychra J. et al. 2021: *Crex* 39.
Sychra J. et al. 2025: *Ochrana přírody* 80 (2).
Šálek M. et al. 2004: *Acta Oecologica* 25.
Šálek M. & Zámečník V. 2020 In: Hurford C. et al. 2021: *Cham: Springer*.
Šálek M. et al. 2020: *Agriculture, Ecosystems & Environment* 301.
Šálek M. et al. 2021: *Agriculture, Ecosystems & Environment* 321.
Šálek M. & Mayer M. 2023: *Journal of Applied Ecology* 60.
Šálek M. et al. 2025: *Ecology and Evolution* 15 (11).
Šena V. 2013: *Crex* 32.
Šíma & Zmeškalová 2018: *Fórum ochrany přírody* 1.
Šírek J. 2018: *Sylvia* 54.
Škorpíková V. & Horák P. 2004: *Crex* 22.
Škorpíková V. & Zámečník V. 2008: *ČSO*.
Škorpíková V. et al. 2020: *Raptor Journal* 13 (1).
Škorpíková V. 2025a: *Crex* 42.
Škorpíková V. 2025b: *Zpravodaj SOVDS* 21.
Šťastný K. et al. 1987: *Praha: Aventinum*.
Šťastný K. et al. 1997: *Jinočany: H & H*.
Šťastný K. et al. 2006: *Praha: Aventinum*.
Šťastný K. & Hudec K. (eds) 2011: *Praha: Academia*.
Šťastný K. et al. 2017 In: Chobot K. & Němec M. (eds): *Příroda* 34.
Šťastný K. et al. 2021: *Praha: Aventinum*.
Šťovíček O. et al. 2013: *Journal of Avian Biology* 44 (4).
Telenský T. et al. 2020: *Scientific Reports* 10.
Tomášek V. et al. 2023: *Správa KRNAP*.
Tryjanowski P. et al. 2011: *Acta Ornithologica* 46 (1).
Tryjanowski P. et al. 2024: *People and Nature* 6 (6).
ÚZEI 2024, 2025
Van Den Berg R. F. et al. 2026: *Ecology and Evolution* 16.
Vondrka A. et al. 2019: *Správa Národního parku Šumava; Národní park Bavorský les*.
Voříšek P. et al. 2009: *Sylvia* 45.
VÚMOP 2015
Wahl V. et al. 2023: *Praha: Revolver Revue a ČSO*.
Zámečník V. 2013: *Praha: AOPK ČR*.
Zámečník V. et al. 2018: *Bird Conservation International* 28 (2).
Zámečník V. 2019: *Živa* 4/2019.
Zeitler A. 2000: *Cahiers d'Ethologie* 20.
Zeitler H. P. & Glanzer U. 1998: *Grouse News* 15.

V elektronické verzi publikace jsou citace aktivními odkazy na dané zdroje.

Foto: Ondřej Belfín

I VY MŮŽETE PŘISPĚT K POZNÁNÍ STAVU PTÁKŮ V ČESKU

Tato zpráva vznikla díky tisícům dobrovolníků, kteří pozorují ptáky, zapisují svá pozorování a podílejí se na monitoringu jejich populací. Jejich data pomáhají vědcům, ochranářům i státní správě lépe porozumět změnám v české krajině a chránit druhy, kterým se nedaří.

Zapojit se může každý.

Pozorujete ptáky? Ukládejte svá pozorování
Avif – faunistická databáze ČSO
www.avif.birds.cz
Každé pozorování pomáhá doplňovat obraz o výskytu ptáků v České republice. Otevřená databáze slouží veřejnosti, vědcům i ochranářům.

Sledujte hnízdění čápů
Čapí hnízda
www.birdlife.cz/capi
Máte ve svém okolí čapí hnízdo? Stačí ho zkontrolovat a zaznamenat jeho stav. Pomůžete tak udržovat přehled o vývoji populace tohoto ikonického druhu.

Sčítejte ptáky v zimě
Ptačí hodinka
www.ptacihodinka.birdlife.cz
Největší program občanské vědy zaměřený na ptáky v Česku. Jediná hodina pozorování přispívá k poznání dosud málo studovaných změn zimujících populací.

Pomozte mapovat hrozby pro ptáky
Ptačí pasti
www.cso.cz/pasti
Hlášením nárazů do skel, úhynů na silnicích nebo elektrickém vedení pomáháte odhalovat nebezpečná místa a hledat účinná řešení.

Sledujte čejky na polích
Portál Čejka
www.cejka.birds.cz
Pomozte mapovat hnízda čejek chocholatých, jednoho z nejohroženějších druhů české krajiny. Získaná data slouží k ochraně hnízd přímo na zemědělské půdě.

Sčítejte běžné druhy, i na nich záleží!
Liniové sčítání druhů (LSD)
www.birdlife.cz/lsd
Znáte-li ptáky výborně, zapojte se do dlouhodobého monitoringu běžných druhů. Právě tyto údaje tvoří základ našich znalostí o proměnách ptačích populací v čase.

Každý pták se počítá

Dlouhodobé sledování ptáků je jedním z nejúspěšnějších příkladů občanské vědy v Česku.
Díky spolupráci dobrovolníků, vědců a ochranářů dnes víme o stavu českého ptactva více než kdykoli dříve.
Pomozte nám lépe porozumět změnám v krajině a chránit ptáky pro budoucí generace.

www.birdlife.cz

ČSO

„Víme, jaký je stav našich ptačích populací. Víme také, která opatření fungují. Budoucnost českého ptactva proto závisí především na tom, zda dokážeme tyto poznatky uvádět do praxe.“

ČSO · Společně pro ptáky a pro lidi. **Už 100 let.**

Česká společnost ornitologická již od roku 1926 spojuje lidi, kterým záleží na přírodě. Společně poznáváme a chráníme ptáky i jejich prostředí a prosazujeme ochranu založenou na vědeckých poznatcích.

www.birdlife.cz